

the global voice of
the legal profession*

Права людини і парламенти

Посібник для парламентарів та працівників
Апарату Верховної Ради України

*Повноваження та засоби, якими можуть скористатися
члени і працівники парламенту для захисту,
просування та реалізації прав людини*

the global voice of
the legal profession®

Права людини і парламенти

Посібник для парламентарів та працівників
Апарату Верховної Ради України

*Повноваження та засоби, якими можуть скористатися
члени і працівники парламенту для захисту,
просування та реалізації прав людини*

Цей посібник адаптований для України на основі матеріалу,*
презентованого Вестмінстерським консорціумом
у березні 2011 року в Лондоні, Великобританія.

Адаптувала Оксана Климович,
громадська організація «Центр європейської інтеграції»

* Human Rights and Parliaments: Handbook for Members and Staff, Westminster Consortium, London, 2011.

Зміст

Частина I. Чому права людини?

Поняття, міжнародні та національні механізми захисту прав людини	5
Ефективне державне управління, верховенство права і права людини	7
Розподіл відповідальності: демократичний діалог про права	10
Що таке права людини?	11
Громадянські і політичні, економічні, соціальні і культурні права	12
Міжнародні та національні механізми захисту прав людини	12
Міжнародні стандарти прав людини	12
Міжнародна система правових механізмів захисту прав людини	16
Процес звітування	18
Забезпечення виконання зобов'язань державами-учасницями	19
Індивідуальні заяви: право на подачу індивідуальної скарги	22
Незалежні запити договірних органів ООН	27
Інші стандарти ООН	27
Рада з прав людини	28
Універсальні періодичні огляди (UPR) і Україна	29
Регіональні механізми захисту прав людини	30
Основні регіональні договори про права людини	30
Національні механізми захисту прав людини	35
Відповідність міжнародним стандартам	38
Законодавчий захист та огляд	39
Національні механізми захисту прав людини	43

Частина II. Парламентарі та права людини

Огляд механізмів, якими можуть скористатись члени та працівники парламенту для захисту, просування та реалізації прав людини	45
Представницька функція Парламенту	46
Парламентарі та свобода висловлення думок	48
Парламентарі та корупція	49
Парламентські ресурси	51
Стандарти прав людини та їх визначення	53
Роль Спільного комітету з прав людини у моніторингу інституційних та конституційних механізмів захисту прав людини у країні	54

Законодавчий контроль	55
Парламентський контроль Спільного комітету з прав людини	55
Перевірки на відповідність та інші параметри контролю	58
Парламентський контроль в Україні: спільна робота з урядом	60
Виконавча та адміністративна діяльність	62
Ефективний захист прав людини	
виконавчими й адміністративними органами	63
Національні інституції з захисту прав людини (НІЗПЛ)	65
Національний план дій щодо забезпечення прав людини	69
Аналіз бюджету на предмет сумісності з нормами	
щодо забезпечення прав людини	72
Контроль судових рішень щодо прав людини	74
Моніторинг дотримання регіональних угод та угод під егідою ООН	77
Парламентські інструменти захисту прав людини	80
Робота з питаннями прав людини з боку окремих парламентарів	80
Парламентські групи	81
Парламентські комітети	82
Повноваження і склад СКПЛ	84
Можливість отримання незалежної та безсторонньої	
юридичної консультації	88
Можливість отримання іншої допомоги у необхідних випадках	88
Забезпечення роботи парламентарів із захисту прав людини	91
Виявлення проблем у царині захисту прав людини	91
Ознаки дотримання прав людини	93
Ефективна підтримка роботи парламентарів у царині	
дотримання прав людини	95
Ефективна робота з урядом, громадянським суспільством	
та міжнародними організаціями	99
Підвищення прозорості та залучення широкого загалу	100
Частина III. Перелік джерел та ресурсів	105
Національні ресурси	105
Робота громадянського суспільства та НУО	116
Міжнародні джерела права	118
Регіональні джерела законодавства про права людини	122
Порівняльна практика	130
Парламенти і права людини	132
Список скорочень	133

Частина I

Чому права людини?¹

Поняття, міжнародні та національні механізми захисту прав людини

Права людини – найбільш фундаментальні права людських істот. Вони визначають стосунки між індивідами і владними структурами, особливо державою. Права людини обмежують владу держави і, в той же час, вимагають від держав вжиття позитивних кроків для забезпечення середовища, яке уможливлює всім людям використовувати їх права.

Міжпарламентський Союз, Підручник з прав людини для парламентарів, 2005 рік

З часів Другої світової війни, фундаментальні права людини, якими ми всі користуємося в силу нашої людської природи, поступово посилюються в національних конституціях і міжнародних угодах. На базовому рівні, ці права розроблені для того, аби забезпечити щоб кожен – незалежно від національності і етнічної приналежності, соціально-економічного статусу, раси і статі,ексуальної орієнтації і іншого статусу, – користувався фундаментальними перевагами людської істоти і базовими стандартами, які покликані забезпечити нашу людську гідність.

Міжнародне право прав людини і національні конституційні гарантії покладають на держави обов'язок утримуватись від дій, що порушують ці базові стандарти, але вони також створюють позитивні обов'язки для держав діяти у такий спосіб, аби захищати, пропагувати і забезпечувати практичне використання прав. Адже без доступу до функціональної системи оздоровлення та санітарного контролю особа не може використовувати своє право на захист здоров'я. Також, без функціонування незалежного і безстороннього судівництва втрачає суть право на справедливий судовий процес.

¹ Human Rights and Parliaments: Handbook for Members and Staff, Westminster Consortium, London, 2011. p. 17-22.

Приклад для обговорення

Справа Юрій Миколайович Іванов проти України. Рішення Європейського Суду з прав людини від 15 січня 2010 року.²

Суд визнав порушення п. 1 ст. 6, ст. 13 Конвенції та ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у зв'язку з довготривалим невиконанням рішення національного суду та відсутністю на національному рівні ефективних засобів юридичного захисту, які б дали змогу виправити таке порушення. Суд неодноразово підкреслював важливість наявності ефективних засобів юридичного характеру на національному рівні, оскільки саме вони виступають основною гарантією забезпечення прав, які гарантовані Конвенцією. В даному випадку мова йде про наявність ефективного юридичного механізму для захисту права власності, а саме отримання відшкодування заборгованості виплат у зв'язку з виходом на пенсію (ст. 1 Протоколу № 1) шляхом звернення до суду в Україні. Для того щоб цей механізм був визнаним таким, що відповідає вимогам Конвенції важливим є не лише наявність процесу, але й гарантій виконання прийнятих судом рішень.

Рішення Суду у справі Іванов проти України є «пілотним», тобто таким, що стосується більш загального питання реформування законодавства та практики. Його прийняття спровоковано тим, що на момент розгляду цієї справи в Суді було ще приблизно 1400 заяв проти України з цього ж питання.

Цим рішенням суд зобов'язав Україну: запровадити ефективний юридичний захід, який забезпечить адекватне та достатнє відшкодування в разі невиконання або ж виконання із затримкою національних судових рішень; упродовж одного року з дати, коли це рішення стане остаточним (тобто до 15 січня 2011 р.), виплатити відшкодування особам, які звернулись до Суду з подібними заявами; – у разі якщо не буде здійснено виплати, присудженої до сплати відповідно до цього рішення, Суд поновить розгляд усіх аналогічних справ, які перебувають на його розгляді з тим, щоб ухвалити щодо них єдине рішення.

На виконання цього рішення Суд уряд України у січні 2011 року запропонував впровадити нову процедуру виконання судових рішень в Україні.³ 9 вересня 2011 року відповідний законпроект прийнято за основу Верховною Радою України.⁴

2 Див. Judgment Ivanov v. Ukraine. Офіційний сайт Європейського Суду з прав людини <http://cmisjp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hkkm&action=html&highlight=UKRAINE%20I%20ivanov&sessionid=78642700&skin=hudoc-en>

3 Див. Офіційний сайт Кабінету міністрів України http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=243986411

4 Див. Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3735-17>

Ефективне державне управління, верховенство права і права людини

«Призначення демократії, зокрема захист прав людини, в тому, аби підтримувати гідність кожної особи і забезпечувати, аби голоси найслабших теж були почути. Це фундаментальні цінності – свобода, рівність, братство, забезпечення різноманітності і справедливості, є також підґрунтам норм щодо прав людини».

*Світовий Банк, Тренінгова програма по правах людини
для працівників парламентів*

Стандарти щодо прав людини часто описуються як щит і меч одночасно: права, які захищають індивідів від держав, і також служать засобом для протистояння надмірному обсягу державної влади. Для парламентарів, система міжнародних стандартів прав людини слугить і набором чітких правових обов'язків, і практичним засобом урядування, про який іноді забувають.

Як законотворці і обрані представники, парламентарі можуть відігравати ключову роль у дотриманні верховенства права шляхом забезпечення, віповідності національного законодавства міжнародним зобов'язанням щодо прав людини. Працівники Парламенту відіграють важливу роль в наданні відповідних технічних порад щодо права прав людини і практики, та в забезпеченні плавного проходження і відповідної координації законодавчого процесу.

«Права людини служать рятівним кругом для потопаючих. Важливо, щоб кожна людина мала рятівний засіб, як останнє пристанище, повстати проти тиранії і гноблення, щоб права людини були захищені верховенством права».

Преамбула, Загальна Декларація прав людини

Перевірка законодавства у зв'язку із заявами про порушення прав людини чітко узгоджується з роботою парламентарів у демократичних державах по захисту і поширенню ефективного врядування і верховенства права в цих демократичних державах.⁵

Верховенство права створює презумпцію, що кожен рівний перед законом, особливо держави. Це виступає гарантією для індивідів і обмежує повноваження

5 Office of the United Nations High Commission on Human Rights (UNHCHR) «Good Governance. Practices for the Protection of Human Rights», 2007 (Тут можна знайти приклади того, як демократичне урядування підтримує права людини, підготовлені офісом з прав людини ООН, що також включають детальні кейси). <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GoodGovernance.pdf>

держав: діяння індивідів можуть бути обмежені, наскільки дозволяє правова система відповідної держави. Верховенство права створює базовий мінімальний стандарт для функціонування ефективного управління в державі, таким чином, щоб це було чітке, доступне, стабільне, узгоджене і можливе для наслідування.

Індивіди повинні трактуватись як рівні перед законом, що у свою чергу мусить застосовуватись безстронньо і незалежно.

Без дотримання верховенства права захист прав людини може бути мало ефективним. Для забезпечення ефективного управління, виходячи з принципу верховенства права важливо забезпечувати доступ до інформації та її вільне поширення. А для цього необхідно гарантувати:

- відкритість уряду;
- особисту і інституційну відповідальність тих, хто приймає рішення;
- ефективну участі громадськості і реагування на потреби людей;
- відповідальність за вплив, який здійснюють виконавчі та адміністративні рішення.

Кожен з цих елементів ефективного управління є необхідним для забезпечення ефективного впровадження мінімальних стандартів з прав людини в практику. Без розуміння індивідуальних потреб, було б неможливо зрозуміти, чи права під загрозою. Без прозорості в урядуванні, було б важко визначити рішення, які можуть порушувати конституційні права. Без персональної і інституційної відповідальності, чи змогли б парламентарі обґрунтовано підтримувати справи щодо порушень прав людини?

Приклад для обговорення

12 січня 2011 року Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності провів слухання про дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ. Участь у слуханнях взяли представники законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. У підсумковому документі слухань констатовано наявність тенденції щодо масових порушень працівниками органів внутрішніх справ України принципів верховенства права та законності, поваги до прав і свобод людини і громадянина, позапартійності й деполітизації, демократичної підзвітності, прозорості, що завдає непоправної шкоди авторитетові та іміджу міліції. Збільшується кількість постраждалих від побоїв та неналежного поводження в ході розслідування.

Рекомендації, розроблені в результаті слухань, включають пропозицію щодо запровадження обов'язкової перевірки знань у сфері дотримання прав людини серед кандидатів на призначення на керівні посади в органах внутрішніх справ

України, включення питання щодо механізмів захисту та дотримання прав працівниками органів внутрішніх справ у програми професійної підготовки особового складу. Комітет також планує:

Спільно з Міністерством юстиції України здійснити аналіз практики розгляду справ проти України Європейським судом з прав людини в частині, що стосується діяльності органів внутрішніх справ, розробити пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства, надати їх Комітету.

Оприлюднену під час слухань інформацію щодо фактів порушень чинного законодавства в діяльності органів внутрішніх справ направити Генеральному прокурору України та Міністру внутрішніх справ України для проведення термінової ретельної перевірки і відповідного реагування, взявши це на контроль Комітету.

Запропонувати Комітету з питань правової політики розглянути питання ролі інституту адвокатури в аспекті попередження порушень прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, та доцільності розроблення та ухвалення Закону України «Про безкоштовну правову допомогу».

Звернутися до Державної судової адміністрації України з пропозицією розглянути питання створення в будівлях адміністративних судів умов для розміщення осіб, які перебувають під вартою, і водночас є учасниками адміністративного судочинства (зокрема, у справах про оскарження рішень правоохранних органів)

Запровадити ефективні механізми взаємодії між громадськістю та парламентськими інституціями у сфері контролю за діяльністю правоохранних органів в галузі дотримання прав людини у вигляді постійно діючої експертної ради при Комітеті Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохранної діяльності з числа представників громадських правозахисних організацій, як дієвий інструмент сприяння своєчасному виявленню та усуненню на законодавчому рівні чинників, що породжують масштабні порушення прав людини.

З метою аналізу динаміки впровадження рекомендації слухань у Комітеті та поточного стану дотримання прав людини протягом року повернутися до питання про дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України.

Стенограма слухань оприлюднена на веб-сайті Комітету.⁶

6 Див. Офіційна сторінка Верховної Ради України

http://komzakonpr.rada.gov.ua/komzakonpr/control/uk/publish/article?art_id=49541&cat_id=49415

Розподіл відповідальності: демократичний діалог про права

«Якщо права людини повинні стати реальністю для всіх, парламенти повинні повністю відіграти свою роль і ефективно виконувати специфічні владні функції, які на них покладені, а саме законотворчу, прийняття бюджету і нагляд за діяльністю уряду».

*Луїз Арбор, Колишній Комісар ООН з прав людини,
Андерс Б. Джонсон, Колишній Генеральний Секретар Міжпарламентського
Союзу, Підручник з прав людини для парламентарів, 2005 рік*

Протягом останнього десятиліття, міжнародні організації і експерти з прав людини все частіше заохочують більшу заангажованість демократичних інституцій в захист і просуванні прав людини.⁷

Відбувається зміна традиційної моделі, що базується на судовому забезпечення конституційних прав і прав людини закріплених у міжнародних інструментах. Відбувається перехід до моделі, яка має на меті перехід від захисту прав людини виключно судами і експертами-юристами до основного політичного дискурсу і відповідальності уряду.

Деякі критики права прав людини вважають, що легалізація прав змінює їх демократичну легітимність, оскільки переносить дебати про роль держави і захист прав людини з основного політичного дебату і демократичних аргументів обрахних представників в більш стерильні і цупкі руки судівництва. Якщо забезпечені права тих, хто є юридично грамотним і здатним виступати в суді, незахищеними залишаються вразливі групи, чиї права є у найбільшій небезпеці порушення не мають ефективних засобів для впровадження чи захисту.⁸

Зріст демократичної участі у захисті прав людини є частково відповіддю на цей критицизм. Визнається, що кожна гілка влади має легітимну роль в захисті прав людини і коли кожна з складових частин приймає свою відповідальність як захисника прав, правам надається більша повага без необхідності захисту їх у суді.

Сучасний підхід до урядів, що базується на правах людини вимагає, щоб міністерства і адміністратори моделювали заходи і програми, які б відповідали

7 Council of Europe, «Interlaken Declaration on the Future of the European Court of Human Rights», 19 February 2010, and «National parliaments can do more to promote human rights», Viewpoint, 16 February 2010, in «Human Rights in Europe: time to honor our pledges», Viewpoints by Thomas Hammarberg, Commissioner of Human Rights, pages 153-158.

8 4 T. Campbell, K. D. Ewing and A. Tomkins, *Skeptical Essays on Human Rights* (Oxford University Press, 2001) and D. Raab, *The Assault on Liberty* (Fourth Estate, 2009).

фундаментальним стандартам щодо прав людини; законодавці розглядали законодавство і переглядали виконавчі рішення на відповідність законодавству; а незалежне і безстороннє судівництво контролювало б екстремальні ситуації. Цей тип попереджуvalьного підходу до захисту прав людини має на меті зняти тягар з індивідуальних жертв порушень прав людини шукати правові методи захисту і одночасно знизити ризик того, щоб такі порушення не відбувались взагалі.

Приклад для обговорення: Внесений влітку 2010 року на розгляд Верховної Ради України проект Податкового кодексу України викликав широкий резонанс у суспільстві, дискусію щодо забезпечення соціальних та економічних прав громадян. У листопаді 2010 року спроби скасувати спрощену систему оподаткування викликали масові протести підприємців, що вилилося в Податковий майдан. У результаті на Податковий кодекс було накладене вето Президента. Урядові довелось переглянути запропоновану редакцію та розробити нові норми роботи спрощеної системи. Внесення змін до Податкового кодексу стало хоча й незначною, але перемогою підприємців. Кодекс був прийнятий Верховною Радою України і увійшов в дію з 1 січня 2011 року. Перші зміни до Податкового кодексу вже прийняті Верховною Радою України та увійшли в силу з 6 серпня 2011 року.

Чи дало якісь результати протистояння на Майдані Незалежності, яке тривало від 16 листопада до 3 грудня минулого року? Підприємці й далі скаржаться, що Верховна Рада ігнорує пропозиції малого бізнесу в нових змінах до Податкового кодексу. Вони заявляють про переслідування учасників «Податкового майдану» і стверджують, що нова система заганяє їх у тінь. Оскільки сьогодні в Україні не менше 50% нарахувань на зарплату. У той час, як, наприклад, у Грузії – це 20%. Позитивним є те, що Верховна Рада звільнила підприємців-інвалідів і підприємців-пенсіонерів від сплати єдиного соціального внеску, а також скасувала штрафні санкції за несплачені 2010-го року внески до Пенсійного фонду.

Між тим, представники влади запевняють, що більшість побажань підприємців-представників малого бізнесу в документі взято до уваги і будуть враховуватися в подальшій роботі.

Що таке права людини?

Будь-яке дослідження щодо прав людини базується на фундаментальних принципах, які утворюють міжнародну систему захисту прав людини. Ці принципи можуть допомогти читачам краще розуміти еволюцію права прав людини.

Громадянські і політичні, економічні, соціальні і культурні права

Різниця зазвичай проводиться між громадянськими і політичними та соціальними, економічними і культурними правами. Обидві ці категорії прав були включені до Загальної декларації прав людини, але вони закріплені у двох різних Пактах.

Громадянські і політичні права – ті, які традиційно захищають гідність індивіда і які гарантує особі право на участь у громадському і політичному житті суспільства. Це – право на життя, свободу і право на особисту гідність; право на рівність перед законом, право на справедливий судовий процес; право на свободу висловлювань, зборів та асоціацій; і право на свободу думок, переконань та релігії.

Економічні, соціальні та культурні права – ті, які особи потребують для того, щоб забезпечити їх персональний соціальний, економічний розвиток і ідентичність. Ці права включають, наприклад, право на адекватний стандарт життя і житла, право на освіту, здоров'я, добробут, право на роботу і право на соціальний захист.

Культурні права особливо визнають цінність традицій і їх зв'язок з особистим і індивідуальним розвитком, наприклад, захист права на отримання користі від культури, зокрема традиційних земель, ритуалів та спільнотних культурних практик. До культурних прав зазвичай належать і мовні права.

Третє покоління прав, це права, визнані в міжнародному праві, які не попадають у одну з описаних вище двох категорій прав, наприклад право на чисте навколишнє середовище.

Міжнародні та національні механізми захисту прав людини

Права людини – це конкретні правові стандарти, визнані в міжнародному праві прав людини і в національних конституціях у всьому світі. Цей глобальний правовий режим постійно моделює межі прийнятної поведінки держав, виходячи з обставин.

Міжнародні стандарти прав людини

Загальна декларація прав людини 1948 року (UDHR) встановлює фундаментальні принципи і стандарти, які формують базу для подальшого розвитку як глобального так і регіонального права прав людини.

Загальна Декларація прав людини є узагальнюючою за змістом, встановлює каталог громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, але лише декларативно, оскільки вона не має юридичної сили.

Принципам, що закладені у Загальній декларації прав людини надано обов'язкової сили у двох основних документах:⁹

- Міжнародному Пакті про громадянські і політичні права (ICCPR).¹⁰
- Міжнародному Пакті про економічні, соціальні і культурні права (ICESCR)¹¹

Ці стандарти в подальшому розвинуті у наступних п'яти договорах ООН, розроблених з метою регулювання специфічних проблем прав людини або забезпечення особливого захисту прав вразливих груп людей:

- Конвенція проти катувань (UNCAT);¹²
- Конвенція про подолання всіх форм расової дискримінації (CERD);¹³
- Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW);¹⁴
- Конвенція про права дитини (UNCRC);¹⁵
- Конвенція про права осіб з інвалідністю (UNCRPD).¹⁶
- Разом ці зобов'язання формують систему захисту прав людини ООН.

Україна є учасницею всіх цих договорів. На думку Уповноваженого з прав людини Верховної Ради України¹⁷ невід'ємною частиною цих зобов'язань для України має стати і Конвенція ООН про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей,¹⁸ оскільки України підписала Європейську конвенцію про правовий ста-

9 The Universal Declaration of Human Rights, United Nations General Assembly (UNGA) Res 217 A (III) (10 December 1948, Paris).

10 International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) UNGA Res 2200A (XXI) (16 December 1966).

11 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) UNGA Res 2200A (XXI) (16 December 1966).

12 Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (UNCAT) UNGA Res 39/46 (10 December 1984).

13 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD) UNGA Res 2106 (XX) (21 December 1965).

14 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) UNGA Res 34/180 (18 December 1979, New York).

15 Convention on the Rights of the Child UNGA Res 44/25 (20 December 1989).

16 Convention on the Rights of Persons with Disabilities UNGA Res 60/232 (23 December 2005).

17 Выступление Уполномоченного по правам человека Нины Карпачевой на представлении в Верховной Раде Украины Специального доклада «Состояние соблюдения Украиной международных стандартов в области прав и свобод человека» 10 декабря 2008 года на http://www.ombudsman.kiev.ua/Vystup_2.htm

18 http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=995_203

тус трудящих-мігрантів,¹⁹ але остання не захищає права нелегальних мігрантів, а саме захист прав цієї групи є саме надзвичайно актуальним для України.

Кожна держава-учасниця зобов'язана, виходячи з принципів міжнародного права, надати обов'язкову силу положенням договорів у своїх юрисдикціях.

Застереження і заяви: чи можуть держави уникнути дотримання мінімальних стандартів щодо прав людини?

Існують дуже обмежені можливості для держав уникнути дотримання мінімальних стандартів щодо прав людини в міжнародному праві прав людини коли вони стають учасниками договору. Ці обмеження розроблені з метою забезпечення адекватної гнучкості для того, аби відкрити міжнародні договори прав людини для якомога більшої кількості держав, в той же час зберігаючи єдність і універсальний мінімум узгоджених стандартів. В окремих випадках, держави можуть внести застереження до договору під час ратифікації чи приєднання. Застереження можливі лише коли вони не заборонені договором і коли запропоноване застереження не суперечить меті та цілі договору. Інші держави-учасниці можуть виступити проти будь-яких застережень і вони можуть бути відкликані в будь-який час. На практиці, застереження публікуються і є предметом розгляду не лише державами-учасницями, але і громадянським суспільством і міжнародними і національними коментаторами з прав людини.

Після ратифікації держави, за загальним правилом можуть уникнути своїх міжнародних зобов'язань щодо прав людини під час надзвичайного стану. В такому випадку стандарт дуже чіткий і застосовується лише в тому разі, якщо договір дозволяє такі обмеження і встановлено надзвичайний стан; і саме такі специфічні обмеження необхідні у цій конкретній ситуації; про такі обмеження повідомлено відповідні міжнародні організації і інші держави; і обмеження знімається як тільки обставини дозволяють це.

Деякі абсолютні права – в тому числі право на життя і заборона тортур, нелюдського та такого, що принижує людську гідність ставлення і покарання – не дозволяють жодних обмежень.

Міжнародне право прав людини визнає, що не всі права людини абсолютно. Деякі права є відносними, тобто у випадку необхідності вони можуть бути оправдано обмеженими для того, щоб зберегти права громад, або права інших осіб, з якими вони є у конфлікті. Наприклад, право на свободу може бути обмежене з метою застосування законного і пропорційного обмеження волі після того як

¹⁹ Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=755-16>

був вчинений важкий злочин. Міжнародні договори і національне законодавство визнають ці обмеження або через специфічні обмежувальні поправки або мовою індивідуальних обмежених чи кваліфікованих прав.

Приклад

Уникнення зобов'язань: розгляд застережень Великобританії щодо Конвенції ООН про права дитини

В 1991 році, ратифікуючи Конвенцію ООН про права дитини, Великобританія зробила два застереження, які обмежували дію Конвенції в Великобританії.

Перше застереження вилучило дітей, які є об'єктом імміграційного контролю з-під мінімального контролю, що гарантувався Конвенцією і друге стосувалось заборони утримання дітей під арештом у закладах для дорослих.

Комітет ООН з прав дитини розкритикував обидва застереження і закликав Великобританію зняти їх.²⁰ Комітет з прав людини Парламенту Великобританії (JCHR) неодноразово оголошував свої висновки про те, що застереження повинні бути зняті.²¹

Комітет вважав, що застереження, які стосувались обмеження щодо імміграції були занадто широкими і несумісними з метою Конвенції ООН щодо прав дитини.²²

В 2008 році, після майже двох десятиліть міжнародної і внутрішньої критики, уряд Великобританії відкликав обидва застереження. Відкликаючи їх, Секретар з питань дітей сказав: «Відкликання цих застережень є доказом того, що Уряд здійснює свою місію покращити життя всіх дітей, у тому числі найбільш вразливих дітей, таких як біженці та ті, що перебувають під арештом.²³

20 Committee on the Rights of the Child, 8th session, CRC/C/15/Add.34, 15 February 1995, «Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland», para 7
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G95/153/97/PDF/G9515397.pdf?OpenElement>

21 19th Report of Session 2003-04, «Children Bill», HL Paper 161, HC 537, para 95
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200304/jtselect/jtrights/161/161.pdf>
 and 10th Report of Session 2002-03, «The UN Convention on the Rights of the Child», HL Paper 117.

22 10th Report of Session 2002-03, «The UN Convention on the Rights of the Child», HL Paper 117, HC 81, para 87
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200203/jtselect/jtrights/117/117.pdf>

23 Press Release, Department for Children, Schools and Families (22 September 2008)
http://www.dcsf.gov.uk/pns/DisplayPN.cgi?pn_id=2008_0209

Перетворюючи права на реальність

На практиці, обов'язок надати силу договору в національній правовій системі може реалізовуватись шляхом: перевірки національного законодавства на відповідність зобов'язанням, що випливають з договору, в тому числі беручи до уваги чи якісні заяви та застереження відповідають зобов'язанням, що випливають з угоди; чи такі застереження або заяви узгоджуються з метою та призначенням угоди; чи вносяться зміни і відміняються закони і адміністративні практики, які не відповідають угоді; чи здійснюються позитивні кроки для того, що гарантовані законом права застосовуються на практиці (наприклад, шляхом виділення коштів для підтримки програм соціального житла, в державах, в яких існуючі стандарти щодо житла не відповідають вимогам Міжнародного Пакту про економічні, соціальні і культурні права).

Міжнародна система правових механізмів захисту прав людини

Нагляд, моніторинг і впровадження міжнародних стандартів права прав людини

Національні уряди і парламенти повинні також реагувати ефективно на рішення міжнародних судів і міжнародних моніторингових механізмів.

За імплементацією Конвенцій ООН щодо прав людини здійснюють нагляд відповідні органи, комітети незалежних експертів, що створені на основі цих Конвенцій, через систему періодичних рапортів держав, скарг держав учасниць і, на основі деяких Конвенцій скарг від індивідів.²⁴

24 Chapter 5 IPU Handbook.

Таблиця 1. Огляд системи звітування відповідно до Конвенцій ООН

Конвенція	Орган, який здійснює моніторинг	Періодичність звітування
Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права	Рада з прав людини або Комітет з прав людини	Кожні 4 роки (через механізм універсальних періодичних звітів). Спочатку протягом першого року після ратифікації і потім на запит Комітету з прав людини, зазвичай кожні 4 роки
Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права	Комітет з економічних, соціальних і культурних прав	Спочатку протягом перших двох років після ратифікації і потім на запит Комітету з прав людини, зазвичай кожні 5 років
Конвенція про подолання всіх форм расової дискримінації (CERD)	Комітет з питань подолання всіх форм расової дискримінації	Спочатку протягом першого року після ратифікації і потім на запит Комітету з прав людини, зазвичай кожні 2 роки
Конвенція проти катувань (UNCAT)	Комітет проти катувань і підкомітет з попередження	Спочатку протягом першого року після ратифікації і потім на запит Комітету з прав людини, зазвичай кожні 4 роки. Підкомітет з попередження відвідує кожну державу кожні 4-5 років
Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)	Комітет з питань подолання всіх форм дискримінації щодо жінок	Спочатку протягом першого року після ратифікації і потім на запит Комітету з прав людини, не рідше ніж кожні 4 роки
Конвенція про права осіб з інвалідністю (UNCRPD)	Комітет з прав осіб з інвалідністю	Спочатку протягом перших 2 років після ратифікації і потім кожні 4 роки
Конвенція про права дитини (UNCRC)	Комітет з прав дитини	Спочатку протягом перших 2 років після ратифікації і потім кожні 5 років

Моніторинг Договору. Парламент Великобританії: права дітей та Конвенція про права дитини (КПД)

Спільний комітет (JCHR) регулярно ретельно розглядає заключні зауваження до-говірних органів ООН щодо Великобританії, також питання про доцільність зміни законодавства Великобританії і практики, які необхідні для того, щоб виконати зобов'язання Великобританії в рамках програми ООН з прав людини. Комітет з прав дитини (КПД) опублікував свої заключні зауваження щодо Великобританії в жовтні 2009 року.²⁵ Він зазначив, що Великобританія не повністю реалізовує КПД. Зокрема, КПР зазначив, що принципи щодо недискримінації, тілесних по-карань, освіти, осіб, які шукають притулку та дітей-біженців, ювенальної юстиції, і насильства та жорстокого поводження в сім'ї порушуються.

Комітет з прав людини (CRC) вважає, що принципи ООН про права дитини не враховуються належним чином законодавством Великобританії. Після випуску останніх заключних зауважень Комітету з питань дитини, Спільний комітет (JCHR) опублікував доповідь про стан прав дітей в країні.²⁶

В доповіді наголошується ряд недоліків в охороні прав дітей у Великобританії, включаючи дискримінацію, лікування дітей під вартою і відсутність захисту для дітей уразливих і маргінальних груп. Спільний комітет (JCHR) закликав парла-мент Великобританії до законодавчого вирішення виявлених проблем, а також розроблення плану досягнення реалізації рекомендацій, винесених Комітетом з прав людини.

Процес звітування

Кожна Конвенція ООН щодо прав людини вимагає від держав-учасниць періо-дичних звітів, які б пояснювали до якої міри держава виконує зобов'язання, ві-дображені у договорі. Для повноти, від держав очікують залучати до підготовки звітів кожен державний орган, кожну національну інституцію з прав людини чи омбудсмена, кожну неурядову організацію чи представників громадянського су-спільства, які стосуються питання. Рапорти повинні містити періодичну інформацію про:

25 Committee on the Rights of the Child «Consideration of Reports submitted by States Parties under Article 44 of the Convention: Concluding Observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland», 49th session, (20 October 2008) CRC/C/GBR/CO/4
<http://www.unhcr.org/refworld/publisher,CRC,CONCOBSERVATIONS,GBR,4906d1d72,0.html>

26 25th Report from the JCHR 'Children's Rights', Session 2008-2009, (13 October 2009)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/157/15702.htm>

- кроки, здійснені державами для надання сили правам, що гарантуються відповідною угодою;
- докази практичного застосування цих прав;
- статистику і інформацію, що підтримує ці докази;
- проблеми чи труднощі, які виникають у зв'язку із забезпеченням ефективної національної імплементації договору (і пояснення від уряду щодо причин таких труднощів).

Як тільки доповідь подано, відповідний орган, створений на підставі конвенції буде аналізувати її разом з поданнями громадських організацій та інших. Після цього розгляду та усних свідчень представників держави договірний орган видає «Заключні зауваження», в яких висвітлюються позитивні і негативні аспекти рівня виконання державою своїх зобов'язань і виробляються рекомендації для відповідних змін в законодавство та практику. Ці висновки та рекомендації не мають обов'язкової юридичної сили, але вони забезпечують авторитетне тлумачення окремих договірних зобов'язань.

Заключні зауваження можуть мати рекомендації по ратифікації договорів, зняття застережень і конкретні зауваження щодо сумісності законодавства та практики в рамках окремої держави. Деякі приклади з заключних зауважень різних органів ООН моніторингу по відношенню до ТWC країн-партнерів використовуються в цьому посібнику.

Забезпечення виконання зобов'язань державами-учасницями

Деякі інструменти ООН, зокрема, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про заборону всіх форм расової дискримінації та Конвенція проти катувань, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права дозволяють державі подати скаргу до органу контролю за дотриманням договорів, що інша держава-учасниця не виконує своїх договірних зобов'язань. На сьогоднішній день держави як правило, використовують більш широкий спектр дипломатичних засобів, щоб висловити занепокоєння з питань прав людини за межами своїх юрисдикцій, наприклад, від через створення дипломатичних представництв, через своїх послів і глав держав, або шляхом підтримки донорів діяльність яких спрямована на посилення захисту прав індивідів.²⁷

27 «Civil and Political Rights: The Human Rights Committee» Fact Sheet no 15 (Rev 1), p 27
<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet15rev.1en.pdf>

Міждержавний діалог з питань прав людини. Проект закону Уганди проти гомосексуалізму

У 2009 році парламент Уганди розглядав можливість прийняття закону про захисту Гомосексуалізму. Цей проект, поданий депутатом, викликав міжнародну критику щодо порушення прав людини, в тому числі дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації, порушення права на свободу вираження поглядів, права на життя та права на повагу до особистого життя. В законопроекті було запропоновано низку заходів, в тому числі впровадження нових складів злочину, пов'язаних з гомосексуальністю, за скоєння яких застосовуватиметься смертна кара. Проектом пропонувалось відкласти будь-які міжнародні зобов'язання з прав людини Уганди в тій мірі, в якій з ними були несумісні положення законопроекту. Міжнародні партнери Уганди, у тому числі країни-донори, публічно критикували можливі наслідки прийняття законопроекту у зв'язку з міжнародними зобов'язаннями Уганди в сфері прав людини. Було повідомлено, що ряд держав-донорів готові припинити або зменшити підтримку Уганді, якщо законопроект стане законом. Уряд Уганди висловив зобов'язання перед міжнародними донорами, що законопроект не стане законом. У травні 2010 року Комітет Кабінету міністрів, призначених для розгляду проекту рекомендував відкликати проект з парламенту у його нинішньому стані. На кінець 2010 року проект все ще був у комітеті і продовжує зазнавати міжнародної критики.

Конвенція ООН проти тортуру: повідомлення про причетність Великобританії до тортуру

У 2009 році Спільний комітет (JCHR) провів розслідування у зв'язку з твердженнями про співучасть Великобританії в тортурах, пов'язаних з виконанням і жорстоким поводженням з особами, підозрюваними у скоєнні терористичних злочинів за кордоном.²⁸ У цій доповіді Спільний Комітет закликав уряд, ініціювати повне публічне розслідування звинувачення на адресу Великобританії та співробітників її служби безпеки. Цей Звіт був реакцією на питання міжнародної громадськості з приводу ролі Великобританії, які також піднімалися дипломатичними партнерами як в ЄС так і в Раді Європи протягом значного періоду.²⁹

28 «Allegations of UK complicity in Torture» 23rd Report of 2008-2009, HL 152/HC 230
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/152/15202.htm>

29 European Parliament «Report on the alleged use of European countries by the CIA for the transportation and illegal detention of prisoners» (2006/2200(INI)), FINAL A6-0020/2007, 30 January 2007
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2007-0020+0+DOC+PDF+VO//EN>
 and Council of Europe Parliamentary Assembly «Alleged secret detentions and unlawful inter-state transfers of detainees involving Council of Europe member states», Doc 10957, 12 June 2006
<http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc06/edoc10957.pdf>

Він також був наслідком рішення нової Адміністрації США при Президенті Обамі, опубліковати низку документів, пов'язаних з обвинуваченнями в причетності США до катувань, нелюдського і такого, що принижує людську гідність поводження з затриманими, в тому числі в Іраку, і тих, хто звинувачується в причетності до виконання.³⁰ Влітку 2010 року новий коаліційний Уряд Великобританії оголосив публічне розслідування звинувачень Великобританії щодо співчасті у тортурах. Уряд пояснив, що це розслідування було призначено як відповідь на внутрішню і міжнародну критику і з метою запобігання дорогим, внутрішнім судовим процесам, про які говорили жертви тортур.³¹

Грузинський закон про збори та демонстрації

У липні 2009 року Парламент Грузії вніс зміни до Закону про збори та демонстрації. Стаття 13 Закону впроваджувала положення про те, що, якщо збори чи демонстрація порушують Закон, вони повинні бути припинені відразу на прохання представницького органу місцевого самоврядування, і особи, відповідальні за організацію зборів чи демонстрації, повинні припинити збори або демонстрацію і вжити заходів для переміщення учасників. Внесення змін викликали критику громадянського суспільства, а німецьке та шведське Посольства видали публічні заяви щодо закону. Поправки були розглянуті як створення перешкод та невідповіданого втручання в право на свободу зібрань. Згодом, у серпні 2009 року Перший віце-спікер парламенту Грузії звернувся з проханням до Венеціанської Комісії про надання експертного висновку щодо внесених змін. На думку Комісії, стаття 13 була несумісною та встановлювала неоправдані обмеження до права на свободу зборів. Наслідком критики був перегляд статті 13 і внесення змін. Так, вимога щодо негайного припинення була замінена на положення, згідно з яким на запит уповноваженого представника організатори зобов'язані звернутися до учасників зборів або демонстрації, і докласти зусиль для припинення порушень протягом найближчих 15 хвилин. І тільки після того, як організатори доклали всіх зусиль і не досягли успіху, правоохоронні органи можуть вжити заходи для припинення зборів чи демонстрації.

30 «Obama releases Bush torture memos» The Guardian (16 April 2009)
<http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/16/torture-memos-bush-administration>

31 26 «Government to compensate torture victims as official inquiry launched» The Guardian (6 July 2010)
<http://www.guardian.co.uk/law/2010/jul/06/government-to-compensate-torturevictims-inquiry>

Індивідуальні заяви: право на подачу індивідуальної скарги

Подання індивідуальних скарг в договірні органи передбачає низка договорів ООН, зокрема:

- Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права (ICCPR);
- Конвенція про подолання всіх форм расової дискримінації (CERD);
- Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW);
- Конвенція проти катувань (CAT);
- Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD);
- Міжнародний Пакт про економічні соціальні та культурні права (ICESCR);
- Конвенція про права дитини (CRC).

Право на подання індивідуальної скарги в міжнародній контролльній договірній органі має будь-яка особа, яка вважає себе жертвою порушення прав, передбачених договором. Рішення договірних органів не є обов'язковими в національному або міжнародному праві і не можуть забезпечити людині компенсацію або інші засоби захисту. Договірний орган, однак, може рекомендувати заходи для виправлення становища і видати запит для відповіді протягом певного періоду. Права на подачу індивідуальної скарги застосовуються лише щодо держав-учасниць договорів, які взяли на себе саме це зобов'язання. Наприклад, на Великобританію в даний час можна подати індивідуальну скаргу лише за порушення зобов'язань відповідно до Конвенції про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенції про права осіб з інвалідністю.³²

Право на подачу індивідуальних петицій передбачене також у межах регіональних механізмів захисту прав людини, які розглядаються більш докладно нижче.

32 United Nations Treaty Collection, Status, Optional Protocol to the CEDAW
http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8-b&chapter=4&lang=en#5
 and Optional Protocol to the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities
http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15-a&chapter=4&lang=en

Мутомбо проти Швейцарії (Mutombo v Swizterland): Стаття 3 Конвенції ООН проти катувань.

Стаття 3 Конвенції ООН проти катувань забороняє державі-учасниці здійснювати висилку, або екстрадицію особи в країну, стосовно якої є істотні підстави вважати, що особі може загрожувати застосування тортур. Держава-учасниця зобов'язана приймати до уваги існування в державі призначення постійної практики грубих, кричущих і масових порушень прав людини.

У Мутомбо проти Швейцарії³³ г-н Мутомбо потрапив на територію Швейцарії незаконно з Заїру (як його називали в той час) і попросив притулку. Він був членом заїрських збройних сил, за походженням з Любані, а також членом Союзу за демократію і за розвиток та прогрес соціального, політичного руху, брав участь у незаконних зборах і демонстраціях. Він був заарештований в червні 1994 року і перебував під вартою в військовому таборі Тшатсі, де його катували протягом чотирьох днів, перш ніж засудити в змові проти держави. Він був засуджений до 15 років ув'язнення, з якого він відбув сім місяців у військовій в'язниці Ндола. Після звільнення йому порадили залишити Заїр через Луанді та Італію. Він нелегально перетнув кордон між Італією та Швейцарією і там попросив притулку. 31 січня 1992 року Федеральне бюро у справах біженців відхилило його прохання про надання притулку, оскільки були сумніви щодо того, що він був політичним в'язнем, оскільки його не відвідали представники Міжнародного Комітету Червоного Хреста під час візиту до в'язниці Ндола в листопаді 1989 року. Крім того, були сумніви щодо справжності наказу про дострокове звільнення і не було жодних ознак того, що він буде піддаватися жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність покаранню або ставленню, якщо він повернеться в Заїр. Всі сумніви щодо пана Мутомбо були відхилені. Комітет зробив висновок, що існують серйозні підстави вважати, що панові Мутомбо може загрожувати там застосування катувань. Комітет зазначив, що його етнічне походження, політична діяльність, історія затримання, дезертирство з армії, незаконний виїзд з Заїру і клопотання про надання притулку можуть розглядатися як аргументи, що порочать Заїр. Ці факти створюють реальну небезпеку щодо його затримання і застосування щодо нього тортур. Комітет також вказав на серйозні порушення прав людини в Заїрі. Оскільки в Заїрі існує постійна практика брутальних та масових порушень, і ситуація може ще погіршитись, адже Заїр не є державою-учасницею ООН проти тортур, тому пан Мутомбо не може звернутися за захистом в Комітет проти тортур. Враховуючи наведене вище, Швейцарія не вислала пана Мутомбо в Заїр.

³³ Communication No 13/1993, Switzerland CAT/C/12/D/13/1993 (27 April 1994) <http://www.worldlii.org/int/cases/UNCAT/1994/1.html>

Приклад для обговорення

Україна: екстрадиція до Узбекистану, можливість застосування права на індивідуальну скаргу.

87 громадян Узбекистану звернулися з проханням про надання притулку в Україні в 2010 році і ще 13 подали заявки в 2011 році. Згідно з заявою Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової, Генеральний прокурор Узбекистану звернувся з проханням про видачу громадян, звинувачених у причетності до діяльності заборонених релігійних організацій.

Експерти з прав людини стверджують, що фіктивні кримінальні справи часто використовуються в Узбекистані з метою переслідування мусульман, які ведуть діяльність окремо від офіційних релігійних організацій.

Один з біженців, пан Холіков, заявляє, що висунуті проти нього звинувачення є необґрунтованими, і що він навіть не жив в Узбекистані в той час, коли були скосні злочини, в яких його звинувачують. В Україні його помістили в ізолятор, де він кілька днів провів у переповненій брудній камері без їжі. Згодом його перевели у камеру з 40 ув'язненими і лише зрідка дозволяли виходити. Проте він усвідомлював небезпеку опинитися у значно гірших умовах у разі екстрадиції до Узбекистану.

Холіков отримав статус біженця від іншої країни і його звільнили з-під арешту в Україні. Законодавством України щодо екстрадиції передбачено строк утримання під вартою до 18 місяців на час розслідування справи. Деякі з осіб перевували під арештом понад рік, поки Генеральна прокуратура України розглядала справу про екстрадицію. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Н.Карпачова моніторила ситуацію.

В Україні заборонено повернення будь-кого в країну, де існує ризик застосування тортур. Відповідно до Конвенції ООН проти тортур, яку Україна також затвердила, держава не має права на екстрадицію осіб, яким можуть загрожувати тортури.

За даними агентства ООН у справах біженців переслідування з релігійних та політичних мотивів є причиною того, що громадяни втікають з Узбекистану. Експерти з прав людини також стверджували, що Україна взагалі не повинна розглядати такі справи про екстрадицію. А справа ув'язнених узбецьких біженців стала свідченням того, що Україна не готова сприяти у наданні політичного притулку.

Використання права на подачу індивідуальної скарги в Грузії.

Протягом 1994 і 1995 років четверо грузинських громадян подали скарги до Комітету з прав людини про те, що Уряд Грузії порушив кілька статей Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, в тому числі право на життя, заборону катувань і жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження, право на свободу і справедливий судовий розгляд. Чотирьох заявників заарештували за звинуваченням у тероризмі або участі у військовому перевороті і вони стверджували, що їх катували для отримання інформації, порушуючи презумпцію невинності і стандартів справедливого судового розгляду. Двох з них засудили до смертної кари. Усі стверджували, що були заарештовані незаконно і переслідувалися за свої політичні погляди.

У квітні 1998 року Комітет з прав людини дійшов висновку, що Грузія порушила статті 7, 9, 10 (1), 14 (3) (г) і 14 (5) Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права. Стаття 7 передбачає, що ніхто не повинен зазнавати тортур або жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, стаття 9 забороняє довільне позбавлення волі, стаття 10 (1) вимагає від держав, щоб особи, позбавлені волі, мали право на гуманне поводження і повагу людської гідності, а пункти статей 14 (3) (г) і 14 (5) закріплюють право обвинуваченого бути судимим в його присутності і право на судове оскарження. Комітет також висловив думку, що чотири заявники повинні мати право на ефективний засіб правового захисту відповідно до статті 2, включаючи їх звільнення, і що Грузія була зобов'язана забезпечити, щоб аналогічні порушення не повторювалися в майбутньому.

Пізніше двох із заявників звільнили і двоє перебували у в'язниці. Комітет з прав людини продовжує роботу щодо цієї справи.

Таблиця 2. Право на індивідуальну скаргу проти держав-учасниць програми Вестмінстерської фундації

Держава	Право на індивідуальну скаргу
Грузія	<p>Міжнародний Пакт про Громадянські і Політичні Права (IPCPR), 1994 рік</p> <p>Конвенція про подолання всіх форм расової дискримінації (CERD), 1994 рік</p> <p>Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), 2002 рік</p> <p>Конвенція проти катувань (CAT), 1994 рік</p> <p>Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD) – підписана в 2009 році, ще не ратифікована.</p>
Ліван	Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD) – підписана в 2007 році, ще не ратифікована
Мозамбік	Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) – 2008 рік
Уганда	<p>Міжнародний Пакт про Громадянські і Політичні Права (1995 but has a reservation in relation to Article 5(2))</p> <p>Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD), 2008 рік</p>
Україна	<p>Міжнародний Пакт про Громадянські і Політичні Права (ICCPR), 1991 рік</p> <p>Конвенція про подолання всіх форм расової дискримінації (CERD), 1969 рік</p> <p>Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), 2003 рік</p> <p>Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD), 2010 рік</p>
Велико-Британія	<p>Конвенція про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), 2005 рік</p> <p>Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD), 2009 рік</p>

Незалежні запити договірних органів ООН

Договірні органи, створені відповідно до Конвенції про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенції проти тортур, мають повноваження на проведення незалежних розслідувань, пов'язаних з потенційним порушенням цих Конвенцій. Ці повноваження включають в себе потужності для проведення місії по встановленню фактів у зацікавлених державах, але тільки за надання дозволу відповідною державою. Ці запити можуть бути застосовані, якщо договірний орган отримує достовірну інформацію про те, що або тортури, або дискримінація щодо жінок у даний час систематично практикується в країні.³⁴

Інші стандарти ООН

Організація Об'єднаних Націй виробила також стандарти, що не мають обов'язкової сили, інструкції та рекомендації щодо окремих прав людини.

Вони не мають прямої юридичної сили ні в міжнародному, ні в національному праві, але впливають на розвиток права і політики, і на тлумачення права та положень договорів.

До них, наприклад, належать:

- Пекінські Мінімальні Правила щодо адміністрування ювенальної юстиції;³⁵
- Стандартні мінімальні правила щодо поводження з в'язнями;³⁶
- Базові принципи щодо незалежності правосуддя;³⁷
- Паризькі принципи щодо статусу національних інституцій з прав людини.³⁸

Члени та працівники Парламентів, які працюють над питаннями прав людини, можуть також бажати отримати інформацію і рекомендації, які становлять складову міжнародної системи права прав людини і моніторити стандарти, що

34 Стаття 20 Конвенції проти катувань та стаття 8, 9, 10 Факультативного Протоколу до Конвенції про подолання всіх форм дискримінації щодо жінок.

35 United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice («The Beijing Rules») UNGA Res 40/33 (29 November 1985)
<http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/beijingrules.pdf>

36 1st United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders «Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners» (1955, Geneva)
<http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>

37 7th United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders «Basic Principles on the Independence of the Judiciary» (26 August to 6 September 1985, Milan)
<http://www2.ohchr.org/english/law/indjudiciary.htm>

38 Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles) UNGA Res 48/134 (20 December 1993)
<http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>

розвиваються, через свою роботу. Наприклад, протягом 2010 року Генеральна Асамблея ООН погодилась щодо резолюції про право на чисту воду і санітарні умови.³⁹ Очевидно, що ця резолюція, хоча й прийнята з сильним протистоянням, матиме вплив на всі питання в сфері прав людини, що стосуються доступу до води.

Рада з прав людини

Рада з прав людини, яка замінила Комісію з прав людини, провела свою першу зустріч 19 червня 2006 року.⁴⁰ Цей міжурядовий орган, що проводить зустрічі в Женеві загальною тривалістю десять тижнів на рік, складається з представників 47 виборних членів ООН, які виконують свої повноваження протягом 3 років, і не можуть обиратись більше, ніж на два строки. Рада з питань прав людини уповноважена попереджувати порушення, нерівність і дискримінацію, захищати найбільш чутливих, і виявляти тих, хто вчиняє порушення прав людини. Її головним завданням є:

Скарги: Рада з прав людини створила спеціальний механізм розгляду скарг для того, щоб надати можливість індивідам і державам повідомляти про порушення міжнародного права прав людини Раді з прав людини.

Спеціальні процедури: Рада з прав людини має повноваження для застосування спеціальних процедур, розслідувати окремі випадки порушень прав людини або розгляд питань, що належать до загальних інтересів.

Ці процедури включають призначення спеціального доповідача, представників, засідання експертних робочих груп.

Універсальні періодичні огляди (UPR) – це Універсальні періодичні огляди стану дотримання прав людини в усіх 192 державах-членах ООН кожні чотири роки. В підготовці оглядів активну участь беруть держави, які під керівництвом Ради з прав людини мають можливість прозвітувати про дії, які вони вчинили для покращення ситуації з правами людини в своїх країнах і виконати свої зобов'язання щодо прав людини.

Рада з прав людини отримує поради і підтримку від комітету радників ради. Комітет радників складається з 18 міжнародних експертів з прав людини, і функціонує як аналітичний центр (*think-tank*) для Ради і працює над специфічними проблемами і тематичними питаннями.

39 UNGA «Integrated and coordinated implementation of and follow-up to the outcomes of the major United Nations conferences and summits in the economic, social and related fields», 64th session (26 July 2010) http://www.unesco.org/water/wwap/news/archives/UNDecWaterHR_EN.pdf

40 The Human Rights Council <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil>

Універсальні періодичні огляди (UPR) і Великобританія

Великобританія була однією з перших країн, яка взяла участь у UPR, і подала звіт до Ради з прав людини в квітні 2008 року. Перший цикл оглядів буде завершений до кінця 2011 року. Великобританія братиме участь у наступному UPR в 2012 році. Ряд рекомендацій зроблено Радою з прав людини в доповіді Робочої групи щодо Великобританії, зокрема це:

- необхідність перегляду законодавства і політики щодо боротьби з тероризмом;
- зміни регулювання тілесних покарань у Великобританії, у тому числі покарання дітей;
- зміцнення на рівні національного законодавства гарантій права на протест;
- зміни в законодавстві та політиці щодо забезпечення затриманим особам, що належать до збройних сил, можливості користуватися повним захистом міжнародних норм про права людини;
- зняття існуючих застережень та заяв про тлумачення Великобританії щодо Конвенцій ООН з прав людини.

Універсальні періодичні огляди (UPR) і Україна

В травні 2008 року був відбувся і універсальний періодичний огляд України. Розглянувши звіт, поданий урядом,⁴¹ і інформацію надану неурядовими організаціями,⁴² Генеральна асамблея ООН затвердила звіт та рекомендації вироблені Радою з прав людини ООН щодо низки країн, які проходили процедуру універсальних періодичних оглядів, в тому числі щодо України.

Робоча група Ради в результаті дискусії та обговорення наданого Україною звіту та іншої наявної інформації затвердила рекомендації щодо дотримання Україною міжнародних стандартів з прав людини.⁴³ 32 рекомендації держав-учасниць були проаналізовані і прийняті Україною, в тому числі рекомендація щодо підписання Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду, дотримання прав дітей і жінок, запобігання дискримінації, розвиток і утвердження незалежності національних інституцій щодо захисту прав людини, забезпечення соціальних, економічних і культурних прав, подолання расизму, ксенофобії і анти семітизму, утвердження релігійної толерантності, запобігання домашньому насильству і порушенню прав в'язнів, попередження катувань і підвищення рівня обізнаності

41 <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/127/16/PDF/G0812716.pdf?OpenElement>

42 <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/128/01/PDF/G0812801.pdf?OpenElement>

43 http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session2/UA/A_HRC_8_45_Ukraine_E.pdf

щодо стандартів прав людини серед представників правоохоронних органів, за- безпечення незалежності судової влади, прав біженців та національних меншин.

Також Україна визнала доречними низку рекомендацій щодо виконання яких зобов'язалась прозвітувати на відповідному засіданні Ради з прав людини ООН, зокрема, це: підписання та ратифікація Конвенції ООН про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей та Конвенції про захист прав осіб з інвалідністю, а також забезпечення безпеки і належного ставлення до осіб, які перебувають під владою поліції.

Деякі з цих рекомендацій вже виконані. Інші потребують подальшої реалізації.

Регіональні механізми захисту прав людини

Основні регіональні договори про права людини

Африка

- Африканська хартія з прав людини і народів (1981 рік) та додаткові протоколи.
- Конвенція про права і добробут африканської дитини (1990 рік).

Арабський регіон

- Арабська хартія про права людини (2004 рік).

Європа

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 рік) та додаткові протоколи.
- Європейська соціальна хартія (1961 рік), додаткові протоколи, і Європейська соціальна хартія (переглянута, 1996 рік).
- Хартія основних прав Європейського Союзу (2010 рік)

На додаток до механізмів ООН, існують також спеціалізовані, регіональні системи захисту прав людини. Вони зазвичай відображають стандарти системи ООН, але можуть бути передбачені додаткові методи моніторингу та контролю за реалізацією регіональних договірних зобов'язань. Ці системи різняться за типом, віком та ефективністю, але кожен має на меті відображення та доповнення міжнародного права прав людини правової бази у місцевих умовах. Наприклад, є відносно розчинена міжамериканська регіональна система, заснована на двох окремих документах: Статут Організації американських держав та Американська конвенція про права людини. Останній є складним договором із системою, яка забезпечує

міждержавні та індивідуальні скарги проти держав-учасниць Міжамериканським судом з прав людини в Коста-Ріці.⁴⁴

З іншого боку, немає пан-регіональної системи в Азії, де регіональне співробітництво, що спрямоване на забезпечення ефективного внутрішнього і регіонального здійснення ООН стандартів. Однак, Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN) з початку 1990-х працює над розвитком регіонального механізму і Закону про права людини. У 2008 році всі десять держав членів Асоціації ратифікували Закон про права людини.⁴⁵

Закон передбачає створення регіонального органу з прав людини і перша нарада Міжурядової комісії з прав людини Асоціації відбулась в 2009 році.⁴⁶

Це керівництво фокусується головним чином на регіони, де працює Програма Вестмінстерської фундації за демократію, спрямована на змінення потенціалу парламентів щодо захисту прав людини всередині країни: Африки, Близького Сходу та Північної Африки та Європи.

Африка

Африканська хартія прав людини була прийнята в 1981 році державами-членами Організації африканської єдності (нині Африканський Союз) і набула чинності в 1986 році.⁴⁷ Хартія загальних прав людини включає в себе як цивільні і політичні права, так і економічні та соціальні права людини. Всі члени Африканського союзу ратифікували Хартію, у тому числі кожен з африканських країн-партнерів Вестмінстерської фундації.⁴⁸

44 Organization of American States and Inter-American Court of Human Rights
http://www.oas.org/en/topics/human_rights.asp

45 The Association of South East Asian Nations (ASEAN) Charter on Human Rights (20 November 2007)
(entered into force on 14 December 2008)

46 Working Group for an ASEAN Human Rights Mechanism
<http://www.aseanhhrmech.org/aboutus.html>

47 African Charter on Human and Peoples' Rights, 8th Assembly of Heads of State and Government (June 1981, Nairobi).

48 African Union «List of Countries Which Have Signed, Ratified/Acceded to the African Union Convention on African Charter on Human and People's Rights»
http://www.achpr.org/english/ratifications/ratification_african%20charter.pdf

Африканський союз також прийняв додаткові протоколи і договори для захисту прав уразливих груп населення, зокрема прав африканських жінок і дітей.⁴⁹

З 2006 року Африканський суд з прав людини має юрисдикцію щодо міждержавних та індивідуальних скарг на порушення Статуту. Суд може здійснювати свою юрисдикцію лише щодо тих держав, які визнали його юрисдикцію.⁵⁰ У 2010 році 25 держав-учасниць Хартії прийняли його юрисдикцію. Робота суду є доповненням до Африканської комісії з прав людини. Комісія може передавати справи до суду і суд може запитувати думку комісії щодо певних справ.⁵¹ Протокол до Хартії щодо створення Суду чітко визначив, що обидві установи мають продовжувати роботу щодо заохочення і захисту прав людини у всій Африці.⁵²

Арабський регіон

Арабська хартія прав⁵³ була прийнята на саміті Ліги арабських держав 2004 році і вступила в силу в 2008 році після ратифікації сімома державами. Ліван, який є країною-партнером у межах програми Вестмінстерського консорціуму, не ратифікував Арабську хартію. Був сформований комітет з семи держав-учасниць у 2009 році, призначений виступати як контрольний орган, якому доручено розгляд дозвідеї держав-учасників про виконання вимог Хартії.⁵⁴

Європа. Рада Європи

Захист прав людини займає центральне місце в мандаті Ради Європи. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЕКПЛ)⁵⁵

49 The Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa

http://www.achpr.org/english/_info/women_en.html

and the African Charter on the Rights and Welfare of the Child

http://www.achpr.org/english/_info/child_en.html

and Organization for African Unity (OAU) Convention Governing the Specific Aspects

of Refugee Problems in Africa

http://www.achpr.org/english/_info/refugee_en.html

50 African Court of Human Rights <http://www.african-court.org/en/home>

51 African Commission on Human Rights http://www.achpr.org/english/_info/news_en.html

52 Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights

http://www.achpr.org/english/_info/court_en.html

53 League of Arab States «Arab Charter on Human Rights» (15 September 1994, Cairo).

54 Mervat Rishmawi, «The Arab Charter on Human Rights» (6 October 2009)

<http://www.carnegie-mec.org/publications/?fa=23951&lang=en>

55 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
(as amended by Protocol 11 and 14) (ECHR).

і протоколи до неї зосереджені на захисті громадянських і політичних прав в Європі. Всі члени Ради Європи ратифікували ЄКПЛ та визнали юрисдикцію Європейської суду з прав людини. Суд має право розглядати скарги окремих осіб та міждержавні спори щодо тлумачення та застосування Європейської конвенції.

Європейський суд з прав людини може призначити «справедливу компенсацію» або компенсацію для фізичних осіб, якщо буде виявлено порушення ЄСПЛ. Договірні сторони зобов'язуються забезпечити здійснення і втілення в життя рішень Європейського Суду з прав людини, прийнявши окремі заходи для усунення порушення щодо заявників в окремих випадках і загальних заходів щодо усунення порушення ЄСПЛ визначені Судом, і для запобігання подібних порушень у майбутньому. Комітет міністрів Ради Європи (вищий політичний орган Ради, який складається з відповідних державних Міністрів від кожної з Договірних Сторін) несе відповідальність за забезпечення дотримання цього зобов'язання. Найбільш серйозною санкцією за відмову виконувати рішення Суду є виключення держави з Ради Європи.⁵⁶

Європейська соціальна хартія

Економічні та соціальні права, що охороняються Радою Європи, закріплені у Європейській соціальній Хартії⁵⁷ і у Європейській соціальній Хартії⁵⁸ (переглянутій, 1996). Європейська соціальна хартія гарантує ряд економічних, соціальних і культурних прав, в тому числі на робочому місці, профспілкові права, права на охорону здоров'я, житло, освіту, соціальне забезпечення та недискримінації.

Хартія перебуває під наглядом Європейського комітету з соціальних прав, тобто експертної комісії, яка розглядає річні звіти від держав щодо виконання ними Хартії.⁵⁹ Існує також процедура розгляду колективних скарг відповідно до Статуту, який дозволяє профспілкам, організаціям роботодавців або неурядовим організаціям подавати скарги щодо держав. Переглянуту Європейську соціальну хартію, що містить розширений перелік прав, викладених у Соціальній хартії 1961 року, і деякі додаткові права, було прийнято в 1996 році.

56 Council of Europe <http://www.coe.int>

57 European Social Charter (18 October 1961, Turin).

58 European Social Charter (revised) (3 May 1995, Strasbourg)

59 European Committee on Social Rights
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/ecsr/ecsrdefault_EN.asp

Європейська конвенція проти катувань

Європейська конвенція проти катувань від 1987 року⁶⁰ стала основою для створення Європейського Комітету з попередження катувань.⁶¹ Комітет має право відвідувати будь-які місця утримання під вартою в державі-учасниці для розслідування щодо забезпечення державами гарантованих ЄСПЛ прав на свободу від катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.⁶² Його висновки повідомляються відповідній державі-члену і можуть бути оприлюднені за згодою держави-члена.

Комісар Ради Європи з прав людини

Комісар Ради Європи з прав людини обирається Парламентською асамблеєю Ради Європи. Роль Комісара полягає в такому:

- просування системи освіти та обізнаності про права людини в країнах-членах;
- визначення можливих недоліків у законодавстві та практиці держав-членів з точки зору дотримання прав людини;
- сприяння ефективному дотриманню і повній реалізації прав, закріплених в документах Ради Європи.⁶³

Хартія основних прав Європейського Союзу

Хартія основних прав ЄС⁶⁴ містить гарантії як громадянських, так і політичних, а також економічних, соціальних і культурних прав, а також деякі гарантії прав «третього покоління», таких як право на безпечне навколоишнє середовище.⁶⁵ Вона включає в себе багато прав, зазначених в ЗДПЛ, МПГПП, МПЕСКП і ЄСПЛ. З 1 грудня 2009 року і з набуттям сили Лісабонського договору, Хартія має силу закону, як і будь-який інший договір ЄС (тобто, вона має пряму дію у внутрішньому

60 European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (as amended by Protocol 1 and 2) (26 November 1987, Strasbourg)

61 European Committee for the Prevention of Torture <http://www.cpt.coe.int/en/default.htm>

62 Article 1 European Convention Against Torture.

63 Council of Europe Commissioner for Human Rights
http://www.coe.int/t/commissioner/About/welcome_en.asp

64 Charter of Fundamental Rights of the European Union (30 March 2010) [2010/C 83/02] (the text adapts the wording of the Charter proclaimed on 7 December 2000 and it will replace it from the date of entry into force of the Treaty of Lisbon)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EN:PDF>

65 Article 33, 35, and 37 Charter of Fundamental Rights of the European Union.

праві членів ЄС Держави).⁶⁶ Хартія не створює нових прав на рівні національного законодавства, але вона застосовується, коли держави-члени ЄС діють в сферах компетенції ЄС та в сфері дії законодавства ЄС. Якщо Хартія охоплює ті ж права, що ЄСПЛ, вона повинна забезпечити принаймні той же рівень захисту цих прав, як і ЄСПЛ. Лісабонський договір створив правову основу для ратифікації ЄКПЛ Європейським Союзом. Переговори про приєднання ЄС до Конвенції почалися в 2010 році.

Національні механізми захисту прав людини

Ратифікація регіональних та міжнародних стандартів з прав людини вимагає від держав забезпечити, щоб їхні зобов'язання були відображені в національному законодавстві, в тому числі, де це необхідно, повинні бути внесені зміни до законодавства і практики з метою реалізації цих основних стандартів.

Є кілька основних кроків, які держави можуть зробити для ефективнішого забезпечення внутрішнього захисту прав людини.

Конституційний закон про права

Кожна з держав-партнерів Вестмінстерської фундації за демократію, за винятком Великобританії, має писану конституцію, яка включає в себе главу про права, або закон, який закріплює захист прав у національній конституції.

Конституційні положення про права відрізняються в кожній державі, але в цілому призначенні забезпечити, щоб певні визнані права були закріплени у вищому законі держави. Це означає, що всі інші законодавчі акти повинні гарантувати ці права і що держава не може відійти від цих прав без дотримання спеціальної процедури прийняття поправок до конституції.

Такий підхід вагомим для прав, що гарантовані у конституції. Не всі міжнародні стандарти сприймаються державами однаково і відображаються у конституціях. Наприклад, деякі можуть бути спрямовані виключно на цивільні і політичні права, а інші – охоплювати також економічні та соціальні права.

66 Treaty of Lisbon, Taking Europe into the 21st Century, a Europe of rights and values http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/rights_values/index_en.htm

Конституційний захист прав людини в країнах-партнерах Вестмінстерської фундації за демократію

«Всі люди від народження є вільні і рівні перед законом». Стаття 14, Розділ II, Конституція Грузії 1995 року

«Ліван є одним із засновників і активним членом Організації Об'єднаних Націй. Держава виконує свої зобов'язання, що виникають із Загальної Декларації прав людини. Уряд втілює ці принципи у всіх областях і сферах без винятку». Преамбула, Глава II, Конституція Лівану, 1926 року (з поправками).

«Всі люди рівні перед законом і за законом у всіх сферах політичного, економічного, соціального та культурного життя, і у всіх інших відносинах і їм гарантований рівний захист перед законом». Глава IV, Конституція Уганди, 1995 року.

«Конституція підтверджує, розвиває і поглиблює фундаментальні принципи держави Мозамбіку, а також закріплює суверенний характер демократичної правої держави, заснованої на плуралізмі вираження поглядів та на повазі і гарантії основних прав і свобод громадян». Преамбула, Глава III, Конституція Мозамбіку, 2004 року.

«Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасованими». Глава II, Конституція України 1996 року.

Обмеження щодо законодавчої та виконавчої влади

Багато конституцій забороняють прийняття неконституційних законів, у тому числі тих, які не забезпечують захист фундаментальних прав, гарантованих конституцією. Вищі та конституційні суди мають право консультувати про конституційність законів і скасовувати будь-яке законодавство, яке не відповідає конституції. Інші конституційні положення можуть включати в себе умови, що стосуються обмеження виконавчої влади. Наприклад, стаття 17 Конституції Лівану передбачає, що виконавча влада може здійснюватися тільки відповідно до Конституції. Конституційність акта виконавчої влади розглядається Конституційною Радою (стаття 19). Стаття 5 (1) Конституції Грузії говорить, що державна влада здійснюється в рамках, встановлених Конституцією. Конституція України передбачає, що головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Стаття 6 Конституції України вимагає від кожної з гілок влади здійснювати свої повноваження відповідно до Конституції. У деяких юрисдикціях дозволяється здійснювати міжнародні договори з прав людини безпосередньо в національному законодавстві, а також особам дозволяється покладатися на права, гарантовані міжнародним правом прав людини в національних судах. Стаття 9 Конституції

України передбачає, що всі міжнародні договори – після ратифікації парламентом стають частиною національного законодавства України. Стаття 18 Конституції Мозамбіку містить подібні положення. У деяких державах, як Великобританія, міжнародні договори про права людини мають незначний вплив на внутрішнє законодавство поки вони не інкорпоровані в національне законодавство. Так, у Великобританії, інкорпорація прав, що захищаються Європейською конвенцією про Права людини відбулась через прийняття Закону прав людини 1998 року. Великобританія зберігає конституційний принцип парламентського суверенітету, встановлює чітку роль парламенту в захисті прав людини. Кілька інших держав наслідують модель Великобританії і, не маючи конституційного закону про права, вони покладаються на спільні традиції та практику для захисту прав особистості. Наприклад, у Новій Зеландії немає конституційної гарантії, але є Закон про права Нової Зеландії. Закон 1990 року покладає обов'язок щодо тлумачення і захисту прав людини на суди і державні органи, аналогічні тим, що в Закону про права людини 1998 року. В Австралії, після широкого громадського обговорення Закону про права для Австралії, Уряд відповідає за будь-які нові конституційні або законодавчі моделі федерального права щодо захисту прав людини.

Конституційні моделі для захисту прав

Місце та статус основних положень щодо захисту прав людини переважно визначаються у конституції держави, в самій ж конституції визначається її місце поряд з іншими нормативними актами.

Приклад

Стаття 6 (1), Конституція Грузії 1995 року: «Конституція Грузії є найвищим законом країни. Всі інші правові акти повинні бути сумісні з Конституцією»;

Стаття 17 Конституції Лівану, 1926 року (з поправками): «Виконавча влада покладена на Раду міністрів, щоб вони виконували свої повноваження відповідно до умов, викладених в цій конституції»;

Стаття 38 Конституції Мозамбіку, 2004 року: «Дії, що суперечать положенням Конституції, підлягають покаранню з точки зору закону»;

Стаття 22 Конституції України, 1996 року: «Зміст та обсяг існуючих прав і свобод не повинні зменшуватися у зв'язку з прийняттям нових законів або внесенням поправок до законів, які вступили в силу».

Закон Великобританії про права людини 1998 року вимагає, щоб суди Великобританії інтерпретувати все законодавство Великобританії наскільки це можливо

у спосіб, який відповідає вимогам цивільних і політичних прав, гарантованих ЄКПЛ (розділ 3). Всі державні функції в Великобританії повинні бути виконані таким чином, який сумісний з цими правами (Розділ 6). Фізичні особи можуть шукати засоби правового захисту у разі порушення цього обов'язку і національні суди мають право давати індивідуальні засоби правового захисту, включаючи компенсації (розділи 7-8). Суди не можуть, проте, відмінити первинне законодавство, яке несумісне з ЄКПЛ та не може розглядатися як таке, що є сумісне з положеннями Конвенції. Суди можуть зробити «заяви про несумісність» (Розділ 4). Після цього законодавство передається до парламенту Великобританії для внесення поправок у законодавство, щоб видалити порушення.

Відповідність міжнародним стандартам

Незалежно від моделі, прийнятої внутрішньої правової системи, держава повинна виконувати ефективно свої зобов'язання в галузі міжнародного права. У кожній моделі парламентарі можуть зіткнутися з різними проблемами. Вони повинні забезпечити виконання стандартів щодо ефективного захисту прав людини вітчизняним законодавством і практикою. Навіть у державах з сильними традиціями конституційного захисту прав людини можуть виникнути обставини, коли конституційні гарантії не відповідають міжнародним стандартам. У цих випадках держава, як і раніше, зобов'язана приймати дії з реалізації міжнародного стандарту і робити кроки для забезпечення конституційних змін, які необхідні. Якщо цей тип конфлікту виникає, органи моніторингу ООН можуть рекомендувати заходи для вживання державою щодо ефективного виконання договору. Навіть тоді, коли Конституція передбачає, що міжнародні договори про права людини мають пряму дію у внутрішньому законодавстві, Парламентарям варто переконатись, чи краще здійснити інкорпорацію, чи залишити це питання на розсуд судів, аби були внесені зміни до існуючого законодавства і практики.

Зміна Конституції відповідно до норм міжнародного права

Виходячи з принципів міжнародного права, держава не може посилатись на норми свого внутрішнього права, якщо воно суперечить її міжнародним зобов'язанням, навіть якщо це норми конституції. Саме тому у 1994 році Домініканська Республіка оприлюднила і прийняла нову національну Конституцію. Ця зміна відбулась у відповідь на критику тодішнього Комісара ООН з прав людини, що Конституція є несумісною з Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, зокрема, передбачає необґрунтовані обмеження прав іноземців з третіх країн. У 2001 році Комітет відзначив кроки, зроблені Домініканською Республікою для більш повного виконання Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, і для усунення порушення передбачених прав у Конституції.

Законодавчий захист та огляд

Ефективний конституційний захист або інкорпорація стандартів шляхом прийняття окремого законодавства, такого як Закон про права людини 1998 року, що розроблене для здійснення конкретних аспектів міжнародного права прав людини, може забезпечити зміни у вітчизняній практиці та ефективні індивідуальні засоби правового захисту конкретних прав.

Кращим прикладом такого підходу є законодавство щодо рівності і заборони дискримінації, яке прийняте в більшості країн, на додаток до міжнародних зобов'язань або конституційних гарантій рівності з метою забезпечення більш чітких правових рамок, що забороняють державним органам, постачальникам послуг і роботодавцям дискримінацію щодо осіб. На держави також покладено обов'язок з перегляду існуючого законодавства та практики з метою дотримання своїх міжнародних зобов'язань.

Що права людини означають для держави?

Кожна держава несе основну відповідальність за захист прав кожної людини в межах своєї юрисдикції. На практиці це включає в себе як негативні, так і позитивні обов'язки. Це означає, що держава повинна розуміти вимоги своїх внутрішніх і міжнародних зобов'язань з прав людини і повинна реалізовувати їх у законах, політиці та практиці, які дають реальні гарантії прав людини для всіх. Ці правові зобов'язання можуть обмежити здатність держави до здійснення певних дій, на них покладаються обов'язки щодо вжиття заходів по регулюванню відносин між приватними особами, групами, організаціями або компаніями, або для здійснення позитивних заходів з метою забезпечення дотримання стандартів міжнародного права прав людини. на практиці.

Що таке держава?

У міжнародному праві відповідальність держави поширюється і на кожну з трьох гілок влади: законодавчу, виконавчу та судову. На практиці діяльність державних і адміністративних установ матиме ключове значення для ефективного здійснення основних прав людини. Так, наприклад, діяльність державних прокурорів, інспекторів та керівників в'язниць, губернаторів і поліцейських будуть часто включати забезпечення поваги до права на свободу, право бути вільним від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність поводження і покарання, право на повагу до приватного життя та фізичної цілісності і права на справедливий судовий розгляд у системі кримінального правосуддя.

Захист прав в Україні

Українська Конституція передбачає, що парламент (Верховна Рада України) і прокуратури відіграють важливу роль у виконанні державою зобов'язання щодо забезпечення поваги до прав людини відповідно до вимог статті 1 ЄКПЛ. Парламент має право призначати і звільняти Уповноваженого з прав людини Верховної Ради України, і заслуховувати його щорічні доповіді щодо стану дотримання і захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні (стаття 85 (17)). Обов'язки прокуратури включають нагляд за дотриманням законів органами, що здійснюють розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування; нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших примусових заходів, пов'язаних з обмеженням особистості свободи громадян (Стаття 121). Відповідно до рекомендацій Ради Європи та ОЕСР, уряд України також розробив поняття особи, уповноваженої на виконання функцій держави, яке включає всіх осіб, що надають державні послуги та задіяні у процес використанням державних коштів, тобто коштів державного та місцевих бюджетів. Це визначення було включено до антикорупційного законодавства, яке вступило в силу з 1 липня 2011 року.

Вимоги щодо дотримання міжнародних стандартів щодо прав людини поширюються не лише на державні органи, а й на всі установи та особи, що здійснюють функції держави.

У деяких державах ключові послуги можуть надаватися в державно-приватному партнерстві приватними провайдерами. Питання державно-приватного партнерства актуальне і для України. В цій ситуації виникає питання щодо того, як держава буде гарантувати, що послуги надаються з дотриманням стандартів у сфері захисту прав людини на практиці. Для цього важливо поширити обов'язок щодо забезпечення прав людини на всіх осіб як публічного так і приватного права, які виконують функції держави. Наприклад, у Великобританії, Закон про права людини 1998 року передбачає вимогу про те, що будь-яка особа, установа або організація – державна чи приватна, яка здійснює «сусільні функції» має обов'язок діяти відповідно до Європейської конвенції про захист прав та основоположних свобод людини.

Закон про права людини Великобританії 1998 року: відновлення первинного на міру парламенту

Закон про права людини 1998 року інкорпорує ЄСПЛ в національне законодавство у Великобританії. Він вимагає, щоб усі державні органи діяли у спосіб, сумісний з Конвенцією. Цей обов'язок не поширюється на приватні організації, за винятком, коли вони виконують «публічні функції». У 2004 році Спільний комітет з прав людини дійшов висновку, що національні суди нівелюють початковий

намір парламенту, надаючи занадто вузьке тлумачення поняття «публічна функція». Парламент прагнув забезпечити, аби Закон про права людини 1998 року застосовувався щодо будь-якого приватного підрядника, який «виступає у ролі держави», тобто бере на себе виконання певних її функцій щодо надання основних державних послуг з використанням державних коштів. Спільний комітет рекомендував, щоб уряд втрутися у цю ситуацію і надав аргументи на користь більш широкого судового тлумачення Закону про права людини 1998 року.

У 2006 році Спільний комітет повторно рекомендував внесення змін до законодавства з метою уточнення обсягу Закону про права людини 1998 року. Після цієї доповіді, Палата Лордів вирішила розглянути це питання на прикладі провідної справи, яка була «політично чутливим» питанням і стосувалась захисту гарантованих конвенцією прав під час надання фінансування державою обслуговування в приватних житлових будинках для престарілих. Палата лордів висловила думку, що це не публічна функція. І громадянське суспільство, і преса здійснила чималий тиск на уряд, щоб той вжив відповідних заходів.

Після подальших дій з боку Спільного комітету, в 2008 році уряд запровадив спеціальне законодавство для забезпечення того, щоб фінансовані державою уставнови інтернатного типу було віднесено до таких, що виконують «публічні функції» які підпадають під дію Закону про права людини 1998 року. Спільний комітет продовжує закликати до більш широкої інтерпретації поняття «публічна функція», наприклад, щодо надання приватними організаціями соціального житла і внесення відповідних змін в національне право.

Складний механізм, призначений для виконання зобов'язань держави і для надання основних державних послуг матиме значний вплив на механізми і методи захисту прав людини в межах цієї держави. На практиці це може означати, що виконавча, законодавча та судова влада має конкретні обов'язки щодо забезпечення дотримання мінімальних стандартів. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення того, щоб повноваження ключових державних установ та осіб, які надають державні послуги, були оформлені таким чином, який відображає міжнародне право прав людини, що персонал цих установ отримує підготовку та навчання, що спрямовані на заохочення дотримання прав людини; і що, приватні особи можуть оскаржити виконання ними своїх обов'язків до національних судів на підставі порушень прав людини. Як пояснювалося вище, ролі для кожної з гілок влади можуть бути визначені в Конституції держави, за законом або за звичаєм і практикою. Хоча практика змінюється від держави до держави, наявність розуміння щодо структури, повноважень та обов'язків ключових державних установ, агентств та інших органів, а також актуальної інформації про діяльність та практику, матиме важливе значення для парламентарів, що необхідно враховувати для дотримання прав людини на практиці.

Приклад питань для парламентарів

- Чи ваша держава ратифікувала всі конвенції ООН з міжнародного права прав людини?
- Чи ваша держава ратифікувала всі факультативні протоколи до цих Конвенцій?
- Чи знаєте ви, чому ваша держава ще не ратифікувала ці документи?
- Які кроки, на ваш погляд, можуть бути найбільш ефективними для того, щоб заохочити якнайшвидшу ратифікацію?
- Чи сумісні застереження зроблені до цих документів з об'єктом і цілями договору?
- Чи ваша держава ефективно реалізує кожну з Конвенцій ООН, які вона ратифікувала?
- Чи національне конституційне право відображає всі міжнародні стандарти щодо прав людини?
- Чи знаєте ви зміст останніх звітів про стан дотримання прав людини в вашій державі до кожного з Договірних органів ООН?
- Що зробив уряд у відповідь на рекомендації щодо змін?
- Коли парламент востаннє обговорював заключні зауваження договірних органів ООН за результатами моніторингу щодо дотримання договорів?
- Чи існує щось, що ви можете зробити, щоб заохочити зміни до закону і практики у вашій країні для виконання рекомендації договірних органів ООН?
- Чи ваша держава вже брала участь в Універсальному періодичному огляді?
- Яку роль відігравав парламент в Універсальному періодичному огляді?
- Як ваш уряд відреагував на Універсальний періодичний огляд, і на зауваження щодо потенційних порушень?
- Яка реакція вашого уряду на зауваження, висловлені в ході Універсального періодичного огляду?
- Парламент обговорив підсумки Універсального періодичного огляду? Які кроки варто вжити, щоб поліпшити процес або заохочувати уряд більш ефективно реалізовувати міжнародні зобов'язання щодо прав людини?

Національні механізми захисту прав людини

Паризькі принципи щодо створення національних інституцій з прав людини

Генеральна Асамблея ООН 20 грудня 1993 р. прийняла Паризькі принципи, щоб закріпити міжнародно визнані мінімальні стандарти щодо створення національних інституцій, які мають на меті захист і поширення міжнародних стандартів з прав людини. Ці принципи стали міжнародними стандартами для забезпечення ролі і функціонування національних інституцій з прав людини.

У ширшому розумінні вони повинні:

- бути незалежними від уряду і мати незалежність, яка гарантується на законодавчому чи конституційному рівні і на практиці;
- бути добре представлені і плюралістичні в своїх ролях і за складом;
- мати широкий мандат і відповідні повноваження щодо розслідувань;
- мати належне фінансування;
- заохочувати громадськість до їх роботи і бути доступними для всіх.⁶⁷

Щораз більше уваги приділяється питанням захисту прав людини в межах національних механізмів та застосування міжнародних стандартів у внутрішньому праві. Ця тенденція відображення у відповідних міжнародних договорах у формі вимог щодо створення на національному рівні механізмів для впровадження або моніторингу виконання міжнародних зобов`язань. І Факультативний протокол до Конвенції ООН проти катувань 2002 року і Конвенція про права осіб з інвалідністю містять такі вимоги.

Відповідно до вимог Конвенції ООН проти катувань держави зобов`язані визнати національні механізми для відвідування місць позбавлення волі, попередження насильства і тортур та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що приижує гідність, поводження.

Факультативний протокол передбачає, що цим органам повинно бути надано доступ до інформації та інші повноваження (наприклад, право на проведення приватних бесід з ув`язненими), і вони повинні мати можливість надати рекомендації відповідним уповноваженим органам.⁶⁸

Великобританія призначила 18 громадських інспекцій по всій території, в тому числі в Шотландії і Північній Ірландії. Одна з них взяла на себе координуючу роль.

⁶⁷ Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles) UNGA Res 48/134 (20 December 1993) <http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>

⁶⁸ Стаття 3 Факультативного протоколу конвенції ООН проти катувань.

У Грузії така роль здійснюється Публічним захисником (Обмудсменом). Відділ профілактики і моніторингу був створений у рамках Управління публічного захисника, до його складу входять експерти з різних областей, в тому числі пенітенціарні юристи, психологи та судовий персонал.

Відповідно до Конвенції про права осіб з інвалідністю (CRPD) держави-учасниці повинні призначити контактну особу всередині уряду і створити національну мережу, в тому числі один або більше незалежних механізмів для популяризації, захисту прав і моніторингу імплементації Конвенції.⁶⁹

Контактна особа відповідає за імплементацію Конвенції в Великобританії і національна мережа відповідає за моніторинг цієї імплементації. Великобританія призначила Урядовий офіс з питань інвалідності контактною особою і три національні інститути з прав людини (NHRIs) – Комісія з питань прав людини (EHRC), Шотландська комісія з прав людини (SHRC) і Північно-Ірландська Комісія з прав людини (NIHRC) входять до складу національної мережі.

69 Стаття 33 Конвенції про права осіб з інвалідністю (UNCRPD).

Частина II

Парламентарі та права людини

Огляд механізмів, якими можуть скористатись члени та працівники парламенту для захисту, просування та реалізації прав людини

Коли мова йде про підвищення ефективності парламентського контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина в Україні, то питання в більшості випадків зводиться до аналізу законодавства та практики роботи Уповноважено-го Верховної Ради України з прав людини. В той же час посібник, підготовлений в межах програми Вестмінстерської фундації за демократію, розглядає значно ширший спектр механізмів, які можуть бути задіяні для здійснення парламентського контролю за дотриманням прав людини.

У ньому йдеться про інструменти, прийоми та повноваження, якими можуть скористатися парламентарі для захисту, просування та реалізації прав людини. Він містить настанови для парламентського апарату щодо ефективної підтримки дій таких парламентарів, які виступають захисниками прав людини. Успішні стратегії, що дозволили б більше зосередити парламентську діяльність на захисті прав осіб, ілюструються дослідженнями конкретних випадків із різних країн світу та прикладами.

Парламенти і права людини

Парламентарям як представникам народу та законодавцям, а також під час виконання функцій нагляду за виконавчою гілкою влади на регулярній основі доводиться мати справу з питаннями порушень прав людини. Потрібно мати на увазі те, що питання адміністративного або робочого характеру, які виникають у діяльності парламенту, можуть як підтримувати, так і підривати можливості парламентарів у просуванні та захисті прав людини, гарантованих конституцією держави.

Представницька функція Парламенту

Парламентам належить представляти населення держави, для чого вони і створюються. Національні парламенти все більше намагаються забезпечити розмаїття свого складу, включаючи створення рівних можливостей в отриманні парламентських посад для жінок, етнічних меншин, людей з обмеженими можливостями, а також осіб, що належать до різних політичних та релігійних груп. Це запровадження нових заходів, які зроблять політичну діяльність привабливішою для таких груп (наприклад, більш прогнозований графік роботи), а також прийняття законів, спрямованих на можливість для окремих партій висувати кандидатами в ході парламентських виборів таких членів груп, представництво яких не є достатнім.

Уганда

В Уганді конституція передбачає, щоб кожний з округів був представлений при наймені однією жінкою. Крім того, в Уганді запроваджені квоти для осіб з особливими потребами та представників молоді.

Ліван

Ліван переглянув виборче законодавство перед виборами до парламенту 2009 року. Одна з рекомендацій Національної виборчої комісії – запровадження у виборчих списках тридцятівідсоткової квоти для жінок. У законі про вибори, який був ухвалений парламентом, цю рекомендацію не взяли до уваги, і зазначену пропозицію відхилили.⁷⁰

На парламентських виборах у червні 2009 року до парламенту балотувалися 12 жінок, але із 128 місць тільки чотири були зайняті жінками. Від моменту запровадження загального виборчого права до ліванського парламенту потрапило всього 17 жінок.⁷¹ У 2010 році, беручи до уваги висновки Загального періодичного огляду, ліванський уряд визнав необхідність подальшої роботи для того, щоб «створити закони та напрацювати практику та інститути захисту прав жінок, сприяти участі їх у політичному житті, а також забезпечити рівне представництво їхніх інтересів та проблем».⁷²

70 Arab Parliamentary Bulletin (March 2010)
<http://www.arabparliaments.org/publications/newsletter/2010/issue5-e.pdf>

71 Human Rights Watch: «A Woman's Place, in Lebanon» (July 2009)
<http://www.hrw.org/en/news/2009/07/02/womans-place-lebanon>

72 United Nations General Assembly, Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review, (1-12 November 2010) 9th session, Geneva, «Draft report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Lebanon»
http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/session9/LB/A_HRC_WG.6_9_L.16_Lebanon.pdf

Розмаїття в парламенті:

Об'єднане Королівство (Великобританія)

У 2010 році Конференція Спікера Парламенту Великобританії опублікувала звіт про представництво в парламенті. Такі Конференції проводяться рідко. Це – парламентські комітети, що створюються Спікером Палати громад для аналізу загальних питань значної ваги. Завданням конференції було знаходження шляхів більш активної взаємодії з парламентом за рахунок підвищення представництва у ньому різних суспільних груп. Конференція розглянула рівень представництва у парламенті жінок, осіб, які походять з меншин або з числа людей з особливими потребами, і напрацювала низку рекомендацій щодо реформування стану справ.⁷³

У 2010 році Конференція Спікера повідомила, що у зв'язку з тим, що жінкам належить тільки 19,5 відсотків місць у парламенті, цей орган Великобританії посів 69 місце у рейтингу IPU за рівнем представництва у ньому жінок. Через це вона опинилася в невигідній позиції у порівнянні з країнами, в яких кращі показники, зокрема з Руандою (56,3 відсотки) та Швецією (47 відсотків).

Конференція повідомила, що у Великобританії не існує системи квот, проте окремі партії мають можливість складати «короткі списки перспективних кандидатів серед жінок» у ході виборчого процесу. Надані Конференції факти показали, що система квот є особливо ефективною для забезпечення більшого представницького розмаїття у парламенті, проте система «коротких списків перспективних кандидатів серед жінок» дозволила значно збільшити жіноче представництво. Доповідачі були проти системи квот, доводячи, що більш належними для збільшення представницького розмаїття є інші методи. Конференція закликала окремі партії активніше сприяти рівності жінок та чоловіків, проте не підтримала негайне запровадження системи обов'язкових квот. Вона постановила: якщо у ході виборів 2010 року ситуація у парламенті не зміниться на краще, йому доведеться серйозно розглянути питання про запровадження системи квот з метою збільшення представництва як жінок, так і етнічних меншин.⁷⁴ Незважаючи на те, що під час виборів 2010 року до парламенту потрапив рекордний відсоток жінок, їхнє представництво залишається відносно невеликим (21 відсоток).

73 Final Report from the Speaker's Conference (on Parliamentary Representation) HC (2010)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/spconf/239/239i.pdf>

74 «Report of the Speaker's Conference on Diversity», Session 2009-10, paragraph 146
<http://www.publications.parliament.uk/pa/spconf/239/239i.pdf>

Україна

Прийнятий у 2005 році Закон про забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок передбачає наявність рівних можливостей для чоловіків та жінок у ході виборчих процесів шляхом стимулювання політичних партій до включення кандидатів-жінок до своїх виборчих списків. У 2010 році чисельність жінок в українському парламенті становила 7,5 відсотків.

У 2004 році закон про запровадження квот для жінок у парламенті не був підтриманий. У 2010 році ООН порадила Україні внести зміни до свого законодавства для створення квот для кандидатів-жінок, які беруть участь у виборчому процесі. Громадська дискусія щодо того, яким чином краще забезпечити представництво жінок у парламенті, триває.

Парламентарі та свобода висловлення думок

Парламентарі можуть виконувати передбачені конституцією функції тільки за умови забезпечення свободи висловлення думок. Не маючи можливості виступити від імені своїх виборців або відкрито піддати критиці уряд, член парламенту матиме серйозні обмеження у своїй роботі. Міжнародне законодавство про права людини окремо виділяє право на висловлення політичних думок, і зокрема – права парламентарів вести дебати без перешкод або побоювань репресій. Цей особливий ступінь захисту часто передбачається у законах та конституціях різних держав, де можуть існувати спеціальні переваги або імунітети для членів парламенту у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків. У різних державах обсяг привілеїв для членів парламенту є не однаковим.

Практичний приклад: А проти Великобританії⁷⁵

Пані А не змогла подати позов до суду за наклеп проти обраного нею члену парламенту, захищеного недоторканістю, після того, як він послався на її поведінку під час дебатів у Палаті Громад. Європейський суд з прав людини відхилив її позов про те, що у цьому випадку використання парламентської недоторканості було порушенням її права на справедливий судовий розгляд та на повагу до приватного життя. Суд роз'яснив, що виступи у парламенті перебувають під особливим захистом у світлі статті 10 ЄКПЛ, хоча й наголосив, що парламентський імунітет не повинен бути необмеженим.

⁷⁵ A v UK, (App No 35373/p7) ECHR 17 December 2002.

Україна

Конституція України містить статтю 80, відповідно до якої депутатам гарантується недоторканість, вони не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образ чи наклеп. Також народні депутати України не можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані без згоди Верховної Ради України.

Існує значна кількість справ про позови депутатів про захист честі і гідності. В той же час дуже рідко зустрічається інформація про справи про захист честі та гідності за позовами до депутатів.

Приклад. 16 травня 2011 року в Інтернеті з'явилась інформація про те, що Львівська міська рада готує позов до суду на народного депутата від Комуністичної партії України Олександра Голуба. Зокрема, на те, що згідно з його висловлюваннями під час програми «Шустер LIVE» на Першому національному телеканалі в п'ятницю, 13 травня, 9 травня у Львові не було вивішено державні прапори України. Міська рада звернулась до суду з метою захисту честі та спростування інформації.

Парламентарі та корупція

«Корупція – це підступна чума, яка має широкий спектр корозійних наслідків для суспільства. Вона підриває демократію та верховенство права, призводить до порушень прав людини, спотворює ринки, роз'їдає якість життя та потурає організованій злочинності, тероризму та іншим загрозам процвітання безпечної життя людей».

Коfi Аннан, Вступне слово до Конвенції ООН проти корупції (2004 рік)

Міжнародна спільнота дедалі більше усвідомлює тяжкі наслідки корупції для демократії, розвитку та захисту прав людей. Різноманітні інструменти, які включають у себе Конвенцію ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб⁷⁶ та Конвенцію ООН проти корупції,⁷⁷ передбачають обов'язки держав з викорінення

76 Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) homepage
http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1,00.html

77 United Nations Office on Drugs and Crime «Background of the United Nations Convention Against Corruption»
<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/index.html>

корупції всередині країн та за кордоном для того, щоб забезпечити роботу урядів усіх країн в інтересах захисту прав своїх громадян, який має забезпечуватися незалежно від приватного фінансового інтересу.

Конвенція ООН проти корупції: ключові зобов'язання

Попередження

Питанням попередження присвячена окрема глава Конвенції, яка містить заходи, спрямовані як на державний, так і на приватний сектори. Вони передбачають, окрім іншого, моделі стратегій запобігання корупції: створення антикорупційних органів та підвищення прозорості фінансування виборчих кампаній та політичних партій. Держави мусять докладати зусиль для забезпечення гарантій захисту від корупції своїх органів.

Криміналізація

Конвенція вимагає від держав встановлення кримінальної та інших видів відповідальності за широкий спектр корупційних діянь, якщо такі діяння ще не проголошені злочинними внутрішнім законодавством.

Міжнародна співпраця

Держави погодилися співпрацювати одна з одною в усіх аспектах боротьби з корупцією, включаючи попередження та розслідування корупційних діянь і притягнення винних осіб до відповідальності. Конвенція зобов'язує держави здійснювати конкретні кроки юридичної взаємної допомоги з метою збирання доказів та передання їх до суду.

Повернення активів

Повернення активів – фундаментальний принцип Конвенції. Це питання важливе особливо для країн, які розвиваються, де корупція на вищих щаблях влади привела до розкрадання державного багатства, і де новим урядам, що прийшли до влади, вкрай бракує ресурсів для відбудови та оздоровлення суспільства. Способи співпраці та надання допомоги визначаються у низці норм Конвенції. Зокрема, у випадку розкрадання державних коштів конфісковане майно має бути поверненим державі, яка на нього претендує. Коли йдеться про доходи, одержані іншими незаконними шляхами, що охоплюються Конвенцією, майно потрібно повернути за умови доведення майнових прав держави, що звертається із питом, або ж визнання завданої цій державі шкоди. В усіх інших випадках у першу чергу розглядаються варіанти повернення конфіскованого майна державі, яка на нього

претендує, повернення такого майна попереднім законним його власникам або його використання для виплати компенсацій потерпілій стороні.

Імплементація Конвенції ООН проти корупції: Україна

Україна підписала Конвенцію ООН проти корупції у грудні 2005 року та ратифікувала її у жовтні 2006 року. Конвенція ООН проти корупції набула чинності в Україні 1 липня 2011р., одночасно із входженням в дію Закону України про засади запобігання і протидії корупції в Україні. Цей закон містить низку новел, зокрема визначення конфлікту інтересів та норми про регулювання отримання подарунків державними службовцями. Закон прийнятий із врахуванням рішення Конституційного Суду України щодо можливості державних службовців займатися викладацькою та науково-дослідницькою роботою. Разом з тим, закон не передбачає кримінальну відповідальність юридичних осіб. Він не вимагає декларування активів близькими родичами державних службовців, оскільки ця норма була визнана неконституційною нещодавнім рішенням Конституційного Суду України.

Крім того, на розгляді у Парламенті знаходяться проекти законів про конфлікт інтересів та декларування фінансового стану. Вони отримали підтримку з боку експертів ОЕСР та Ради Європи і допоможуть Україні виконати свої зобов'язання за Конвенцією ООН проти корупції. Зазначені закони прийняті у першому читанні та перебувають на подальшому розгляді у Верховній Раді України.

Парламентські ресурси

У цілях ефективного виконання парламентських функцій від парламентарів очікується розуміння конституцій своїх країн та міжнародних зобов'язань своїх держав.

Такі сподівання будуть досить значними, якщо ми визнаємо, що в ідеалі до складу парламенту мають входити особи, які представляють широкий спектр фахових знань та інтересів. Парламентарям належать функції та обов'язки, виконання яких вимагає значного часу. Ресурсне забезпечення парламентської роботи є не однаковим у різних державах. Разом з тим, без виділення адекватних ресурсів для забезпечення парламентської роботи функціонування самої цієї інституції та її членів значно ускладниться. Для того, щоб оволодіти питаннями прав людини та розуміти їх, парламентарі мусять спиратися на підтримку та поради спеціалістів, включаючи юридичні консультації (у разі потреби). Адекватність дослідницьких можливостей має опиратися на вільний доступ до дотичних матеріалів, у тому числі одержання відомостей через Інтернет.

Парламентарі як захисники прав людини

Робота парламентарів як захисників прав людини пов'язана з тими видами роботи, які виконуються парламентарями в усьому світі: (i) законотворчість; (ii) контроль уряду; (iii) просування інтересів своїх виборців (у даному випадку – сприяння підвищенню поваги до конкретних прав). Таку роботу можна розбити на низку загальних позицій та заходів, і деякі з них розглядаються далі детальніше.

Роль парламентарів у захисті та просуванні прав людини: керівні принципи міжпарламентської спілки

Посібник МПС з прав людини для парламентарів визначає перелік завдань для тих членів парламенту, які займаються стандартами захисту прав людини у своїх країнах.

Ратифікація угод про права людини

Забезпечення імплементації міжнародних стандартів на національному рівні, включаючи:

- прийняття бюджету з виділенням достатніх коштів для імплементації стандартів прав людини;
- нагляд за виконавчою гілкою влади, контроль її постанов та актів на предмет відповідності міжнародним стандартам;
- дотримання рекомендацій та рішень органів ООН з контролю виконання угод та спеціальних процедур;
- створення парламентських органів з прав людини, включаючи комітети та парламентського уповноваженого з прав людини; а також прийняття у рамках національного законодавства законів, які надають більше можливостей для запровадження міжнародних стандартів.

Створення та забезпечення роботи внутрішньої інституційної інфраструктури захисту прав людини, включаючи утворення дієвої установи, яка опікується правами людини, та прийняття національного плану дій у царині прав людини.

Привернення уваги громадської думки до важливих питань захисту прав людини шляхом освітніх та пропагандистських заходів, включаючи ретельну роботу з громадянським суспільством, навчальними закладами та НУО.

Участь у міжнародній роботі, спрямованій на вдосконалення міжнародного захисту прав людини та підтримка роботи міжнародних органів із захисту прав людини.

Практика Спільного Комітету з прав людини (СКПЛ)

Спільний Комітет з прав людини у Парламенті Великобританії працює за двома основними напрямками:

- *Контроль законодавчих проектів:* СКПЛ перевіряє всі проекти законів, що подаються урядом до парламенту, на предмет їхньої сумісності із зобов'язаннями Великобританії у царині захисту прав людини.
- *Моніторинг дій уряду з реагування на судові рішення, постановлені не на користь уряду у царині прав людини:* Комітет здійснює моніторинг заходів реагування уряду на кожне рішення, постановлене проти нього національними судами та Європейським судом з прав людини, яким визнається необхідність внесення змін до національного законодавства або до існуючої практики для того, щоб усунути певне порушення прав людини, а також попередити подальші подібні порушення.

Моніторинг дотримання Великобританією міжнародної законодавчої бази про права людини. У минулому Комітет займався оцінкою статусу ратифікації Великобританією ряду міжнародних інструментів щодо прав людини (включаючи пропускання Великобританії на шляху до ратифікації Конвенції ООН щодо осіб з інвалідністю), а також кроки, які здійснює уряд для урахування критичних зауважень моніторингових органів ООН, що є в їхніх висновках про стан дотримання Великобританією стандартів прав людини ООН.

Проведення тематичних або цільових досліджень: Комітет періодично проводить тематичні або цільові дослідження, спрямовані на своєчасне та ефективне вивчення конкретних питань, пов'язаних із захистом прав людини. Тематика проведених досліджень включала у себе права людини у приватному секторі; захист прав дітей; поводження із біженцями; а також охорона правопорядку та право на протести у Великобританії.⁷⁸

Стандарти прав людини та їх визначення

Головне завдання парламентарів, які прагнуть відстоювати права людини, полягає у розумінні вимог національного та міжнародного законодавства у галузі прав людини. Норми національних законів та конституції можуть не викликати непорозумінь, але парламентарі мають прагнути до урахування більш широкої бази вимог щодо забезпечення прав людини, які є застосовними до їхньої країни. Чи ратифікувала держава усі дотичні міжнародні стандарти прав людини?

Парламенти можуть прийняти рішення про проведення аналізу існуючого законодавства на предмет виявлення необхідності у внесенні до нього змін з метою захисту конкретних прав на практиці. У ході такого аналізу можливе виявлення

78 23rd Report from the СКПЛ, Session 2005-06 (4 August 2006)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200506/jtselect/jtrights/239/23902.htm>
 and 2nd Report from the СКПЛ, Session 2009-10 (15 January 2010)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200910/jtselect/jtrights/20/2002.htm>

законодавчих норм, які видаються несумісними з міжнародними або національними стандартами прав людини або ж виявлення прогалин в існуючому законодавстві, коли конкретизація засобів захисту підвищить повагу до прав людини через закон.

Ключову роль члени парламенту можуть відіграти і в аналізі ефективності реалізації міжнародних зобов'язань держави щодо прав людини через права, передбачені її Конституцією. Така робота може складатися з надання рекомендацій про внесення змін до існуючих конституційних гарантій на забезпечення відповідності міжнародним нормам на практиці. Члени парламенту можуть відіграти важливу роль у забезпеченні визнання фундаментальних стандартів прав людини у державі та в її органах.

Роль Спільногого комітету з прав людини у моніторингу інституційних та конституційних механізмів захисту прав людини у країні

«Комітет був націлений на постійне залучення парламенту до моніторингу інституційних механізмів захисту та дотримання прав людини. Наприклад, він розглянув, з подальшими доповідями у парламенті, справу щодо Комісії з прав людини та членів Комісії з прав дитини, необхідність забезпечення незалежності комісії з прав людини від уряду та її підзвітності парламенту, а також постійно відстежував роботу цих важливих національних інститутів прав людини. Він постійно забезпечував пильний контроль дій та виконання Закону про права людини (ЗПЛ), звітування про аналіз виконання закону про права людини урядом, а також відстоював намір парламенту, який прийняв ЗПЛ, поширити його норми на приватні компанії, що надають державні послуги, незважаючи на здійснене через суд позбавлення цього наміру його початкової ефективності. Це постійне прагнення залучати парламент до дебатів щодо тих інституційних механізмів, які найкращим чином забезпечуватимуть права людини, проявлялося і у роботі Комітету у напрямку дискусій про існування Білля про права у Великобританії. В усій цій роботі центральною темою звітів Спільногого комітету з прав людини було прагнення помістити парламент у саму серцевину таких інституційних схем, а також дослідити практичні шляхи підвищення ролі парламенту у царині захисту прав людини».

Мюрей Хант, Юридичний радник Спільногого Комітету з прав людини, Наслідки Закону про права людини для законодавців: скорочення демократії або новий голос парламенту? ([2010] EHRLR, Special Human Rights Act Issue).

Законодавчий контроль

Головна роль більшості парламентів і парламентарів полягає у законотворчості. Наприклад, у роботі Верховної Ради України домінантою є законодавчий процес, і кожного року там розглядаються тисячі законодавчих норм.

Багатьма конституціями, у зміст яких закладений захист прав людини, визнається, що закони, положення яких такі права порушують, можуть бути скасованими після їх прийняття у судовому порядку. Є також країни, де законотворчість залишається суверенним правом парламентів, і прийняті ними закони у подальшому не можуть піддаватися перевірці на відповідність міжнародним або національним нормам про права людини.

В обох випадках парламентарі, які здійснюють Парламентський контроль, можуть істотним чином підвищувати рівень захисту окремих прав. По-перше, перевірка проектів законів на відповідність нормам про захист прав людини на початкових етапах їх розгляду створює можливість уникнути порушень прав у подальшому, судових суперечок та пов'язаних з ними витрат. Члени парламентів, діяльність яких спирається на Білль про права, як правило, повинні діяти у такий спосіб, який є сумісним із фундаментальними правами, гарантованими конституцією. В умовах другої моделі, що базується на суверенних правах парламенту, попередній контроль законопроектів має таку ж саму, якщо не більшу, важливість. Закони після їх прийняття вже не можуть бути скасованими будь-яким судовим органом. Залишаючи за собою свої суверенні права, парламент може взяти на себе ще більшу відповіальність за забезпечення відповідності національних судових процесів стандартам, яких вимагають міжнародні норми щодо прав людини.

Парламентський контроль Спільного комітету з прав людини

Спільний комітет з прав людини здійснює законодавчий контроль усіх законопроектів, що подаються до парламенту. У першу чергу аналізуються ті законопроекти, ухвалення яких має найбільшу ймовірність. Як правило, Комітет намагається подати свої висновки до проведення заключних дебатів щодо законопроекту у нижній палаті (Великобританія має двопалатний парламент) для того, щоб члени обох палат могли вести поінформовану дискусію про наслідки запропонованого закону для прав людини. Висновки комітету щодо законопроектів оприлюднюються. З ними можуть ознайомитися як члени парламенту, так і широкий загал. Як правило, уряд надає коментарі з приводу висновків та рекомендацій комітету у ході обговорень законопроекту. Рекомендації Спільного комітету з прав людини можуть містити критичні зауваження щодо законопроекту; зауваження щодо ризиків порушення окремих прав нормами законопроекту; пропозиції щодо внесення змін для усунення таких ризиків; схвальні відгуки щодо тих заходів, які сприятимуть підвищенню рівня захисту прав людини.

Роботу Спільногого комітету з прав людини забезпечують два юридичних радники. На першому етапі парламентського контролю ці радники повідомляють Комітет про всі значні проблеми, пов'язані з правами людини, які випливають з положень законопроекту. Для того, щоб визначити пріоритети своєї роботи, члени і апарат Комітету встановлюють певний поріг значущості норм законопроекту для прав людини з метою відбору для аналізу на предмет сумісності з правами людини конкретних законопроектів. СКПЛ надає свої висновки тільки для законопроектів, які знаходяться не нижче такого порогу значущості. При цьому використовуються такі основні чинники як: (i) кількість та види прав, на яких позначаться норми законопроекту; (ii) кількість осіб, яких такі норми стосуватимуться; (iii) чи є серед таких осіб представники вразливих груп населення; а також (iv) чи відповідні проблемні питання підпадають під шаблон несумісності, який періодично встановлюється державою.

Після розгляду порад юридичного радника Голова Комітету письмово звертається до уряду з проханням надати інформацію, що вважається необхідною. Після одержання відповіді від уряду Комітет розглядає проект висновків щодо законопроекту, включаючи думки та рекомендації щодо сумісності його норм. Такі висновки передаються для дебатів у парламенті і можуть включати у себе рекомендації щодо внесення до законопроекту змін, які можуть пропонуватися членами Комітету або іншими членами парламенту.

Моделі парламентського контролю у різних парламентах є різними, у залежності від встановлених процедур та практики. Практичний контроль дотримання прав людини також має різні форми у різних державах, проте його ефективність є ключовим чинником для парламентарів, які прагнуть впливати на хід обговорення питань, пов'язаних з правами людини, знайти найкращі шляхи використання існуючих процедур для підвищення обізнаності з правами людини та забезпечувати внесення змін до законів, коли це необхідно. Отже, наприклад у Великобританії СКПЛ намагається подавати свої висновки щодо кожного запропонованого урядом законопроекту ще до того, як такий законопроект пройде обговорення у нижній палаті двопалатного парламенту Великобританії. Це означає, що СКПЛ подає свої висновки щодо кожного із законопроектів, прийняття якого має високу ймовірність, з таким розрахунком, щоб члени обох палат парламенту мали достатньо часу для напрацювання змін до законопроекту з метою усунення будь-яких потенційних загроз для захисту прав людини або запровадження певних заходів, необхідних для поліпшення такого захисту. Для своєчасного надання таких висновків необхідний певний рівень оперативності у залежності від графіків роботи парламенту в інших державах.

Парламентський контроль

Грузія

У липні 2010 року уряд Грузії запропонував зміни до Закону про базову освіту з метою запровадження охорони у всіх державних школах країни. Шкільні охоронці мали бути наділені широким спектром повноважень з охорони правопорядку у межах шкільних приміщень, включаючи повноваження на проведення у повному обсязі обшуків учнів, вчителів або будь-яких інших осіб, а також повноваження на застосування сили проти людей з метою захисту життя та здоров'я будь-якої особи, включаючи шкільних охоронців. Ці пропозиції були піддані активній критиці у грузинських засобах масової інформації, а також національними НУО на тих підставах, що вони не містили адекватних гарантій захисту прав на приватне життя учнів та вчителів, включаючи право на фізичну недоторканість. Зокрема, Конституція Грузії передбачає, що примусовий обшук без згоди особи, що обшукується, може проводитись тільки з дозволу суду (стаття 20(2)). Комітет з юридичних питань грузинського парламенту взяв цю критику до уваги та вніс до законопроекту зміни, якими передбачалося запровадження додаткових гарантій, включаючи обмеження повноважень на обшук тільки шляхом «поплескування» (без перевірки вмісту кишень), та й то тільки з дозволу та під наглядом директора школи. Комітет пообіцяв розглянути питання застосування сили шкільними охоронцями у ході наступної парламентської сесії.

Україна

В липні 2009 року у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект про внесення змін до закону про оперативно-розшукову діяльність, яким посилюються повноваження прокуратури під час проведення оперативно-розшукових дій. Автор законопроекту пропонує надати право прокурору вносити протест на постанову суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів. Ці пропозиції були піддані активній критиці з боку громадянського суспільства, оскільки такі положення порушують європейські стандарти щодо незалежності та невтручання в діяльність судової гілки влади. Комітет з питань європейської інтеграції, взявши до уваги також позицію Венеціанської Комісії про те, що «винесені судом рішення не повинні бути предметом будь-якого перегляду поза межами апеляційного процесу, зокрема через застосування процедури протесту прокурора або будь-якого іншого органу поза межами часових строків, встановлених для апеляції» прийшов до висновку, що ця вимога спрямована на усунення можливості здійснення позасудового скасування чи зміни рішення, винесеного судом у справі і саме апеляційна процедура здатна забезпечити дотримання цих вимог, оскільки тоді рішення про скасування (перегляд) винесено-го судом рішення приймається в межах самої судової системи, іншим судовим

органом. Таким чином забезпечується захист судової системи від зовнішнього втручання в її функціонування та неналежного впливу на неї. Тому комітет рекомендував, щоб положення Проекту були переглянуті в частині передбаченої ними процедури оскарження рішення суду через процедуру протесту. Ця процедура повинна бути виключена та замінена на звичайну апеляційну процедуру – як процедуру, що не передбачає жодних екстраординарних повноважень щодо оскарження винесеного судом рішення чи застосування жодних надзвичайних процедур його оскарження та/чи скасування. Комітет з питань європейської інтергації також запропонував головному комітету (Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності) рекомендувати Верховній Раді України направити на доопрацювання вищезазначений проект Закону як такий, що суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України. Розгляд законопроекту у Верховній Раді України перенесено на невизначений час.

Перевірки на відповідність та інші параметри парламентського контролю

Ряд держав має спеціальні механізми запуску перевірки законодавства щодо того, чи відповідає воно зобов'язанням держави, що випливають з національного права та міжнародних норм про права людини. У деяких державах такий контроль запроваджується для того, щоб уникнути необхідності існування конституційних судів. В інших державах існують прямі норми, якими від уряду вимагається засвідчити, що будь-який із законів, що вносяться ним до парламенту, відповідає міжнародним та національним стандартам прав людини. Наприклад, у Великобританії Законом про права людини від 1998 року передбачається, що кожний із законопроектів, що подається урядом, має супроводжуватися посвідченням з боку відповідального міністра про сумісність норм законопроекту з передбаченими Конвенцією правами, які гарантуються ЗПЛ від 1998 року. СКПЛ скористався цими «деклараціями про сумісність» як відправним пунктом контролю урядових законопроектів, переконуючи уряд у тому, що, за логікою, такі декларації мали б супроводжуватися також аргументами щодо підстав для твердження про сумісність (тепер такі обґрунтування містяться або у пояснювальній записці до законопроекту або в окремих урядових меморандумах про дотримання прав людини).

Наприклад, відповідна Пояснювальна записка була підготовлена Міністерством внутрішніх справ щодо Законопроекту 19-ЕН про документи, що посвідчують особу.

Ознайомившись з нею і відповідно до розділу 19(1)(а) Закону про права людини від 1998 року, Баронеса Невіль-Джонс зробила наступну заяву: «На мою

думку, положення законопроекту про документи посвідчення особи є сумісними з передбаченими Конвенцією правами».

Практика, подібна до моделі Великобританії, існує у Новій Зеландії, де Закон про Білль про права від 1990 року вимагає від Генерального Аторнею оприлюднення декларації стосовно будь-якого законопроекту, який, на думку парламенту, місить ризик несумісності з правами, що захищаються зазначеним Законом.⁷⁹ Такий тип моделі «повідомлення» парламенту про ризики для прав людини не обмежується юрисдикціями тих держав, де роль судів у захисті прав людини є більш обмеженою. Канадська Хартія прав дозволяє судам скасовувати законодавчі норми несумісні з конституційними правами, гарантованими Хартією. Разом з тим, ця ж Хартія дозволяє парламенту ухвалювати закони, які можуть бути неконституційними, незважаючи на думку суду. У такому разі законопроект має супроводжуватись декларацією про те, що «незважаючи на» певне порушення Хартії, уряд пропонує парламенту ухвалити даний закон.⁸⁰

У багатьох країнах законодавство контролюється на предмет його сумісності з правами людини без будь-якої подібної «системи раннього попередження» щодо думки уряду про сумісність норм. Законопроект, що містить значні загрози для конкретних прав, часто буде об'єктом заперечень з боку широкого загалу та політиків, а крім того критикуватися у пресі та громадянським суспільством. За таких обставин уряд (або один з його членів, що запропонував таку норму) може бути викликаний до парламенту для надання інформації, яка у будь-якому разі має супроводжувати декларацію про сумісність під час парламентських дебатів.

Досвід Австралії: законотворчість стосовно контролю дотримання прав людини у законодавстві. У 2010 році уряд Австралії запропонував новий проект федерального закону про права людини (парламентський контроль), який передбачав створення нового Об'єднаного комітету з прав людини у парламенті Федерації. Законопроект передбачає вимогу про надання Комітетом висновків щодо сумісності усіх проектів законів, поданих урядом Австралії, з кожною з міжнародних угод про права людини, ратифікованих Австралією. Від уряду вимагалося б посвідчення того, чи є такий законопроект сумісним із взятими за цими угодами зобов'язаннями.⁸¹

Комітет мав би повноваження на проведення тематичних досліджень щодо пов'язаних з правами людини питань, але тільки за запитами уряду Австралії.

79 Section 7 of the New Zealand Bill of Rights Act, 1990.

80 Section 33 of the Canadian Charter of Rights and Freedom, 1982.

81 Human Rights (Parliamentary Scrutiny) Bill 2010 and Human Rights (Parliamentary Scrutiny) (Consequential Provisions) Bill 2010, Parliament of Australia, Senate (28 January 2010)
http://www.aph.gov.au/senate/committee/legcon_ctte/human_rights_bills_43/report/index.htm

У січні 2011 року Сенатський Комітет з юридичних та конституційних справ зробив доповідь про цей законопроект та рекомендував розширити мандат Комітету для більшої ефективності його роботи. Таке розширення включало у себе можливість комітету робити доповіді щодо будь-яких питань, пов'язаних з визначеними парламентом функціями.

Парламентський контроль в Україні: спільна робота з урядом

В Україні відповідність законопроектів міжнародним стандартам прав людини контролюється за допомогою кількох механізмів:

- Комітет Верховної Ради з питань прав людини та національних меншин відповідає за розроблення, аналіз та контроль законопроектів з точки зору імплементації базових законів про права людини;
- Головне аналітичне управління Парламенту має завдання проведення аналізу законопроектів, включаючи надання висновків про сумісність законів із зобов'язаннями держави у рамках міжнародних угод;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Урядовий уповноважений з питань Європейської конвенції про права людини при Міністерстві юстиції надає експертні висновки щодо сумісності законопроектів із стандартами прав людини, закладеними у ЄКПЛ, та з іншими стандартами прав людини Ради Європи.

При цьому як Головне аналітичне управління парламенту України, так і Комітет з питань прав людини та національних меншин можуть надавати свої рекомендації на основі висновків, зроблених Урядовим уповноваженим, а також мають можливість отримати юридичні поради від фахівців апарату, що працюють у парламенті.

Основні завдання парламентського контролю:

- Забезпечення сумісності законодавства з обов'язками держави за міжнародними угодами щодо прав людини;
- Забезпечення можливості обговорити пов'язані з правами людини проблеми у парламенті, перш ніж вони стануть нормами, що порушують права людини;
- Уникнення порушень окремих прав і відповідних видатків на судові розгляди;
- Забезпечення ключової ролі обраної демократичним шляхом гілки влади у здійсненні захисту прав людини у державі.

Деякі риси парламентського контролю:

- **Швидкість:** для того, щоб відповідні контрольні органи мали можливість впливати на проходження відповідних законопроектів у парламенті, процеси

контролю мають бути інтегрованими у національні процедури законотворчості. Так, наприклад, СКПЛ не є законодавчим комітетом і не має можливостей гальмувати проходження законопроектів, тому, саме з огляду на це, він завжди прагне повідомити про свої висновки щодо наслідків прийняття певного закону для захисту прав людини до початку останнього етапу процедури, коли є можливість внести у законопроект зміни у нижній палаті, до якої такий законопроект подається.

- *Точність та незалежність:* парламентський контроль у багатьох випадках вимагає чіткої картини бачення урядом законності законодавчих норм та їхньої сумісності з національними та міжнародними стандартами прав людини. Проте найбільша ефективність контролю досягається тоді, коли парламентарі мають змогу звернутися за якісною юридичною консультацією до фахівця, незалежного від уряду. Різні парламенти приймають різні моделі. Наприклад, у СКПЛ існують свої власні юридичні радники. З іншого боку, грузинський Комітет з прав людини та громадянської інтеграції має право скликати цільову нараду групи експертів. Так само, більшість парламентських комітетів мають право звертатися до НУО, академічних установ та юридичних фахівців з проханням надати фактичні матеріали або окрему пораду з приводу наслідків прийняття конкретних законопроектів для захисту прав людини.
- *Доступність:* хоча аналіз законодавства на предмет дотримання прав людини може бути складним юридичним завданням, важливо, щоб всі процеси парламентського контролю були реальними, цілеспрямованими та відкритими для членів парламенту і для широкого загалу.
- *Практична спрямованість:* якщо пов'язані з правами людини проблеми є зрозумілими, парламентський контроль по можливості має пропонувати практичні рішення. Чи є законопроект настільки некоректним, що він ніколи не буде прийнятий? Чи необхідні додаткові гарантії, і якщо так – як саме вони мають виглядати? Яких змін потребує законопроект?
- *Подальший контроль:* внесення змін до законопроектів у ході проходження ними законотворчих процедур може створити проблеми – або надати рішення – у царині прав людини. Парламентарі мають чітко пам'ятати про те, що законопроект, який не викликав жодних зауважень щодо його сумісності, в останню мить може бути повністю змінений.
- *Післяпарламентський контроль:* Формульовання законопроекту можуть видаватися такими, що відповідають національним та міжнародним стандартам прав людини. Разом з тим, часто буває так, що положеннями законопроекту створюються повноваження або обов'язки, які наділяють державні органи або структури широкими дискреційними можливостями, і реальні наслідки цих

положень для захисту прав людини стають зрозумілими тільки після запровадження закону. За таких обставин парламентарі можуть прийняти рішення про застосування після парламентського контролю (контролю за впровадженням).

Контроль за діяльністю уряду. Виконавча та адміністративна діяльність

Міжнародна мережа захисту прав людини забезпечує інструментарій, за допомогою якого парламентарі мають можливість оцінювати дії виконавчих та адміністративних органів. Окрім конкретні права, як правило, перебувають у залежності від практичних програм, практики, політики та інших заходів. Повноваження та інструментарій, якими володіють парламентарі, можуть бути використані для того, щоб перевірити відповідність таких заходів національним конституційним стандартам та зобов'язанням держави у царині прав людини. Дослідження стратегічного рівня переносять центр уваги від конкретних потерпілих через порушення прав людини до узагальнення неналежної практики та порушень конкретних прав у практичній діяльності держави. У тих державах, де судові ресурси є обмеженими, а доступ громадян до правосуддя вимагає багато часу або грошей, або ж уповільнюється через інші перешкоди, саме парламент має змогу виконати превентивну функцію, вимагаючи від уряду дій на упередження, тобто такого підходу до планування своєї діяльності, який забезпечуватиме захист та поширення фундаментальних стандартів прав людини.

Контроль дотримання стандартів прав людини на практиці: Уганда

У листопаді 2009 року один з членів угандійського парламенту висловив занепокоєння поведінкою медичного персоналу у центральній лікарні держави – Мулаго. Особливу увагу звернув на погані умови та низькі стандарти лікування. Він підняв це питання у ході сесії запитань та відповідей з міністром охорони здоров'я та попросив надати додаткову інформацію про плани уряду щодо навчання персоналу, поліпшення умов та обладнання у лікарні з метою досягнення відповідності більш високим стандартам. У відповідь уряд почав виділяти ресурси з метою поліпшення якості послуг у лікарні для пересічних угандійців.

Контроль за дотриманням стандартів прав людини на практиці: Україна

В грудні 2010 року комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності у зв'язку із збільшенням повідомлень про порушення працівниками органів внутрішніх справ України принципів верховенства права та законності, поваги до прав і свобод людини і громадянина провів слухання з питань дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, на яких заслухав представників правоохоронних органів та виробив відповідні рекомендації, зокрема щодо обов'язкового впровадження стандартів щодо прав людини в практику

правоохонних органів в Україні, здійсненні подальших реформ у сфері правоохоронної діяльності. Рекомендації також містили пункт щодо здійснення подальшого контролю за діяльністю Міністерства внутрішніх справ та дотримання прав людини його працівниками. За результатами круглого столу у Комітеті відбулась низка засідань та обговоронень, Міністерство внутрішніх справ надало свої пропозиції щодо покращення його діяльності. 5 жовтня 2011 року відбулися парламентські слухання щодо реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України і впровадження європейських стандартів у їх діяльність, під час яких поглиблено розглядалися питання захисту прав людини.

Ефективний захист прав людини виконавчими й адміністративними органами

Там, де існують конкретні виконавчі або адміністративні органи з функціями, які безпосередньо стосуються конкретних прав людини, імпульс парламентського нагляду має бути ще потужніший. Так, наприклад, нагляд за роботою в'язниць та органів, що займаються охороною правопорядку з точки зору дотримання національних та міжнародних стандартів прав людини, може фокусуватися на ризиках застосування катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, або ж на порушеннях права на свободу.

Створення ефективних механізмів інспектування та нагляду за такими органами може передбачати побудову окремого моніторингового механізму, який матиме більшу ефективність, аніж постійний парламентський контроль. Так, наприклад у Великобританії Спільний Комітет Прав Людини (СКПЛ) здійснює пильний моніторинг роботи органів виконавчої влади. В тому числі НМІР. НМІР – це незалежний орган, створений з метою перевірок умов тримання в'язнів у в'язницях та підготовки звітів про їхні результати. Він координує роботу національного preventivного механізму, створеного відповідно до Факультативного Протоколу до Конвенції проти катувань. У той час як парламентський контроль сприяє ефективності роботи НМІР, цей контроль може бути корисним і з точки зору забезпечення НМІР необхідними для виконання їхніх функцій повноваженнями і ресурсами. Наприклад, у минулому СКПЛ піддавав критиці пропозиції щодо злиття НМІР з іншими органами з метою створення єдиної інспекції, наділеної численними інспекційними повноваженнями. СКПЛ та інші структури висловили занепокоєння тим, що така зміна поставить під загрозу здатність НМІР діяти на засадах незалежності. Отже, такі пропозиції не були прийняті.

Практичний приклад із Великобританії: тематичні дослідження загибелі людей під час перебування під вартою

СКПЛ провів масштабне і багатостороннє дослідження випадків загибелі людей під час перебування під вартою, зосередивши при цьому увагу на праві на життя, яке гарантується статтею 2 ЄКПЛ:

«Коли держава позбавляє особу волі та бере її під варту, вона несе повну відповідальність за захист прав людини такої особи, серед яких найголовнішим є право на життя. Це право, а також інші права людини, під захистом яких перебуває особа, заарештована державними органами, зараз є невід'ємною частиною нашого законодавства – Закону про права людини від 1998 року. Навіть після того, як ми нарешті скасували смертну кару у Сполученому Королівстві, а довічне ув'язнення відбувають декілька осіб, кількість осіб, що помирають під час тримання під вартою, залишається великою. Звичайно, деякі з них помирають через природні причини. Деякі гинуть від рук своїх співкамерників. Але є ті, що гинуть внаслідок дій уповноважених осіб держави, часто навіть ще до висунення обвинувачень або ж без надання ефективних засобів юридичного захисту рідним та близьким загиблого. Більшість смертей заподіються «собі самими особами», але існує ще більша кількість випадків, коли особа, що знаходиться під вартою, частіше це жінки, завдає сама собі ушкодження, які ставлять під загрозу її життя, але при цьому залишається живою. Кожний випадок загибелі людини під час перебування під вартою підлягає уважному розслідуванню, незалежно від обставин такої загибелі».⁸²

Однією з головних рекомендацій, наданих за результатами дослідження, була пропозиція до уряду створити міжвідомчий орган, який був би наділений повноваженнями розслідувати випадки загибелі людей під час перебування під вартою, розповсюджувати кращі зразки практики запобігання таким явищам, а також передавати центральним органам влади рекомендації про внесення змін до законодавства та до існуючої практики. При цьому важливо подбати про те, щоб такий орган не став «ще одним осередком балаканини».⁸³ Слідуючи цій рекомендації, уряд створив Форум аналізу випадків загибелі осіб під час перебування під вартою. Під його дахом вдалося об'єднати певну кількість зацікавлених осіб, включаючи Незалежну комісію з розгляду скарг на дії поліції, службу в'язниць, представницькі групи в'язнів, представників академічних кіл та громадянського суспільства. Представник СКПЛ виступає на цьому Форумі як спостерігач. Форум

82 Third Report from the СКПЛ (14 December 2004)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200405/jtselect/jtrights/15/1504.htm#a1>

83 Ibid, para 376.

був створений для розповсюдження кращих зразків практики та навчання персоналу; його повноваження були обмеженими, а його засідання проводилися нерегулярно. У 2008 році уряд проаналізував роботу Форуму та вирішив змінити свою позицію. За результатами аналізу було прийняте рішення про заміну Форуму на Міністерську раду з питань загибелі осіб під час перебування під вартою, діяльність якої забезпечувалась би Дорадчою комісією з питань загибелі людей під час перебування під вартою.⁸⁴ СКПЛ призначить свого члена як спостерігача і до цієї Міністерської ради. Така нова схема поки що пропрацювала дуже нетривалий час для того, щоб піддавати її результативність оцінці, але СКПЛ напевно і далі стежитиме за її роботою.

Національні інституції з захисту прав людини (НІЗПЛ)

Роль НІЗПЛ у захисті міжнародних стандартів прав людини на національному рівні надзвичайно важлива. Стосовно діяльності НІЗПЛ парламентарі можуть виконувати низку функцій. До них належать:

- сприяння створенню ефективної та незалежної НІЗПЛ, яка відповідає Паризьким принципам;
- забезпечення наявності у НІЗПЛ адекватних повноважень та ресурсів для реалізації їхніх мандатів;
- контроль роботи НІЗПЛ та забезпечення ефективності виконання ними своїх функцій та їхньої незалежності;
- моніторинг стосунків між урядом та НІЗПЛ, включаючи реагування уряду на рекомендації, напрацьовані НІЗПЛ;
- привертання уваги до роботи НІЗПЛ;
- реагування на рекомендації НІЗПЛ щодо внесення змін до законодавства з метою удосконалення системи захисту прав людини.

Разом з тим стосунки між парламентом та НІЗПЛ мають багатосторонній характер. Парламент взагалі діє у руслі товариської критики, виконуючи функції як нагляду, так і підтримки для того, щоб забезпечувати ефективну роботу НІЗПЛ у досягненні своїх цілей. У деяких країнах НІЗПЛ підпорядковуються безпосередньо парламенту, на який може покладатися завдання розгляду їхніх рекомендацій. Є держави, де НІЗПЛ є парламентськими органами. Є приклади, коли відповідальність за нагляд за діяльністю НІЗПЛ та за моніторинг результатів такої діяльності покладається на парламентські органи. У деяких державах ця робота доручається комітету, відповідальному за питання дотримання конституційних норм або за

84 «Justice Minister welcomes annual report on deaths in custody» (second annual report of the Forum for Preventing Deaths in Custody) (27 March 2009)
<http://www.justice.gov.uk/news/newsrelease270309a.htm>

питання, пов'язані з правосуддям; є приклади, коли така роль доручається окремому комітету з прав людини. Парламентарі можуть привертати увагу до роботи НІЗПЛ шляхом висвітлення випадків, коли уряд не забезпечив ефективного реагування на рекомендації цієї структури, або підкреслювати необхідність внесення змін до законодавства для того, щоб усунути недоліки, які стали предметом критичних зауважень з боку НІЗПЛ.

Абуджийські керівні принципи

У 2004 році представники НІЗПЛ та парламентів всіх держав Співдружності зібралися у місті Абуджа у Нігерії для того, щоб узгодити низку керівних принципів, спрямованих на забезпечення ефективних робочих відносин між парламентами та відповідними НІЗПЛ.

Керівними принципами передбачаються наступні завдання для парламентарів:

- розроблення відповідної законодавчої бази для створення НІЗПЛ;
- забезпечення НІЗПЛ адекватними ресурсами;
- обговорення звітів НІЗПЛ у парламенті;
- забезпечення контролю та виконання рекомендацій НІЗПЛ щодо проведення конкретних заходів;
- створення міжфракційного парламентського комітету, який відповідав би за нагляд за роботою НІЗПЛ та за її підтримку;
- члени парламенту мають дбати про те, щоб іхні виборці були обізнані з цілями та роботою НІЗПЛ.

НІЗПЛ повинні:

- надавати парламентарям на регулярній основі свої експертні висновки та незалежні поради щодо пов'язаних з правами людини питань національного, регіонального та міжнародного рівня;
- проводити постійне підвищення кваліфікації парламентарів у царині прав людини;
- консультувати парламентарів про наслідки прийняття всіх проектів законів або конституційних поправок для стану захисту прав людини, а також про сумісність з ними існуючого законодавства;
- а також консультувати парламентарів у ході створення парламентських комітетів із захисту прав людини.

Абуджийські керівні принципи (2004)⁸⁵

Мозамбіцька Комісія з прав людини

У травні 2009 року парламент у Мозамбіку прийняв остаточний варіант закону, який передбачає створення Комісії з прав людини (Comissão dos Direitos Humanos).⁸⁶ За словами Заступниці Міністра охорони здоров'я Мозамбіку, Аїди Лібомбу, через створення Комісії з прав людини уряд прагне до забезпечення прав людини за допомогою своєчасних та розроблених на основі наявної інформації заходів, які будуть здійснюватися із залученням громадянського суспільства.⁸⁷ Подальші цілі роботи включають у себе підвищення довіри широкого загалу до урядових механізмів та підсилення ролі, яку відіграють держава та суспільство у захисті законних особистих та колективних інтересів. На момент написання цих матеріалів Комісія свою роботу ще не розпочала.

Грузія: парламент та діяльність Омбудсмена

У Грузії НІЗПЛ є Публічний захисник (або Омбудсмен). Омбудсмен – це парламентський орган, який обирається на п'ятирічний строк більшістю голосів членів парламенту. Омбудсмен є підзвітним парламенту і мусить подавати на його розгляд річні звіти.

Омбудсмен наділений широкими повноваженнями, включаючи право безперешкодного доступу до приміщень будь-якого державного органу або підприємства, військових об'єктів, ізоляторів тимчасового тримання та в'язниць. Також він/вона має право на ознайомлення з документами, архівами та будь-якими записами, необхідними для прийняття рішення за отриманою скаргою, а також право опилювання будь-якої державної посадової особи, службовця або працівника. Омбудсмен має право призначати експертизи та отримувати експертні висновки, а також право доступу до всіх судових документів цивільних, кримінальних та адміністративних справ (після того, як відповідний суд постановив остаточне рішення у справі). Омбудсмен має повноваження на прийняття рішень за конкретними

85 Commonwealth Secretariat «Abuja Guidelines»
http://www.thecommonwealth.org/Internal/34492/175179/abuja_guidelines

86 Portal do Governo Moçambique, «Responsáveis pelos Direitos Humanos já não são nomeados pelo Chefe do Estado», 28 May 2009
<http://www.portaldogoverno.gov.mz/noticias/governacao/mai2009/responsaveis-pelos-direitos-humanos-ja-nao-sao-nomeados-pelo-chefe-do-estado>

87 Portal do Governo Moçambique, «Moçambique terá Comissão dos Direitos Humanos», 28 October 2008
http://www.portaldogoverno.gov.mz/noticias/news_folder_sociedad_cultu/Outubro2008/nots_sc_525_out_00

скаргами, але, окрім цього, широкі інспекційні повноваження. У цілях дотримання положень Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань Омбудсмен діє як Національний превентивний механізм.

На додаток до щорічних звітів Омбудсмен може звертатися до парламенту із за-конодавчими ініціативами щодо внесення до законів поправок, необхідних для захисту прав та свобод людини. Крім того, він може надавати докази органам кримінального розслідування або дисциплінарним та адміністративним органам стосовно згаданих порушень прав та свобод людини.⁸⁸

Україна: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Конституція України передбачає створення інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (статті 55, 101). Уповноважений призначається та звільняється з посади парламентом України. Конституція та Закон України про Уповноваженого парламенту з прав людини наділяють його широким колом повноважень. Уповноважений готує щорічні доповіді про стан дотримання прав та свобод людини та громадянина, може брати участь в обговорення питань щодо прав людини, що викликають занепокоєння, в тому числі звертатись з поданням до органів державної влади, установ, організацій, а також звертатись з Конституційним поданням до Конституційного суду України.⁸⁹

До завдань Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини також належить:

- захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина;
- запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

⁸⁸ Georgian Public Defender homepage <http://www.ombudsman.ge/index.php?page=0&lang=1&n=0&id=0>

⁸⁹ Офіційна сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини http://www.ombudsman.kiev.ua/om_01_e.htm

На додаток до щорічних у разі необхідності Уповноважений може представити Верховній Раді України спеціальні доповіді з окремих питань додержання в Україні прав і свобод людини і громадянина. Наприклад, у 2010 році Уповноважений підготувала Спеціальну Доповідь про стан дотримання та захисту прав дитини в Україні.

Національний план дій щодо забезпечення прав людини

Віденська декларація і Програма дій (1993р.) містять рекомендацію для держав щодо прийняття національних планів дій на забезпечення прав людини. Ціллю їх є удосконалення просування та захисту прав людини. Це досягається шляхом висунення до держав вимог про проведення оцінки поточного стану справ із захистом прав людини у країні; визначення ділянок, де є можливості поліпшення ситуації; а також створення планів дій.

Для забезпечення його ефективності план потребує підтримки та реалізації з боку уряду, але його успішність залежить від залучення всіх секторів, включаючи громадянське суспільство і парламентарів. Офіс Верховного комісара з прав людини розробив докладні керівні принципи для держав щодо процесу підготовки національного плану дій із забезпечення прав людини. У цих принципах визнається, що підготовка першого плану вимагатиме від держави значного обсягу міркувань та організаційних зусиль, а також те, що дієвість такого плану залежатиме від ряду елементів. До них належать:

- потреба у потужній політичній підтримці;
- прозорість та налагоджена співпраця для визначення плану;
- комплексна оцінка базису прав людини;
- реалістичне визначення пріоритетності проблем та дій на упередження в їх вирішенні;
- встановлення критеріїв якості роботи і процедур оцінки досягнутого;
- адекватний розподіл ресурсів для досягнення цілей плану.

Очевидно, що для успішної розробки та реалізації національного плану дій на забезпечення прав людини парламентарі можуть взяти на себе цілу низку завдань, включаючи:

- заклик до створення плану або до поновлення існуючого плану;
- забезпечення політичної підтримки плану;
- моніторинг діяльності уряду із створення плану, включаючи сприяння прозорості та відкритій конкуренції;
- контроль змісту та задач будь-якого плану;
- обговорення кроків, які здійснює уряд для реалізації плану;
- прийняття законів, яких вимагає план;

- забезпечення адекватних бюджетних асигнувань для вирішення розставлених за пріоритетністю завдань плану.

Ліван: національний план дій щодо забезпечення прав людини

У листопаді 2010 року Рада із забезпечення прав людини при Робочій групі Загального періодичного огляду для Лівану відмітила, що у цій країні ведеться розробка Національного плану дій на забезпечення прав людини із залученням дотичних міністерств, громадянського суспільства та міжнародних організацій. До положень Національного плану входило наступне:

- Створення НІЗПЛ відповідно до Паризьких принципів: на розгляді Міністерства юстиції перебуває проект закону, який, окрім іншого, передбачає створення механізмів для боротьби з тероризмом у відповідності до положень Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань.
- Створення інституту Омбудсмена: відповідний закон було ухвалено 2005 року, і уряд здійснював кроки для призначення на цю посаду відповідної особи.
- Створення Бюро з прав людини при Міністерстві внутрішніх справ та у муніципалітетах, Генеральному директораті сил внутрішньої безпеки; крім того, розглядалася можливість створення Управління з прав людини у Міністерстві внутрішніх справ.
- Створення Генерального директорату з прав людини та свобод громадян у Міністерстві юстиції.
- Розвиток ефективних стосунків з міжнародними правозахисними організаціями.⁹⁰

Мозамбік: перший проект Національного плану дій щодо забезпечення прав людини

У серпні 2010 року уряд Мозамбіку оприлюднив свій перший проект Національного плану дій на забезпечення прав людини для проведення консультацій. Проект плану готувався групою консультантів, запрошених Міністерством юстиції за технічної та фінансової підтримки ПРООН, Європейської комісії та Офісу Високого Комісара ООН з прав людини.

⁹⁰ United Nations General Assembly Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review (1-12 November 2010) 9th Session, «Draft report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Lebanon» http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/session9/LB/A_HRC_WG.6_9_L.16_Lebanon.pdf

Запропоновані пріоритетні ділянки робіт п'ятирічного плану включали у себе за- безпечення доступу до води, продуктів харчування, санітарно-гігієнічних умов, освіти та медичних послуг; зміцнення громадянського суспільства; реагування на випадки застосування катувань і насильства правоохоронними органами; питання корумпованості судової системи; права ув'язнених і затриманих; питання альтернативних видів покарання; а також ратифікацію тих міжнародних інструментів у царині прав людини, які очікують своєї ратифікації.

Україна

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини щорічно представляє на розгляд Парламенту доповідь про стан забезпечення прав людини, яка містить низку пропозицій та рекомендацій.

Верховна Рада України, затверджуючи щорічну доповідь Уповноваженого з прав людини рекомендує Кабінету міністрів «вжити заходів щодо подальшого вдосконалення законодавства України з питань дотримання та захисту прав і свобод людини, розглянути висновки та рекомендації щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та вжити відповідних заходів щодо поліпшення стану забезпечення прав і свобод людини в Україні, вдосконалення правозастосовчої практики в галузі прав і свобод людини».⁹¹

На виконання окремих Конвенцій ООН в Україні приймаються спеціалізовані Національні програми – плани дій. Так, наприклад у 2009 році Верховна Рада прийняла Закон України про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року, а за результатами парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення та реальний стан дотримання прав дитини в Україні» від 05.04.2011 Кабінету Міністрів України затвердив план заходів з виконання Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» на 2011 рік.

91 Див. Постанова Верховної Ради України Про щорічну доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо стану дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3194-17>

План дій щодо забезпечення прав людини: запитання для парламентарів

- Чи існує у вашій країні національний план дій щодо забезпечення прав людини?
- Якщо ні – чому?
- Коли парламент востаннє перевіряв національний план дій щодо забезпечення прав людини?
- Чи виконує уряд завдання, поставлені в існуючому плані дій щодо забезпечення прав людини?
- Чи виділяються кошти, необхідні для виконання пріоритетних завдань національного плану дій щодо забезпечення прав людини?

Аналіз бюджету на предмет сумісності з нормами щодо забезпечення прав людини

Часто одним з найпотужніших повноважень парламенту є контроль державного бюджету та нагляд за його формуванням. Як зазначалося у частині II, реалізація багатьох фундаментальних прав вимагає позитивних дій з боку держави, включаючи ефективне інвестування у програми та практику забезпечення конкретних прав, таких як право на охорону здоров'я та на житло.

Для врівноваженого забезпечення прав у межах національних ресурсів можуть знадобитися різноманітні політичні рішення, і, мабуть, саме парламентарі мають найкращі можливості для оцінки того, чи вдається досягати на практиці належного балансу між лімітами національних ресурсів та потребами у забезпеченні конкретних прав, часто в умовах практичної конкуренції таких потреб. Саме парламентарі мають ідеальні умови для оцінки адекватності національної програми освіти вимогам реалізації права на освіту на практиці; можливостей виконання такої програми у межах національних ресурсів; а також достатності тих коштів, які виділяються та витрачаються на практиці. Парламентарі мають ідеальні умови для того, щоб просити уряд обґруntовувати ефективність будь-якої поточної програми, а також оцінювати ступінь ефективності використання ресурсів саме з метою поступового запровадження відповідних стандартів у межах наявного бюджету. Така роль може передбачати і вилучення коштів з неефективних програм, і звернення за роз'ясненням причин, через які неможливо виділити кошти під ті механізми, які діють успішно і на практиці сприяють практичній реалізації прав.

Міжнародні організації та громадянське суспільство дедалі більше спонукає парламенти до застосування до бюджетного контролю концепцій, що базуються на правах людини, і на підтримку ефективності таких підходів з'являються зразки відповідної міжнародної практики, особливо з точки зору активізації участі парламентарів у захисті прав та забезпеченні більшої поваги до прав на практиці.⁹²

Чи справа тільки у грошах?

У 2007 році СКПЛ провів широке дослідження, у центрі уваги якого знаходилися права дорослих, які не піддаються навчанню, у Великобританії. У ході цього дослідження з'ясувалося, що у забезпеченні можливостей гідного життя та виконання певної ролі у діяльності громади для багатьох з них, хто не піддається навчанню, ключовим моментом є їхня підтримка через реабілітаційні механізми місцевої громади. Наприклад, може існувати потреба в оплачуваній роботі фахівців з реабілітації для того, щоб такі особи могли самостійно вести життя у власних домівках, а не у середовищі спеціалізованих закладів або лікарень. Одночасно, багато опитуваних казали Комітету, що фінансування реабілітаційних механізмів громади є дуже незначним, а відтак досягнення адекватного рівня підтримки було неможливим практично для всіх, за винятком осіб, які мають найскладніші форми захворювання. Міністр визнав, що фінансування соціальних послуг перебуває у кризовому стані через зростання попиту на державні кошти та збільшення кількості осіб з інвалідністю та похилого віку, які потребують підтримки.

Комітет закликав уряд не забувати про правозахисні аспекти фінансування механізмів реабілітації у громадах, а також про наслідки, які можуть настати для осіб з інвалідністю через скасування їхньої підтримки.⁹³ Наразі у Вклткобрітанії відбувається перегляд фінансування соціального забезпечення, при цьому уряд досліжує механізми можливості поліпшення цього фінансування у майбутньому.

На початку 2011 року СКПЛ започаткував нове дослідження щодо права людей з інвалідністю на самостійне проживання (стаття 19 CRPD). Зокрема, Комітет зосереджував увагу на тому, які практичні наслідки для цього права мають скорочення державного фінансування, що відбуваються у цілях зменшення дефіциту.⁹⁴

92 Colin Harvey and Eoin Rooney. Integrating Human Rights? Socio-Economic Rights and Budget Analysis. (2010) 3 EHRLR 266.

93 7th Report from the СКПЛ (6 March 2008)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200708/jtselect/jtrights/40/4007.htm#a26>

94 СКПЛ «Inquiry into the implementation of the right of disabled people to independent living»
<http://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/joint-select/human-rightscommittee/inquiries/protecting-the-right-of-disabled-people-to-independent-living>

Надзвичайний бюджет Великобританії 2010 року

У червні 2010 року новий коаліційний уряд Великобританії прийняв надзвичайний бюджет, розроблений для скорочення державних видатків та розв'язання проблеми бюджетного дефіциту. Після його запровадження уряд заявив, що після прийняття надзвичайного бюджету буде проведений Комплексний аналіз видатків, у ході якого всім урядовим відомствам буде запропоновано значно скоротити свої бюджети і видатки. Протягом літа 2010 року на адресу надзвичайного бюджету було висловлено чимало критичних зауважень з огляду на порушення прав людини. Зокрема, опозиційні партії стверджували, що розробка бюджету не супроводжувалася необхідним аналізом впливу такого бюджету на забезпечення рівності громадян, що на практиці потягне за собою дискримінаційні наслідки для жінок. У вересні 2010 року організація Fawcett – НУО, яка опікується питаннями гендерної рівності – оскаржила на цих підставах цей бюджет у національних судах Англії та Уельсу.

У 2011 році Комісія з питань рівності і прав людини започаткувала офіційне розслідування проведення Комплексного аналізу видатків міністерством фінансів з метою перевірки сумісності запропонованих скорочень з правом на рівне ставлення.

Контроль судових рішень щодо прав людини

Рішення національних та міжнародних судів у справах, що стосуються прав людини, можуть тягти за собою необхідні зміни національного законодавства, політики або практики. Хоча рішення деяких конституційних судів можуть мати прямі наслідки для національного законодавства, у деяких випадках для кращої реалізації судових рішень на практиці можуть знадобитися певні дії. У деяких державах, як-то, наприклад, Великобританія, парламентські заходи є єдиним ефективним засобом утих випадках, коли суди встановлюють несумісність норм національного законодавства з національними або міжнародними стандартами прав людини.

Залучення парламенту до контролю реагування виконавчих органів на постановлені проти них судові рішення, пов'язані з правами людини, набуває значної ваги стосовно рішень міжнародних судів з прав людини, наприклад, судів або комісій з питань регіональних режимів захисту прав людини. Наприклад, нещодавно Рада Європи ще раз привернула увагу до важливості залучення парламентів до процесів ефективного запровадження ЄКПЛ, включаючи реалізацію ними ефек-

тивних заходів уведення практики Європейського суду з прав людини у ранг національного закону.⁹⁵

Закон України

У 2006 році український парламент прийняв закон, покликаний забезпечити більш дієве впровадження у країні практики Європейського суду з прав людини. У цьому законі передбачена низка механізмів для забезпечення чинності рішень Суду проти України та інших держав-членів Ради Європи на рівні українських законодавчих норм. По-перше, національним судам доручається використовувати практику Суду як джерело права під час постановлення рішень у справах (стаття 17). Закон вимагає перекладу на українську мову практики Європейського суду (стаття 6 ЄКПЛ). По-друге, від уряду вимагається перевірка усіх законодавчих актів, які він пропонує, на сумісність з нормами Конвенції у їх тлумаченні Європейським судом з прав людини. Таку роботу має проводити офіс Урядового уповноваженого, висновки якого підлягають оприлюдненню. Крім того, цей закон вимагає від офісу Уповноваженого проведення періодичного аналізу законодавства на предмет його сумісності з практикою Європейського суду з прав людини (стаття 19).

СКПЛ: підвищення ролі парламенту стосовно судових рішень, пов'язаних з правами людини

СКПЛ випускає річні звіти щодо реакції уряду Великобританії на рішення не на його користь, постановлені судами Великобританії та Європейським судом з прав людини. Основою таких звітів є листування Комітету на відповідні теми з урядом Великобританії; Комітет випустив докладні настанови для урядових органів щодо розробки, спільно з парламентом, правил реагування на судові рішення зазначеного характеру. У своєму останньому звіті СКПЛ зробив наступне роз'яснення:

«Залучення парламенту до виконання судових рішень щодо прав людини має багато переваг. Воно не тільки підвищує рівень обізнаності з дотичними до прав людини проблемами у парламентському середовищі, але також підвищує політичну прозорість заходів реагування уряду на судові рішення. Таким чином, забезпечується як справжній демократичний внесок у процес змін законодавства з огляду на судові рішення, так і запобігання враженню, немов зміни у законах або правилах, внесені внаслідок судових рішень, мають брак демократичної легітимності.

⁹⁵ В Інтерлакенській декларації про майбутнє Європейської конвенції про права людини (лютий 2010) держави Ради Європи підкреслили важливість принципу субсидіарності у майбутньому ЄКПЛ. Виникла необхідність у підвищенні відповідальності за запровадження Конвенції на національному рівні для того, щоб ліквідувати перевантаженість справами Європейського суду з прав людини, а також для забезпечення практичного включення передбачених Конвенцією прав у національне законодавство, політику і практику у рамках всіх юрисдикцій членів Ради Європи.

Такий підхід сприяє координації роботи різних дійових осіб, поліпшує політичну відкритість піднятих проблем, а також створює можливість публічного контролю тих аргументів, які наводить уряд на обґрунтування способів свого реагування на судові рішення, або ж затримок такого реагування.⁹⁶

Аналіз практичного прикладу: права ув'язнених на участі у виборах у Великобританії

У своєму рішенні за справою Герст проти Великобританії (2005 р.) Велика палата Європейського суду з прав людини постановила, що існуюча бланкетна норма, за якою засудженим до ув'язнення у Великобританії забороняється участь у виборах, є несумісною з правом на участь у вільних і справедливих виборах, гарантованим статтею 31 Протоколу до ЄКПЛ.

Уперше СКПЛ привернув увагу уряду до цього питання у 2006 році. Ще до цього уряд заявляв про свій намір провести з цього приводу консультації. Документ за результатами консультацій був оприлюднений тільки у грудні 2006 року. У 2007 році СКПЛ розглянув цей документ та піддав критиці рішення уряду щодо двоетапного процесу консультацій, а також щодо виключення будь-якої можливості поновлення прав ув'язнених у повному обсязі. Комітет дійшов висновку про те, що відведеній на консультації час є неадекватним для даної проблеми.⁹⁷ Рік потому СКПЛ знов випустив звіт із засудженням подальших затримок у вирішенні питання. Комітет дійшов висновку, що ця справа, ймовірно, буде однією з небагатьох справ проти Великобританії, розгляд якої у Європейському суді з прав людини затягується, тобто, однією з тих справ, що очікують свого розгляду більше п'яти років. Комітет звернувся до уряду із закликом забезпечити відповідні правові засоби до проведення наступних загальних виборів у Великобританії у 2010 році.⁹⁸

У своєму останньому звіті про судові рішення у царині прав людини СКПЛ піддав уряд СК суворій критиці за неспроможність запровадження відповідних правових засобів до загальних виборів, призначених на березень 2010 року. Комітет Міністрів розглядав цю справу у грудні 2010 року і висловив занепокоєння відсутністю будь-яких зрушень у цьому питанні. Після цього Велика палата постановила пілотне рішення з цього приводу наприкінці 2010 року у справі Грінз проти Великобританії. 20 грудня 2010 року Уряд Великобританії проголосив, що він по-

96 JCHR «Enhancing Parliament's role in relation to human rights judgments» (27 March 2010) para 17
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200910/jtselect/jtrights/85/8504.htm#a4>

97 16th Report of the JCHR (28 June 2008)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200607/jtselect/jtrights/128/12806.htm#a11>

98 31st Report from the JCHR (31 October 2008)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200708/jtselect/jtrights/173/17307.htm#a12>

дасть законопроект, за яким право голосувати через довірену особу або поштою буде поширене на всіх ув'язнених, засуджених на термін менше чотирьох років. СКПЛ розгляне таку пропозицію згідно встановленої процедури.

Це питання виявилось особливо суперечливим для уряду Великобританії. 10 лютого 2010 року члени парламентської опозиції успішно провели парламентське звернення до уряду із закликом не вносити змін до законодавства у відповідь на рішення Європейського суду з прав людини. У ході дебатів Генеральний Аторней чітко пояснив, що, на думку уряду, такий варіант становив би собою порушення зобов'язань Великобританії за ЕКПЛ. На час написання цього матеріалу від СКПЛ очікувався подальший розгляд думок широкого загалу у березні 2011 року.

Моніторинг дотримання регіональних угод та угод під егідою ООН

Міжнародна спільнота зосереджує все більшу увагу на обов'язку держав домагатися практичного втілення своїх міжнародних зобов'язань у межах своєї юрисдикції. Зокрема, органи угод ООН та міжнародні НУО приділяють дедалі більше уваги обов'язку держав оперативно та ефективно реагувати на рекомендації моніторингових органів та спеціальних процедур ООН із захисту прав людини.

Імплементація Африканської Хартії: підвищення рівня реагування на рекомендації

У 2010 році Африканський суд та Комісія з прав людини здійснили перегляд свого регламенту таким чином, щоб Комісія мала у своєму розпорядженні процедури відстеження кроків з реалізації своїх рекомендацій, а також повноваження передання справ до суду у разі вичерпання своїх можливостей, передбачених за значеними процедурами.⁹⁹

Вивчення прикладу Великобританії: моніторинг дотримання положень КПК ООН з боку Великобританії

У 2005 році СКПЛ провів масштабне дослідження стосовно дотримання Великобританією положень КПК ООН з урахуванням останніх висновків Комітету ООН проти катувань та інших дотичних інструментів, включаючи поводження з полоненими в Іраку та видачу осіб державам, у яких такі особи могли піддаватися

⁹⁹ Open Society Justice Initiative «From Judgment to Justice: Implementing International and Regional Human Rights Decisions» (November 2010) (further discussion of effective domestic responses to recommendations of the African Commission and to each of the UN Treaty Bodies and special procedures)

катуванням.¹⁰⁰ Після оприлюднення свого першого звіту з питань дотримання КПК ООН, СКПЛ опублікував ще три звіти на основі рекомендацій, що містилися у першому звіті:

Після того, як військові трибунали зробили висновок про ймовірну участю солдатів у побитті та вбивстві іракських військовополонених, СКПЛ повторно розглянув свідчення, надані Міністерством оборони (МО) у ході розслідування у рамках КПК ООН. МО повідомило Комітет про те, що після відповідного рішення Парламенту від 1972 року п'ять прийомів ведення допиту, висвітлені у ході справи Ірландія проти СК (1971р.) були заборонені (включаючи придушення за допомогою протигазу, примушення до тривалого перебування у незручних позах та позбавлення сну). СКПЛ одержав завірення у тому, що підготовка військ націлена на абсолютно недопущення застосування цих прийомів. Проте подані до військових трибуналів докази вказували на те, що вони і досі використовуються. СКПЛ закликав Генерального Аторнею надати свідчення щодо суті юридичних порад, які надавалися МО, а також запропонував Державному секретареві з оборони надати додаткові свідчення. Комітет повідомив, що інформація, яка надавалася урядом СКПЛ, у світлі доказів, наданих військовому трибуналу, видавалася непослідовною і неточною.¹⁰¹ Зараз поведінка військ СК у рамках цієї справи піддається подальшому дослідженняю (Дізнання Гейдж).

У 2009 році НУО Aegis Trust привернула увагу до прогалин у законодавстві Великобританії стосовно геноциду та інших міжнародних злочинів, включаючи неспроможність Великобританії притягувати до відповідальності осіб, що проживають у Великобританії, за діяння, скоені до 1992 року. Крім того, було вказано на труднощі, що виникають із забезпеченням компенсацій жертвам катувань. СКПЛ провів коротке розслідування цих питань і повідомив про те, що закон містить низку прогалин, для заповнення яких уряд мав би запропонувати певні законодавчі норми.¹⁰² У липні 2009 року уряд взяв на себе зобов'язання розширити дію законів таким чином, щоб створити умови для притягнення до відповідальності за діяння, скоені до 1992 року згаданими правопорушниками, що проживали у Великобританії. СКПЛ піддав жорсткому контролю поправки, запропоновані з цією метою.

100 19th Report from the СКПЛ (27 May 2006)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200506/jtselect/jtrights/185/18502.htm>

101 28th Report from the СКПЛ, Session 2007-08 (27 July 2008)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200708/jtselect/jtrights/157/15702.htm>

102 24th Report from the СКПЛ, Session 2008-09 (11 August 2009)
<http://www.publicationsparliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/153/15302.htm>

СКПЛ провів розслідування за закидами щодо співучасті Великобританії у катуваннях, що включало у себе участь у видачі осіб, а також прийняття доказів, здобутих шляхом катувань, на порушення статті 4 КПК ООН. Після цього розгорнулася ціла хвиля обвинувачень у співучасті Великобританії з боку преси, а також з боку осіб, які вимагали відповідних компенсацій через суди. СКПЛ дійшов висновку про те, що Великобританія однозначно має надати відповіді на ряд запитань, і закликав уряд ініціювати незалежне публічне розслідування зазначених проблем.¹⁰³ Початкова реакція уряду мала форму заборони проведення такого розслідування. Новий уряд Великобританії проголосив, що буде проведено публічне розслідування питань поводження з полоненими, а також щодо закидів про співучасть у катуваннях (розслідування Гібсона). Проте обсяг та завдання такого розслідування поки що не визначені.

Існує висока ймовірність того, що зазначені питання зацікавлять Комітет ООН проти катувань у ході його наступної перевірки Великобританії.

103 23rd Report from the СКПЛ, Session 2008-09 (4 August 2009)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/152/15202.htm>

Парламентські інструменти захисту прав людини

«Права людини мають наскрізь пронизувати всю парламентську діяльність. Кожному парламентському комітету в межах його компетенції належить послідовно звертати увагу на пов'язані з правами людини питання та оцінювати наслідки прийняття законопроектів та інших юридичних норм, що пропонуються для можливостей реалізації населенням своїх прав.

Для того, щоб забезпечити належне місце прав людини у парламентській роботі, все більша кількість парламентів створює спеціалізовані органи з прав людини або покладає завдання розгляду пов'язаних з правами людини проблем на існуючі парламентські комітети. Крім того, у багатьох парламентах створюються комітети, що опікуються конкретними аспектами прав людини, як-то, гендерна рівність або права меншин. Більше того: активну роботу у царині прав людини ведуть неформальні угрупування членів парламенту».

Робота з питаннями прав людини з боку окремих парламентарів

Існує багато практичних випадків та прикладів, коли парламентарі використовують свої повноваження та посади для просування прав людини. На додаток до участі у дебатах, запитів до уряду та доручення і листування від імені окремих осіб та у конкретних справах, існує цілий ряд прийомів, якими парламентарі можуть скористатися для підвищення обізнаності з питаннями дотримання прав людини у своїй країні. Сюди належать:

Парламентські запити та інші процедури

У всіх парламентах парламентарі мають право ставити запитання до міністрів уряду, як у формі письмового запиту, так і усно у ході днів уряду. Ці механізми можуть стати цінним інструментом одержання інформації щодо дотримання прав людини, уточнення політичних намірів уряду, а також привертання уваги до тих питань, які в іншому випадку могли б залишитися непомітними для інших парламентарів, преси та загалу.

Парламентські запити: Великобританія та неповнолітні віком менше 18 років у збройних силах

У жовтні 2010 року член парламенту Великобританії і член СКПЛ подали до Палати Громад «Запит щодо юнацтва (ЗЩЮ)», який містив заклик до уряду підвищити вік осіб, які можуть призовуватися до збройних сил Великобританії, до 18 років на виконання зобов'язань Великобританії за Конвенцією ООН про права дитини. Цей запит був підписаний ще 35 членами парламенту. І хоча за цим ЗЩЮ навряд чи

будуть скликатися повноцінні дебати, СКПЛ поставив це питання перед урядом у контексті своїх контрольних повноважень відповідно до Закону про державні збройні сили, результатом чого може стати обговорення питання на пленарному засіданні.¹⁰⁴

Законодавчі ініціативи окремих парламентарів

Як правило, парламентарі мають повноваження на подання своїх власних законопроектів. Ймовірність того, що такі приватні законодавчі ініціативи перетворяться на закони, є різною у різних країнах, залежно від традицій парламентаризму. Тим не менше, можливість розробки та подання проектів законів, а також обговорення їхніх положень у парламенті – це ще один потужний засіб привернення уваги до проблем з правами людини, особливо там, де для поліпшення їх захисту існує необхідність внесення змін до законодавства.

Закон Уганди про запобігання каліцтву жіночих статевих органів від 2009 року

У березні 2009 року один з членів парламенту Уганди зайнівся підготовкою до подання у порядку парламентської ініціативи законопроекту, яким заборонялося б каліцтво жіночих статевих органів в Уганді. У листопаді 2009 року Закон про запобігання каліцтву жіночих статевих органів набув чинності.

«Кокіси» і парламентські групи

У більшості парламентів передбачається можливість створення на основі спільніх інтересів «кокісів» або ж міжпартийних груп, які часто націлюються на висловлення підтримки або занепокоєння щодо певної теми перед усіма політичними партіями. Такі групи є корисним форумом для парламентарів, що поділяють такі ж інтереси, надаючи можливість сформулювати пропозиції щодо конкретних заходів, які не потребують розробки окремої політичної лінії.

Угандійська парламентська жіноча асоціація (UWOPA)

У співпраці з Вестмінстерською Фундацією за демократію (WFD), одним з учасників TWC, UWOPA ініціювала спільний жіночий порядок денний (CWLA) з метою концентрації своїх зусиль у парламенті. CWLA включав у себе чотири законопроекти з гендерної тематики: законопроект про сексуальні злочини, законопроект про шлюб та розлучення, законопроект про насильство у сім'ї, законопроект про торгівлю людьми, а також Протокол Мапуту та питання мирного врегулювання конфліктів, що виникають у царині охорони материнства. Спільна програма WFD

104 Early Day Motion 781 (11 October 2010)
<http://edmi.parliament.uk/EDMi/EDMDetails.aspx?EDMID=41747>

та UWOPA була зосереджена на зміцненні зв'язків між членами парламенту та місцевими лідерами, що зміцнило б мережу осіб, які підтримують на національному та місцевому рівнях роботу жінок-парламентарів та їхніх партнерів на окружному рівні у галузі гендерного законодавства. Зазначені чотири законопроекти на поточний момент мають силу законів: Закон про торгівлю людьми (прийнятий 7 квітня 2009 року), Закон про насильство у сім'ї (прийнятий 11 листопада 2009 року), Поданий у порядку парламентської ініціативи Закон про заборону каліцтва жіночих статевих органів (прийнятий 2 грудня 2009 року), а також довгоочікуваний Закон про шлюб та розлучення, який був винесений на перше читання 22 грудня 2009 року і зараз проходить розгляд у комітетах.¹⁰⁵

Всепартійні парламентські групи у Великобританії

У Великобританії створюється ціла низка всепартійних парламентських груп (APPG) спеціально для зосередження зусиль з підвищення обізнаності з питаннями прав людини.¹⁰⁶ Наприклад, існують APPG, зосереджені на питаннях реформування в'язниць, прав бізнесу та людини, на питаннях рівності, життя інвалідів та осіб, які за ними доглядають. APPG Великобританії з питань прав людини приділяє увагу проблемам порушень прав людини за межами Великобританії.

IPU/CPA

Міжнародні парламентські органи існують з метою сприяння добрим міжнародним стосункам між парламентами, а також поширення кращих зразків практики. Разом з тим, багато таких організацій, як-то, Міжпарламентська спілка та Парламентська асоціація Співдружності, займаються роботою над конкретними питаннями, включаючи базові стандарти прав людини та відповідну роль парламентів. Спільна робота з виходом за межі державних кордонів сприяє поширенню кращих зразків практики та просуванню вищих стандартів на міжнародній арені.

Парламентські комітети

Парламенти усього світу використовують парламентські комітети для підвищення ефективності свого контролю урядової діяльності. Парламентські комітети набувають різних видів та форм, мають різні функції та повноваження, але повсюди вони сприймаються як механізми позитивної дії, націлені на збільшення парламентських можливостей нагляду за діями уряду.

105 Uganda Women's Parliamentary Association (UWOPA) <http://www.parliament.go.ug/uwopa>

106 Register of All-Party Groups, HC, Session 2010-11 (4 February 2010)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm/cmallparty/mem101.htm>

У широкому сенсі парламенти застосовують два підходи до прав людини у роботі своїх комітетів. У деяких парламентах створюються постійні комітети, що спеціалізуються саме на правах людини і мають мандат, що охоплює саме цю сферу. В інших парламентах вважається, що питання прав людини мають братися до уваги кожним окремим парламентським комітетом у прив'язці до тих питань, що виникають за предметом діяльності такого комітету. Окремий комітет з прав людини, безумовно, створює можливості для глибшого фахового аналізу, проте при цьому виникає ризик відокремлення стандартів прав людини від основного русла політичних дебатів. З іншого боку, вимога до численних комітетів виявляти проблемні ділянки захисту прав та встановлювати їхню пріоритетність у своїй повсякденній політичній роботі без експертної підтримки та аналізу кожної з таких ділянок може стати нездійсненою.

У рамках зазначених моделей комітети у різних парламентах будуть відрізнятися своїми внутрішніми процедурами. Деякі комітети будуть забезпечувати формальну законодавчу функцію як елемент процесу законотворення і мати потенційну можливість призупинити проходження через парламентські процедури законопроектів, які мають ознаки несумісності з національними та міжнародними стандартами прав людини. Інші комітети мають функції контролю або нагляду та завдання консультування парламенту та напрацювання рекомендацій для уряду з метою кращого захисту конкретних прав. Деякі комітети можуть бути уповноважені розглядати конкретні скарги, а деякі таких повноважень не матимуть, і, відповідно, виконуватимуть роль стратегічного рівня. Деякі комітети можуть мати свій голос у процедурах призначення на ключові державні посади, які належать до інфраструктури забезпечення прав людини.

Окремі комітети з прав людини

Грузія: Комітет з прав людини та інтеграції громадянського суспільства

Комітет з прав людини та інтеграції громадянського суспільства у Грузії має своїм основним завданням забезпечення урахування грузинським парламентом національних та міжнародних питань, пов'язаних з правами людини. Це – наглядовий комітет, який створюється на період каденції обраного парламенту та безпосередньо опікується моніторингом в'язниць, розглядом річних звітів Офісу Грузинського публічного захисника (національна установа із захисту прав людини), а також має повноваження на безпосереднє втручання у розгляд конкретних справ і скарг на основі звернень громадян. Комітет уповноважений вимагати від міністра уряду надавати свідчення у письмовій формі або особисто. Уряд повинен відповідати на запити комітету протягом одного місяця.

Грузія

Парламентський комітет з правових питань відповідає за питання конституційного права, включаючи конституційну реформу, а також за норми кримінального, цивільного, адміністративного, пенітенціарного, процесуального та міжнародного права. Комітет пропонує законодавчі положення, якими регулюється юрисдикція конституційного суду, система загальних судів, прокуратура та адвокатура. У складі комітету працюють 12 членів парламенту.

Комітет розглядає на пленарних засіданнях законопроекти, що входять до його компетенції. Висновки комітету передаються на пленарне засідання парламенту або парламентського бюро. Крім того, комітет здійснює нагляд за практичним запровадженням законодавства, виявляє прогалини в існуючих законах і направляє заходи для їх усунення.

На слуханнях комітету можуть – а у деяких випадках зобов'язані – брати участь представник уряду – посадова особа, обрана, призначена або затверджена парламентом, яка має надавати відповідні документи та інформацію, а також відповісти на запитання, що виникають у комітету.

Мозамбік: Комітет з прав людини, конституційних та правових питань

До складу Комітету з прав людини, конституційних та правових питань входять 17 членів парламенту. Це – багатопартійний комітет із збалансованим гендерним представництвом, члени якого, як правило, спеціалізуються на юриспруденції.

Повноваження і склад СКПЛ

СКПЛ – це комітет, який обирається обома палатами Парламенту СК. Створений у 2001 році, СКПЛ – це постійний наглядовий комітет у складі шести членів, що представляють палату лордів, і шести членів від палати громад. Представники кожної з палат призначаються на пленарному засіданні (за поданням своїх партій) пропорційно політичному складу своїх відповідних палат. Це означає, що склад комітету відбуває політичний склад обох палат з представництвом у ньому трьох основних політичних партій СК. Крім того, у складі комітету працює незалежний член палати лордів, який не належить до жодної з партій. Головує у комітеті старший з політиків, який не обіймає іншої політичної посади. Голова може належати до будь-якої партії у палаті; вимоги щодо його належності до більшості або до опозиції не існує.

Подібно до інших спеціальних комітетів Парламенту СК, СКПЛ має повноваження «викинути осіб або документів», а також подання звітів. Комітет має широкі повноваження вимагати від уряду або інших осіб надання свідчень у письмовій або усній формі, а також може готовувати доповіді з приводу будь-якого пов'язаного

з правами людини питання у СК. Уряд мусить надавати відповіді на запити комітету протягом 60 днів, якщо з комітетом не узгоджується інший термін.

Комітет працює шляхом проведення різних приватних та публічних засідань. Свідчення можуть збиратися як на приватних, так і на публічних засіданнях. Усні свідчення, як правило, слухаються публічно з публікацією протоколу таких слухань на веб-сайті комітету потягом одного тижня після їх проведення. Комітет може мати приватні наради з різних питань, включаючи узгодження порядку денного засідання, розгляд проекту запиту або звіту, а також інші питання; можливі також неофіційні зустрічі із зацікавленими сторонами. Наради, що проводяться приватно, також дають можливість обговорювати запити з особами, які за інших обставин не мали б можливості спілкуватися з Комітетом. Комітет має право проводити у рамках своїх розслідувань виїзні перевірки, як на території СК, так і за кордоном, але у межах коштів, що виділяються з цією метою.

В апараті Комітету працюють два парламентських клерки, два юридичних радники та три адміністратори. Забезпечення його роботи з боку прес-служби палати громад здійснюється паралельно із забезпеченням роботи інших комітетів.

Уганда

В угандійському парламенті не існує окремого комітету, який опікувався б виключно питаннями прав людини. Натомість цей обов'язок є включеним до мандатів кількох комітетів, кожний з яких має у своєму складі по 20 парламентарів; до цих комітетів належать:

Комітет з правових і парламентських питань – здійснює нагляд за діяльністю та програмами урядових відомств та установ, коло повноважень яких є тісно пов'язаним із захистом прав людини, включаючи Міністерство юстиції та конституційних справ, Комісію з правових реформ, Комісію з прав людини та Урядову інспекцію.

Комітет із забезпечення рівних можливостей відповідає за моніторинг та підтримку заходів, націлених на забезпечення рівних можливостей, якості життя та рівного статусу людей, включаючи групи, які піддаються маргіналізації за ознаками гендеру, віку, наявності особливої потреби або з будь-яких інших причин, що історично склалися; мета полягає у відновленні рівності таких груп.

Комітет з оборони та внутрішніх справ – здійснює нагляд за діяльністю і програмами Міністерства внутрішніх справ, поліцією та пенітенціарною службою; всі ці відомства значною мірою пов'язані із захистом прав людини.

Чи варто ставити контроль дотримання прав людини на чолі всіх інших питань?

Ліван

Комітет з прав людини ліванського парламенту призначається на початку кожної парламентської сесії. До складу комітету входять 11 членів, включаючи його голову. Завданням комітету є контроль законодавчих пропозицій та інших справ, пов'язаних з правами людини, які передаються до нього Головою парламенту. Після отримання запиту від Голови парламенту Комітет мусить надати відповідь протягом одного місяця (або, у разі термінового запиту, протягом двох тижнів). Незалежно від надання чи ненадання висновків комітету законодавчий процес триває. Втім, відповідні доповіді Комітету зазначаються у порядку денному парламенту, який готується для обговорення будь-якого законопроекту; це надає парламентарам можливість робити посилання на висновки комітету у ході прийняття законів.

Україна

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин утворений на підставі відповідного рішення Верховної Ради України шостого скликання від 23 березня 2009 року. До складу Комітету входить 8 депутатів, тому числі 1 жінка. Комітет здійснює законопроектну, організаційну і контрольну функції. До відання комітету належать питання: додержання прав і свобод людини і громадянина; діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; громадянства, статусу іноземців та осіб без громадянства; етноціональної політики, міжнаціональних відносин та прав корінних народів і національних меншин в Україні; імміграції, біженців та надання притулку в Україні; законодавчого забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; співробітництва з Радою Європи (РЄ), Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у сфері додержання (захисту) прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин; співробітництва з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародною організацією з міграції, Комісією ООН з прав людини, відповідно до статутних завдань зазначених організацій, що збігаються з компетенцією Комітету; співробітництва з національними установами країн – членів СНД з питань захисту прав людини, національних меншин, міжнаціональних відносин та міграційних процесів; забезпечення зв'язків з українцями за кордоном.

Комітет з питань, віднесених до предмету його відання, здійснює аналіз практики застосування державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами Конституції та законів України, аналіз відповідності закону прийнятих ними підзаконних нормативно-правових актів, своєчасності їх

прийняття. За наслідками такого аналізу комітет вносить державним органам, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам рекомендації щодо приведення у відповідність із законом підзаконного нормативно-правового акта.

Рекомендації комітету підлягають обов'язковому розгляду державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями. Про результати розгляду та вжиті заходи має бути повідомлено комітетові у встановлений законом строк, якщо відповідними рекомендаціями не встановлено більш пізній строк.

У разі встановлення комітетом порушення прав, свобод і інтересів людини та громадянина, інтересів держави, територіальної громади, що охороняються законом, комітет направляє такі матеріали для відповідного реагування в межах, встановлених законом, органам Верховної Ради України, державним органам чи органам місцевого самоврядування.

Контрольна функція комітету реалізовується також шляхом ведення справи за кону, що набрав чинності. Справа заноку містить план організаційних, кадрових, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних заходів для реалізації положень прийнятого закону, а також повідомлення, що надійшли до Верховної Ради, про хід виконання цього плану Кабінетом Міністрів України.

Ще однією формою реалізації контрольної функції комітету є проведення комітеських слухань. Комітет має право ініціювати проведення слухань, проводити їх за дорученням Верховної Ради України або згідно з планом роботи комітету; проводити слухання з метою обговорення проектів найбільш важливих законодавчих актів, з'ясування ефективності реалізації прийнятих законів та інших актів Верховної Ради України з питань, віднесеніх до предмету його відання.

Які інструменти потрібні для роботи?

Ключові повноваження для ефективної наглядової роботи комітету:

- широкі повноваження;
- право законодавчої ініціативи;
- право надавати консультації та рекомендації іншим сторонам, включаючи уряд, парламент та парламентські органи;
- право «витребувати осіб або документи» для збирання фактичних матеріалів у цілях роботи комітету;
- право здійснювати ознайомчі візити або виїзні перевірки.

Члени парламенту можуть потребувати допомоги для того, щоб ефективно включати питання контролю дотримання прав людини до своєї повсякденної роботи. На деяких ділянках національного та міжнародного законодавства про права

людини положення можуть бути сформульовані незрозуміло або нечітко. Так само, парламентарі, які мають намір піддати перевірці конкретні політичні ініціативи, потребуватимуть допомоги знатців відповідної політичної галузі для того, щоб оцінити ефективність та відповідність урядової пропозиції або стратегії практиці дотримання прав людини. Вище ми дослідили деякі типові інструменти та повноваження комітетів і ще будемо повернутись до потреби в ефективному апаратному забезпеченні роботи парламенту у главі 3 на стор. 217, але важливо не забувати, що контроль дотримання прав людини може вимагати додаткової практичної допомоги як окремим парламентарям, так і комітетам.

Можливість отримання незалежної та безсторонньої юридичної консультації

Нагляд за діяльністю уряду та контроль законодавства на предмет його сумісності з конституційними гарантіями прав людини та з міжнародною законодавчою базою щодо прав людини є політичною функцією, яка має, по суті, юридичний характер. Часто для виконання такої роботи необхідно володіти чітким юридичним розумінням сфери застосування конституції держави та вимог міжнародного законодавства. Ті парламентарі, яким така робота доручена, мусять піддавати контролю юридичні позиції уряду, а відтак можливість одержання прямої юридичної консультації від незалежних юридичних фахівців, які обізнані з правами людини, буде дуже корисною. Доступ до незалежних консультацій дає парламентарям можливість проводити об'єктивний, побудований на знаннях, аналіз юридичних аргументів, які надаються парламенту урядом або НУО, або ж науковцями. У деяких парламентах існує постійний штат власних юристів, що спеціалізуються на правах людини, із завданням надання юридичних порад комітетам та окремим парламентарям. Крім того, за порадами можна періодично звертатися на оплатній одноразовій основі; іншим варіантом є підготовка юридичного апарату у питаннях прав людини.

Можливість отримання іншої допомоги у необхідних випадках

Під час контролю парламентськими комітетами складних ділянок політики або законодавства може знадобитися консультація або допомога конкретних фахівців. Наприклад, у ході аналізу національного бюджету на предмет дотримання прав людини може бути потрібною не тільки допомога фахівця з прав людини, але й порада економіста, здатного надати консультації щодо економічних наслідків бюджетних пропозицій або внесення до них змін.

У багатьох парламентах існують власні юридичні або спеціалізовані відділи, створені для надання консультацій усім парламентарям, які їх потребують. Деякі парламенти мають конкретних вузьких спеціалістів у складі апарату парламентських комітетів або органів згідно з їхніми потребами. У тих парламентах, де нема ані

першого, ані другого, парламентарі все-таки можуть отримувати консультації на періодичній одноразовій основі від науковців та інших спеціалістів, які не належать до парламентського апарату, але можуть бути джерелом правових знань.

Втім, парламентські ресурси не є необмеженими. До інших джерел консультацій та інформації можна віднести матеріали міжнародних та внутрішніх оцінок, здійснених організаціями громадянського суспільства, звіти міжнародних правозахисних організацій, міжурядових органів та спеціальних доповідачів. Для забезпечення належного інформування парламентарів можливий розвиток стосунків між національними установами на інноваційній основі. Наприклад, національні органи аудиту можуть надати неоцініму підтримку у ході проведення парламентарями фінансового контролю показників діяльності уряду. Так само, можливості парламентарів щодо компетентного контролю урядової правової аналітики будуть розширені публікаціями юридичних порад, які надавалися урядові його юридичними консультантами, відкриттям широкого доступу для громадського контролю до порад, які надаються науковцями і практиками у відповідних галузях.

Чи варто поєднувати інструменти для підвищення ефективності?

Аналіз прикладу з Великобританії: сфера застосування ЗПЛ від 1998 року

Як зазначалося вище, положеннями ЗПЛ від 1998 року норми ЄКПЛ були включені до внутрішнього законодавства Великобританії. Відповідно, всі державні органи повинні діяти у спосіб, який є сумісним з передбаченими Конвенцією правами. Цей обов'язок не поширюється на приватні організації, за винятком ситуацій, коли їм доручені «державні функції». За задумом парламенту, норми ЗПЛ від 1998 року мали бути застосовними до будь-яких приватних підрядників, які «натягають на себе шкіру держави», надаючи публічні послуги державним коштом. У 2004 році СКПЛ дійшов висновку про те, що національні суди не діють у відповідності до початкового задуму парламенту, надаючи надто звужене тлумачення поняттю «державна функція». СКПЛ рекомендував уряду наполягати на більш широкому юридичному тлумаченні Закону.¹⁰⁷ У 2006 році СКПЛ знову закликав у своєму звіті до прийняття законодавчого рішення з метою уточнення сфери застосування Закону.¹⁰⁸ Після подання цього звіту Палата лордів прийняла пілотне рішення з політично чутливого питання про застосування передбачених

107 7th Report from СКПЛ, Session 2003-04 (3 March 2004)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200304/jtselect/jtrights/39/3902.htm>

108 СКПЛ 'Written Evidence' (27 March 2007)
<http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200607/jtselect/jtrights/77/7702.htm>

Конвенцією прав до надання послуг з догляду у приватних притулках для людей похилого віку державним коштом. Палата лордів не вважала цю функцію державою. Як громадянське суспільство, так і преса здійснювали значний тиск на уряд для вжиття ним відповідних заходів; СКПЛ та його члени скористалися низкою інструментів для того, щоб привернути увагу до цього питання:

- запитання до міністрів у письмовому вигляді та у ході усних сесій днів уряду;
- пропонування поправок до абсолютно всіх урядових законопроектів, які містять ознаки наміру наділити державні органи повноваженнями передання державних функцій приватним організаціям на основі контрактів;
- апарат комітету вдавався до неформальних дій з координації заходів з громадянським суспільством та НУО, включаючи роботу його представників як спостерігачів ході під час громадянських кампаній за здійснення змін;
- апарат комітету підтримував тісні контакти з посадовими особами уряду, які висловлювали готовність застосувати ЗПЛ безпосередньо до послуг, що надаються приватними організаціями державним коштом, у рамках Закону про охорону здоров'я та соціальний захист, що готується до розгляду;
- тодішній голова СКПЛ запропонував у порядку парламентської ініціативи свій власний законопроект, який привертав би увагу до необґрунтовано звуженого застосування ЗПЛ; результатом цього стало проведення дебатів у Палаті громад;
- СКПЛ організував неформальний круглий стіл для проведення дискусії у парламенті за участю представників громадянського суспільства, відповідних науковців та представників уряду для напрацювання можливого рішення.

Закон про охорону здоров'я та соціальний захист надав вирішення політично делікатної проблеми: він змінив внутрішнє законодавство таким чином, що права Конвенції стали застосовними до приватних притулків, які працюють державним коштом. До судів Великобританії продовжують надходити справи стосовно значення поняття «державний орган». СКПЛ продовжує привертати увагу до потреби додаткового розгляду тлумачення поняття «державна функція» у ЗПЛ; для цього він пропонує поправки до законодавства, а також привертає увагу до більш широкого питання впливу приватного сектору на права людини, пропонуючи проведення масштабного тематичного дослідження.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Див. http://www.parliament.uk/parliamentary_committees/joint_committee_on_human_rights/business_and_human_rights.cfm

Забезпечення роботи парламентарів із захисту прав людини

Парламенти по-різному визначають реальні рівні штатного укомплектування свого апарату та його завдання. Втім, у більшості існує головний секретаріат, створений для забезпечення діяльності парламентарів. Загальні вимоги до цього секретаріату – збереження політичного нейтралітету та забезпечення роботи парламентарів незалежно від їхніх партійних уподобань.

У деяких парламентах окремі апарати створюються при конкретних управліннях та комітетах із завданням надання процедурного, фахового або адміністративного забезпечення, або всіх цих видів забезпечення одночасно. Наприклад, у Великобританії постійні комітети обслуговуються штатом клерків, спеціалістів та адміністративним персоналом, закріпленим за конкретними комітетами. Є парламенти, де створюються управління або апаратні «пули» для надання конкретної допомоги парламентарям при потребі. Наприклад, в Уганді послуги парламентарям надаються штатом клерків, закріплених за окремими комітетами та службами, а також групами фахівців, які працюють у централізованих управліннях, як-то, юридичне управління.

Незалежно від структур конкретних управлінь, що забезпечують роботу парламентарів, доступ до якісних, політично нейтральних порад може мати неоцініме значення, забезпечуючи парламентарям можливість виявляти проблеми, які можуть тягнути за собою порушення прав людини, незалежно від ширшого русла загальних політичних дебатів.

Виявлення проблем у царині захисту прав людини

Послуги спеціалістів з прав людини не завжди будуть наявними. Отже, працівники апарату і парламентарі ставлять слушне запитання: «як мені виявити проблему, яка стосується прав людини?»

Знайти заміну безпосередній пораді юридичного радника, обізнаного з національним та міжнародним правом, неможливо. Проте існує ряд практичних інструментів, якими апарат може скористатися для того, щоб допомогти у виявлені проблем, що можуть тягти за собою питання про сумісність певних норм з національними або міжнародними стандартами прав людини. Багато таких інструментів є простими і не потребують великих витрат.

Моніторинг національних ЗМІ: багато проблем, пов'язаних з правами людини, викликають політичні суперечки. Наприклад, скарги на те, що умови тримання у в'язницях порушують мінімальні стандарти і є нелюдськими, напевно стануть важливим політичним питанням, що приверне увагу ЗМІ. У більшості випадків коментатори повідомлятимуть про всі дотичні дебати з приводу порушень прав людини, які виникають у зв'язку з цим, нехай, на жаль, і у спрощеній формі.

Моніторинг національних ЗМІ часто дозволяє виділити теми, котрі можуть стати предметом подальших розслідувань.

Ефективна робота з урядом, науковими колами та громадянським суспільством: апарат парламенту завжди мусить забезпечувати об'єктивність та політичну безсторонність, проте добре робочі стосунки з урядом, національними правозахисними інститутами, науковими колами та громадянським суспільством можуть мати величезну цінність для забезпечення поінформованості парламентарів та їхньої уваги до правозахисних питань при виникненні. Там, де потенційні порушення є наслідком практичного застосування закону, громадянське суспільство та юристично-практическі практики володітимуть інформацією, яка становитиме більшу цінність аніж та, яку можна отримати з преси та наукових досліджень.

Звіти від організацій громадянського суспільства можуть містити цінну інформацію та результати досліджень, які неможливо провести силами парламентського апарату. Представники громадянського суспільства можуть стати цінним джерелом легкодоступної інформації для тих працівників апарату, які прагнуть спілкування, не зашкоджуючи при цьому своїй професійній об'єктивності.

Моніторинг діяльності НІЗПЛ: робота НІЗПЛ може бути джерелом інформації та підтримки контрольної діяльності парламентарів і навпаки. Звіти та рекомендації НІЗПЛ (таких як комісії прав людини та омбудсмен) часто містять докладну інформацію, підготовлену на основі ретельних досліджень. Закон може вимагати від НІЗПЛ надання незалежних звітів щодо певного питання або низки питань, при цьому закон може вимагати прямого звітування перед парламентом. Робота цих інститутів може мати велику цінність для тих парламентарів, які прагнуть орієнтувати свою діяльність на права людини.

Моніторинг діяльності національних і міжнародних судів: порушення конкретних прав можуть встановлюватись національними, регіональними та міжнародними судами. У тих випадках, коли суди встановлюють факт порушення, це часто є ознакою існування необхідності внесення змін у внутрішнє законодавство, політику або практику для усунення порушення.

Моніторинг роботи правозахисних інститутів ООН: спостереження-висновки комітетів правозахисної мережі ООН, як правило, містять цінні рекомендації для держав стосовно змін, які є необхідними для забезпечення дотримання міжнародної юридичної бази щодо прав людини. Висновки-спостереження органів, створених у відповідності до міжнародних угод, а також звіти спеціальних доповідачів можуть надати цінну інформацію для парламентів, які, у свою чергу, у світлі такої інформації зможуть вимагати від уряду даних щодо його планів реагування на висловлені зауваження (див. вище).

Підвищення обізнаності з правами людини у парламентському середовищі

- Чи здійснює парламентський апарат регулярний моніторинг пов'язаних з правами людини проблем, що висвітлюються у ЗМІ?
- Чи здатний він більш ефективно забезпечувати своєчасне доведення до відома парламентарів відомостей про ймовірні проблемні питання у царині прав людини?
- Чи підтримує апарат ефективні робочі стосунки з урядовими посадовими особами, НУО, громадянським суспільством і науковими колами на забезпечення обізнаності парламентарів з проблемами у царині прав людини, включаючи винесені проти держави судові рішення у цій галузі та критику, висловлену правозахисними організаціями?
- Чи є можливості поліпшення процесів моніторингу та доведення таких даних до відома парламенту?

Ознаки дотримання прав людини

ОНН та інші міжнародні організації, так само як – все більшою мірою – національні НІЗПЛ наполегливо рекомендують розробляти «показники» або ж інструменти вимірювання ступеню дотримання прав людини.¹¹⁰ При цьому на меті – винайдення способу якісного та кількісного оцінювання дотримання стандартів прав людини таким чином, щоб недоліки могли бути швидко виявленими, а будь-які зміни ситуації легко піддавалися відстеженню. На поточний момент єдиної узгодженої схеми показників дотримання міжнародного законодавства у царині прав людини не існує.¹¹¹

Узагальнені показники дотримання прав людини

ПРООН визначає три запитання, відповідь на які має лежати у серцевині будь-якої системи оцінювання рівня дотримання прав людини.

- Чи визначені відповідні права у національних та міжнародних документах (у теорії)?
- Чи користуються фактично особи та групи осіб у державах визначеними правами (на практиці)?

¹¹⁰ United Nations High Commission on Human Rights «Report on Indicators for Promoting and Monitoring the Implementation of Human Rights» (June 2008) HRI/MC/2880/3 (Prepared for the Inter-Committee meeting of the UN Treaty Bodies (ICM)).

¹¹¹ United Nations Development Programme (UNDP) «Indicators for Human Rights Based Approaches to Development in UNDP Programming: A Users Guide» (March 2006).

- Чи містить офіційна статистика відомості, які можуть бути використані як «опосередковані» мірки ступеню захисту прав людини (офіційна статистика)?

Існує можливість визначення національних та міжнародних джерел інформації, які чітко пов'язані з визначенням наочних показників. Джерелом відомостей про наявність прав у теорії, звичайно, будуть існуючі юридичні норми. Встановлення рівня практичної реалізації окремих прав може вимагати більших зусиль з вивчення якісних та кількісних показників, поданих у різних джерелах, включаючи дослідження на національному рівні, відомості, подані ЗМІ, наукові дослідження та експертні висновки.

ПРООН наводить приклад широкого діапазону національних показників для оцінки дотримання заборони катувань у країні.¹¹² Достовірну інформацію про визначення прав у теорії можуть дати відомості про ратифікацію КПК ООН, а також напрацювання норм проти катувань на рівні національного законодавства та конституційних гарантій, проте така картина не буде повною. Для оцінки запровадження цього права на практиці може бути доцільним ознайомлення з оцінками та рекомендаціями Спеціального доповідача з питань катувань ООН, звітами держави до Комітету КПК ООН, а також з його висновками-спостереженнями, так само як ознайомлення із звітами МУО та НУО про застосування катувань у даній країні, та ще й з науковими розробками на основі зібраної у ході досліджень інформації. Дотичні дані національної статистики можуть включати у себе інформацію про час, що витрачається для опрацювання скарг на застосування катувань або конкретних кримінальних справ; час, протягом якого конкретні підозрювані у вчиненні злочинів перебувають під вартою в очікуванні суду; а також про середню кількість ув'язнених у в'язницях даної країни та середню кількість осіб, що перебувають в одній камері.¹¹³

Деякі НІЗПЛ розпочали роботу з встановлення таких показників у своїх країнах. Наприклад, у СК Комісія з рівності та прав людини, Шотландська комісія з прав людини та Комісія з прав людини Північної Ірландії разом з представниками наукових кіл спільно працюють у Лондонській школі економіки над розробленням національної системи вимірювання ступеню дотримання прав людини. Зазначені комісії мають обов'язок подання періодичних звітів про стан справ з дотримання прав людини у Сполученому Королівстві. Є надія на те, що створення системи

¹¹² Ibid, part 4.

¹¹³ Ibid, table 6.

оцінювання на основі стандартизованих показників сприятиме веденню відповідної роботи та підвищенню прозорості.¹¹⁴

Чи існують показники або засоби вимірювання, що стандартно використовуються для оцінки дотримання міжнародної юридичної бази у царині прав людини?

Ефективна підтримка роботи парламентарів у царині дотримання прав людини

Парламенти все частіше вдаються до інноваційних способів забезпечення підтримки діяльності своїх членів для того, щоб вони могли краще виконувати свої функції. Це включає у себе кроки, спрямовані на більш потужне забезпечення, інформування та освіту парламентарів та їхніх апаратів щодо парламентських процедур і проблем, які можуть виникати у їхній роботі. Наприклад, після останніх виборів у Великобританії для новообраних членів парламенту була запроваджена ознайомча програма для початківців з метою надання інформації про регламент роботи палати, а також про дотичні принципові проблеми, які можуть позначатися на роботі парламентарів, такі як звернення до суду, робота судів та роль ЄС. Аналогічні програми для початківців або ж ознайомчі семінари запроваджуються в інших країнах, наприклад, в Уганді.

Інформація про стандарти прав людини для парламентарів

- Чи пропонуються новим членам парламенту ознайомчі програми навчання?
- Чи одержують нові члени парламенту інформацію про конституційні, національні та міжнародні стандарти прав людини?
- Якщо ні, то яка інформація могла б допомогти парламентарям у роботі із захисту та підтримки прав людини?

Професійні парламентські апарати в усьому світі мають своїм завданням поліпшення послуг, що надаються парламентарям для того, щоб вони мали дієву допомогу у використанні своїх повноважень під час здійснення своєї діяльності. Це включає у себе проведення періодичних досліджень на теми, що викликають занепокоєння, підготовка тез та довідок для дебатів на конкретні теми, допомога у формулюванні дотичних запитань та виконання конкретних запитів про надання допомоги. У рамках програми TWC Палата громад та інші партнери проводять

114 The Center for Analysis of Social exclusion EHRC / SHRC Specialist Consultation on the Human Rights Measurement Framework (мережа вимірювання ступеню дотримання прав людини опублікувала проект переліку конкретних показників дотримання прав людини у СК; він може бути корисним прикладом складностей та викликів на шляху до ефективного визначення національних показників щодо реальної і практичної реалізації прав)
<http://personal.lse.ac.uk/prechr>

окремі навчальні семінари з питань ефективного контролю, а агенція «Рейтерс» – семінари на теми ефективної взаємодії із ЗМІ та широким загалом.

Забезпечення роботи членів парламенту: корисні функції парламентського апарату

- Підготовка безсторонніх і точних довідок з історії питання перед дебатами на пленарному засіданні.
- Надання парламентарям порад щодо точного формулювання парламентських запитів, тематики дебатів або підготовки законопроектів у порядку парламентської ініціативи.
- Результативне проведення засідань та роботи комітетів із забезпечення належного попереднього інформування та підготовки членів комітетів до роботи, включаючи проведення публічних слухань та сесій ознайомлення з фактами.
- Виконання запитів про надання допомоги, інформації і порад з питань, які є важливими для членів парламенту та їхніх виборців.

Забезпечення роботи комітетів з прав людини

- Надання порад з приводу важливих проблем, пов'язаних з правами людини, з метою підготовки та подання, за необхідності, депутатських запитів.
- Підготовка проектів листів та відповідей на запити членів парламенту.
- Підготовка усних та письмових довідок для членів парламенту перед проведением засідань і слухань з охопленням ключової проблематики прав людини та попереднім формулюванням запитів, що дозволять отримати додаткову інформацію про проблемні питання прав людини та політику уряду.
- Підготовка проектів звітів та рекомендацій до уряду, порад для парламенту та висновків на розгляд членів парламенту.
- Брифінги з проблемних питань прав людини для парламентарів

З метою надання порад членам парламенту з питань прав людини буде корисним взяти до уваги ряд наступних характеристик такої інформації:

- *Точність*: інформація, що надається членам парламенту, має бути точною та відповідати поточному стану справ. Для цього працівникам апарату, можливо, буде варто провести своє власне дослідження або ж звернутися за консультацією до зовнішніх експертів. Під час розгляду національних конституційних стандартів важливо звертати увагу на те, чи не виникають при цьому ширші питання сумісності з міжнародним законодавством про права людини. Базові

юридичні консультації щодо ширшого контексту політичних рішень у будь-якому разі передбачають, що остаточне політичне рішення буде прийматися членами парламенту, проте вони мають забезпечувати парламентарів найповнішою інформацією щодо даного питання, перш ніж рішення буде прийняте.

- **Своєчасність:** консультації і допомога мають якомога тісніше пов'язуватись з прийнятою парламентською практикою. Порада або інформація, надані після того, як рішення прийняте, не матимуть цінності. Відтак, наприклад, апарат СКПЛ прагне поінформувати членів комітету про сумісність запропонованих урядом законопроектів з принципами захисту прав людини протягом двох тижнів після їх подання до парламенту.
- **Доступність:** порушення прав людини часто тягнуть за собою заплутане поєднання юридичних, політичних та етичних проблем. Через це радники часто тяжіють до використання складної юридичної лексики. Але важливо пам'ятати про те, що члени парламенту повинні стисло висловлювати складні думки у ході дебатів та обговорень.
- **Дотичність:** як правило, парламенти і парламентарі перевантажені роботою. Інформація або порада, які не є дотичними до проблеми, не будуть братися до уваги і становитимуть собою просте марнування ресурсів. Надання парламентарям корисної інформації і порад вимагає поміркованості. Надто велика за обсягом інформація не буде сприйнята. Недостатня інформація означатиме брак знань та підготовки парламентаря. Необхідні збалансовані підходи та чітке визначення пріоритетів для того, щоб члени парламенту могли швидко зрозуміти суть проблем, не потребуючи додаткових самостійних досліджень.
- **Урахування політичного балансу:** працівникам апарату буде простіше надавати поради членам парламенту, якщо вони будуть обізнані з усіма політичними суперечками, які виникають у зв'язку з даним питанням. Порада може бути націлена на визнання та розв'язання конкретної політичної проблеми, якщо для цього можна знайти підказку у законодавстві про права людини. Розуміння суперечностей та точок зору окремих членів парламенту допоможе працівникам апарату у їхній дорадчій діяльності, у набутті можливості напрацювати та запропонувати можливі рекомендації. Політичні поради мають вироблятися на основі політичної інформованості, проте їхній нейтральний характер сприятиме довірі до них з боку парламентарів та підвищить їхню корисність.

Типова інформація, що готується апаратом для слухань в СКПЛ

Деталі порядку денного: брифінг має забезпечити членів парламенту усією інформацією про час, місце та мету проведення сесії у межах одного документу.

Роз'яснення мети сесії: у формі допоміжного меморандуму ця інформація допомагає членам парламенту спрямовувати сесію у русло належного контексту. Чого прагнуть досягти парламентарі? Чи є обговорення частиною ширшого дослідження? Чи потрібно парламентарям знати про ті факти, які вже були встановлені раніше?

Особисті дані про осіб, які будуть опитуватись: хоча комітети часто слухають свідчення добре відомих їм осіб, важливо забезпечити парламентарів відомостями про таку особу, зокрема, якщо такі відомості є дотичними до фактичної сторони пояснень, які такій особі запропоновано надати.

Додаткові примірники всієї дотичної інформації, включаючи письмові свідчення, надані особами, що опитуються: якщо це доцільно, довідка для членів парламенту може містити посилання на письмові свідчення вже одержані комітетом. Разом з тим, для забезпечення повнішої підготовки парламентарів може бути доцільним роздати додаткові паперові примірники таких документів.

Копії усієї дотичної інформації: у разі використання витягів з промов, статей або статистичних даних чи інших дотичних документів необхідно підготувати їх копії для членів парламенту. Це може допомогти парламентарям у підготовці альтернативних підходів до опитування на забезпечення можливості парламентарів працювати самостійно або з допомогою свого апарату.

Базовий вступ до будь-яких правових стандартів, дотичних до теми сесії: корисно надавати парламентарям базові вступні пояснення щодо всіх дотичних правових стандартів. Якщо особа, яка опитується, починає юридичну дискусію з приводу певного питання або висловлює сумніви щодо якості поточного законодавства, членам парламенту буде корисно мати перед собою дотичні юридичні норми або існуючі законодавчі положення з цього приводу.

Перелік тем, запропонованих для дослідження або запитання, які пропонується ставити запрошенім для опитування особам: комплект довідкових документів, що готується для всіх засідань Комітету, присвячених розгляду фактичних даних, формується на основі низки тем досліджень та запитань, які пропонується поставити запрошеній для опитування особі. Мета такого довідкового пакету запропонувати певний підхід для членів комітету, при цьому всі довідки починаються з нагадування про те, що члени комітету мають право проігнорувати запропоновані запитання і поставити опитуваному ті запитання, які вони вважають за потрібне. Рівень деталізації та обсяг довідок будуть різними у залежності від побажань комітету та складності питання, що розглядається. Мета матеріалів – запропонувати достатню кількість запропонованих питань для того, щоб члени комітету мали можливість заповнити відведеній для слухань час та досягти мети засідання. В ідеалі апарату належить: (i) дати загальне визначення тем, які мають бути охоплені; (ii) вирішити

скільки запитань може бути поставлено у рамках відведеного часу (наприклад, десять запитань за одну годину); (iii) підготувати проекти запропонованих запитань, включаючи загальні запитання, що вимагають від опитуваної особи повної відповіді та відомостей, а також спеціальні конкретні запитання, які вимагають надання конкретних відомостей, пояснень або обґрунтувань; (iv) визначити пріоритетність запропонованих запитань, наприклад, на початку ставити більш загальні запитання для забезпечення логічного перебігу засідання або ж залишати менш важливі на кінець засідання. Коли запитання визначені, апарат готує додаткову інформацію щодо кожного з них з поясненням мети запитання, щоб члени комітету могли спрогнозувати відповідь опитуваної особи та сформулювати запитання, які випливають з наданої відповіді. Як правило, довідкова інформація є короткою і обмежується мінімумом відомостей, необхідних для того, щоб член комітету міг легко зрозуміти як саме запитання, так і його контекст.

Довідкові документи надаються тільки членам парламенту і працівникам апарату. Вони формують основу для брифінгу, який проводиться працівниками апарату для опитуваної особи перед початком слухань. У Палаті громад опитуваних осіб ознайомлюють з деталями загальної тематики, якої може торкнутися комітет. У Палаті лордів опитуваним особам, як правило, надаються примірники роздрукованих запитань, але не довідкові матеріали. СКПЛ часто поєднує перший та другий підходи.

Ефективна робота з урядом, громадянським суспільством та міжнародними організаціями

Співпраця парламенту з урядом здійснюється у різних формах, зокрема вона є складовою реалізації контрольних функцій парламенту, які набувають особливої ваги в умовах посилення виконавчої влади в Україні. Питанню змісту та реалізації контрольних функцій парламенту присвячено цілий ряд досліджень, у тому числі порівняльно-правових, які вже були здійснені в Україні, обговорювались у парламенті та заслуговують на подальше вивчення та використання на практиці.¹¹⁵

Наш посібник спрямований на огляд механізмів для удосконалення роботи на кожному з цих напрямків, зокрема шляхом побудови результативних робочих стосунків з дотичними урядовими відомствами, громадянським суспільством та НУО, а також з міжнародними організаціями. У той час як парламентському апарату важливо підтримувати свою незалежність, а також свій політичний і тематичний

115 Контрольні функції парламенту: український та зарубіжний досвід. Лабораторія законодавчих ініціатив, програма сприяння парламенту України університету Індіані США, 2006 рік, http://www.parlament.org.ua/docs/files/8/1157628521_ans.pdf
Часопис «Парламент» № 8, 2004 рік. http://www.parlament.org.ua/docs/files/9/1123762487_ans.pdf

нейтралітет, для роботи парламентарів важливе вчасне надання якісної інформації. Шляхом підтримки добрих, неформальних стосунків з належною кількістю контактних осіб, залишаючись, тим не менше, «на відстані витягнутої руки» від другої сторони, апарат матиме змогу гарантувати, що парламентарі спираються на вчасно оновлену і достовірну інформацію. Наприклад, добрі робочі стосунки з урядовим відомством можуть дати працівниківі апарату комітету змогу знати, коли саме певний законопроект буде поданий до парламенту. Це, у свою чергу, дозволить комітету краще спланувати свою роботу для того, щоб його допоміжна робота відносно такого законопроекту була проведена оперативно.

Так само, тісна співпраця з громадянським суспільством, НУО та МУО може забезпечити для роботи парламентарів додаткове експертне і практичне бачення, якого в іншому випадку парламентарям бракуватиме. Місцеві експертні організації частіше, аніж члени парламенту і працівники їхніх апаратів ведуть докладну роботу над конкретною темою, а також мають триваліші та глибші контакти з особами, яких така тематика стосується. Наприклад, НУО, які зосереджуються на правах людей з особливими потребами, напевно зможуть надати парламентському комітету прямі свідчення щодо життя людей з особливими потребами, а також допомогти комітетові у виборі належних опитуваних осіб для участі у публічних слуханнях з питання, яке зачіпає інтереси людей, що належать до зазначененої групи. Місцеві НУО, зосереджені на питаннях прав людини, часто можуть бути джерелом експертних довідок для тих членів парламенту, які прагнуть поліпшити свої знання щодо заходів, котрі здійснюються на місцях для захисту прав людини.¹¹⁶

Підвищення прозорості та залучення широкого загалу

«Парламенти можуть зробити потужний внесок у справу підвищення обізнаності широкого загалу з тематикою прав людини та мобілізації громадської думки на вирішення пов'язаних з цим проблем, тим більше, що політичні дебати часто зосереджуються навколо таких питань як дискримінація різних груп населення, гендерна рівність, право меншин або соціальні проблеми».

Посібник з прав людини IPU для парламентарів (2005 рік)

116 Liberty «A Parliamentarian's Guide to the Human Rights Act» (вересень 2010) (Liberty, яка є правозахисною НУО, випустила у СК коротке керівництво для парламентарів про Закон СК про права людини від 1998 року. Liberty розповсюдила своє керівництво серед всіх членів палати громад невдовзі після вибрів 2010 року)
<http://www.liberty-human-rights.org.uk/policy/reports/parliamentarian-s-guide-to-the-human-rights-act-sept-2010.pdf>

У той час як парламенти, що опікуються питаннями прав людини, можуть відігравати важливу керівну та освітню роль, робота над тематикою прав людини також може сприяти підвищенню залучення широкого загалу до роботи парламентів. Оскільки питання прав людини, як правило, вписуються у межі популярних політичних тем дня або ж проблематики, яка кардинально зачіпає інтереси конкретних осіб, вони можуть бути плідним ґрунтом для розкриття парламентської роботи перед представниками громадського контролю, а також надавати можливості для тіснішого залучення загалу до роботи законодавців.

Як ми роз'яснили у частині II, право на доступ до інформації є ключовим компонентом права на свободу висловлення думок. Парламенти все частіше розширяють свій набір прийомів для підвищення прозорості та залучення загалу до своєї роботи. Завдяки Інтернету більшість парламентів дуже легко може відкривати вікна доступу до своєї інформації, яка далі без перешкод може оприлюднюватись та розповсюджуватись у режимі он-лайн. Парламент СК почав використовувати електронні форуми для повідомлень про розслідування, які ведуть комітети, створюючи стимули для відкриття парламентарями своїх блогів на робочу тематику, а комітетам рекомендується продукувати відеоматеріали у YouTube для оприлюднення фактичних даних та проведення нових розслідувань. Навіть у тих громадах, де доступ до Інтернету поки що обмежений, публікації он-лайн нададуть групам осіб та організаціям можливість доступу до інформації, яка далі може розповсюджуватись у друкованому або в іншому вигляді.

Альтернативні засоби залучення світу за межами парламентів використовуються дедалі більше: парламентарі отримують можливість дистанційно довідуватись про фактичний стан справ в іншому місці, наприклад, в регіонах, досить віддалених від столиці країни. Парламентські медійні групи та групи охоплення населення можуть сприяти зміцненню зв'язків між ЗМІ і парламентом, а також між громадою та іншими групами населення, які за інших обставин не будуть мати відомостей про роботу парламенту.

Парламенти та альтернативні засоби залучення громадськості

- Наскільки доступною є інформація на веб-сайті парламенту?
- Чи завантажують комітети відомості про свої поточні розслідування на регулярній основі?
- Чи мають комітети право проводити виїзні засідання за межами парламенту для збирання фактів в інших місцевостях, окрім столиці?
- Чи має ваш парламент стратегію використання нових медійних можливостей у своїй роботі?

Парламентарям, які працюють над питаннями прав людини, належить знати не тільки про механізми підвищення прозорості, але також уважно ставитися до альтернативних методів заlutчення причетних і зацікавлених осіб, які можуть потребувати окремої допомоги для того, щоб ефективно долучатися до роботи парламенту. Парламентарі і парламентські органи мусять використовувати весь набір інструментів, включаючи ті, які тільки з'являються у новому медійному середовищі для того, щоб визначити найкращі підходи до заlutчення громад, які в іншому випадку можуть опинитися поза межами дебатів з важливих питань, що стосуються їх безпосередньо. Наприклад, деяким особам може бути досить важко вийти на зв'язок з парламентським комітетом, який збирає факти серед широкого загалу. Неформальні приватні зустрічі з членами комітету надають їм можливість просвітити парламентарів через призму свого бачення, хоча такі свідчення не можуть бути офіційно прийнятними. Так само, деякі люди з особливими потребами для прямого спілкування з парламентом можуть потребувати допомоги. У ході планування заходів із забезпечення рівного доступу для осіб з особливими потребами, необхідно закладати до стратегії і невидимі оком особливі потреби нефізичного характеру. Таке планування має спиратися на «соціальну» модель особливих потреб, у якій визнається, що можливості людей з особливими потребами обмежуються не тільки суто медичними чинниками, але також бар'єрами, які зводить суспільство.

Забезпечення доступу до парламенту

- Чи має ваш парламент стратегію забезпечення рівного доступу до роботи парламенту для людей з особливими потребами?

Аналіз прикладу Великобританії: права людей з особливими потребами та робота СКПЛ

СКПЛ провів широкомасштабне дослідження поводження з дорослими людьми, які мають проблеми непридатності до навчання, у 2007 році. Комітет здійснив низку кроків для розширення доступу до цього дослідження, а також для активного заlutчення до нього зазначеніх осіб:

СКПЛ найняв двох фахових радників: старшого професора з соціальної опіки та спеціаліста з питань дискримінації та законів про психічне здоров'я. Робота комітету спиралася на їхні експертні поради та формувалася на їхній основі.

Члени і працівники апарату СКПЛ пройшли курс підготовки з навичок ефективного спілкування з особами, які мають проблеми придатності до навчання та складнощі у спілкуванні.

Комітет зібрав свідчення у людей, які мають проблеми придатності до навчання, а також мав неофіційні зустрічі з особами, які потребують більшої підтримки, у їхніх домівках і в парламенті.

Члени комітету опанували альтернативні підходи до спілкування, навчившись вести бесіди у більш неформальному стилі, без піджаків, для створення менш напруженої атмосфери у ході засідань із збиранням інформації.

Для підвищення доступу до відомостей про цю роботу відповідні прес-релізи та коротке викладення підсумкового звіту були опубліковані у версіях Easy Read та в аудіозаписі.¹¹⁷

Після завершення дослідження тодішній Голова СКПЛ звернувся до керівництва Палати громад з письмовим питанням про надання докладнішої інформації щодо методів просування прав людей з особливими потребами з боку Палати для надання цим особам доступу до її робочих процедур, а також ініціював дебати на основі своїх висновків.

*Ефективне супроводження парламентом виконання своїх рекомендацій:
постійний діалог з питань прав людини?*

Здійснення кроків для супроводження виконання наданих рекомендацій, висновків та парламентських запитів може стати непростим завданням для парламентів та окремих парламентарів. Політичні дебати можуть відбуватися швидко, відтак постають неабиякі виклики щодо часу та ресурсів. Разом з тим, ті парламенти і парламентарі, які набувають експертних знань у конкретних проблемах прав людини, набувають ще й інституційного досвіду, який має величезну цінність і може стати опорою для поточного демократичного діалогу між законодавцями, іншими гілками уряду та широким загалом стосовно важливих питань конституційного значення. Інструментарій ефективного супроводження – це ретельне ведення документації на підтримку інституційного досвіду та історії його набуття, а також встановлення графіків контрольних заходів виконання рішень. Так само, додаткова нагода перевірити виконання наданих раніше рекомендацій виникає, коли парламентарі знаходять час для перевірки виконання висновків органів, створених у рамках угод ООН.

Супроводження виконання конкретних рекомендацій може сприяти підвищенню ефективності парламентського інформування шляхом застосування формальних і неформальних засобів для підтримки рекомендацій стосовно реформаторських

117 Див., наприклад, <http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200708/jtselect/jtrights/40/40ieeasyread.pdf> та <http://www.publications.parliament.uk/pa/jt200708/jtselect/jtrights/jtrights.htm>

кrokів, спрямованих на удосконалення захисту конкретних прав. Парламентарі можуть удаватися до більш формальних парламентських процедур для супроводження виконання рекомендацій конкретних комітетів (наприклад, пропонуючи зміни до поданих урядом законопроектів або шляхом розроблення законів у порядку парламентської ініціативи). Так само, для того, щоб привернути увагу до певного питання, іноді можуть краще спрацювати неформальні підходи. Наприклад, після подання двох звітів з питання охорони правопорядку та акцій протесту СКПЛ сприяв організації круглого столу для неформального обговорення громадського порядку та реформування органів його охорони. Результати цієї роботи були корисними як для роботи наглядового органа поліції, Констебльської Інспекції Її Величності, так і для СКПЛ та окремих його членів, що опікуються за значеними питаннями.

«Парламентарі можуть стати ключовими партнерами у перебудові світу на основі справедливості, рівності та поваги до прав людини».

Посібник IPU з прав людини для парламентарів (2005 рік)

Відкритість та прозорість, дієві та своєчасні рекомендації, поєднані з дієвим супроводженням виконання парламентських рішень з боку самих парламентів та членів парламенту створюють потенціал для побудови динамічного діалогу між усіма трьома гілками уряду та широким загалом, який дозволить удосконалити захист, просування і дотримання міжнародних стандартів прав людини на практиці.

Частина III

Перелік джерел та ресурсів

Тут наведені корисні джерела інформації щодо прав людини і верховенства права. У більшості випадків посилання зроблені на джерела в Інтернеті з безкоштовним доступом. Інші інструменти дослідження доступні за підпискою за принципом «коплата за перегляд». Список не претендує на повну вичерпність: кожного разу з розширенням Інтернету з'являються нові матеріали. Зазначений список контактів був створений за допомогою наших місцевих партнерів з TWC на основі відомостей, що існували на той час на місцевому рівні.

На жаль, певна частка цих ресурсів існує тільки англійською або французькою мовами.

Національні ресурси

Джерела стосовно національного законодавства і практики

Першим і головним джерелом інформації для правників та інших спеціалістів, які консультирують парламентарів щодо прав людини, є національне законодавство. У більшості випадків з ним можна ознайомитись у режимі он-лайн або через пошук документів; відповідні норми можна знайти у конституційних документах, національних законах та у рішеннях відповідних національних судів. У цьому розділі джерела подаються для кожної окремої держави із зазначенням корисних лінків до ресурсів, які стосуються національного законодавства, включаючи лінкі до певних ресурсів, пов'язаних з діяльністю громадянського суспільства.

У ході досліджень тематики прав людини часто варто не забувати про вторинні джерела інформації, на які можуть спиратися аналіз дослідника. Робота з такими вторинними джерелами містить в собі ознайомлення з документами уряду, а також з наявними науковими дослідженнями відповідної тематики. Разом з тим, часто буде доцільним ознайомитися з роботою національних установ, що спеціалізуються на певній ділянці знань: це може надати додаткові підтвердження думок щодо конкретних практичних заходів або пропозицій.

Робота громадянського суспільства

Робота громадянського суспільства над питаннями прав людини, зокрема відповідно спеціалізованих груп цього суспільства, може надати цінну інформацію щодо ролі громадянського суспільства.

Грузія

Національне законодавство

Конституція

www.constcourt.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=19

Рішення Конституційного суду

www.constcourt.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=74

Кримінальний кодекс Грузії 2000 року:

www.unhcr.org/refworld/country,,NATLEGBOD,,GEO,,404c5dc11,0.html

Інші закони

www.legislationonline.org/topics/country/29/topic/1

Установи із захисту прав людини

Омбудсмен Грузії з прав людини

www.ombudsman.ge

Грузинський офіс Державного захисника

www.nhri.net/NationalData.asp?ID=148

Парламентський комітет з прав людини

www.parliament.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=602

Робота громадянського суспільства та НУО

Міжнародна амністія

www.amnesty.org/en/region/georgia

Центр ресурсів бізнесу та прав людини

www.business-humanrights.org/Categories/RegionsCountries/EuropeCentralAsia/Georgia

Займається відстеженням позитивних і негативних наслідків діяльності більш ніж 5100 компаній по всьому світі, а також веде окрему сторінку про Мозамбік, на якій публікуються лінки до звітів щодо наслідків ділової діяльності для прав людини.

Коаліція за припинення використання дітей в армії

www.child-soldiers.org/regions/country?id=79

Публікує звіти та посилання на ресурси щодо використання в армії дітей.

Європейський центр адвокації прав людини (EHRAC)

www.londonmet.ac.uk/research-units/hrsj/ehrac

Див, зокрема: The Human Rights & Social Justice Research Institute-Report 2008 / 2010, знаходиться за адресою:

www.londonmet.ac.uk/fms/MRSite/Research/HRSJ/reports/HRSJ%20Annual%20Report%202010%20WEB%20FINAL.pdf

Грузинська асоціація молодих адвокатів (ГАМА)

<http://gyla.ge/index.php?lang=en>

Див., зокрема: «Freedom of Expression in Georgia», знаходиться за адресою:

http://gyla.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=108&Itemid=159&lang=en

Центр прав людини

www.humanrights.ge/index.php?a=main&pid=6&lang=eng

Human Rights Watch

www.hrw.org

Див., зокрема: World Report, 2011. Знаходиться за адресою:

www.hrw.org/en/node/95491

ООН: Рада з прав людини

Робоча група з Загального періодичного огляду, 10-та сесія (Женева, 24 січня – 4 лютого 2011): National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1* Georgia. Знаходиться за адресою:

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/172/00/PDF/G1017200.pdf?OpenElement>

Ліван

Національне законодавство

Конституція

www.constcourt.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=19

Конституційна рада Лівану (у Лівані не існує конституційного суду)

http://issuu.com/deensharp/docs/constitutional_council_ifes_lebanon_briefing_paper

Див. також:

www.aina.org/news/20050125164831.htm

Національне законодавство

www.lebaneselaws.com

Закон №8/70 з поправками від 11 березня 1970 року: організація професійної діяльності правників

Установи із захисту прав людини

ALDHOM (Lebanese Association for Human Rights) – Ліванська асоціація з прав людини

145, Tabaris – SNA Building

PO Box 16

6742 Beirut

Lebanon

Phone: +961 (1) 343 211

Fax: +961 (1) 201 354

Фундація прав людини та гуманітарних прав – Ліван

PO Box 443

Jounieh

Lebanon

Phone: +961 (4) 922 978

Email: dumspirospero@fhhrl.org.lb

Див. також прес-реліз фундації «Foundation for Human and Humanitarian

Rights-Lebanon», знаходиться за адресою:

<http://case2769.org/2010/06/09/pressrelease-from-the-foundation-of-human-and-humanitarian-rightslebanon>

Інститут прав людини Лівану / Інститут прав людини

Бейрутської асоціації адвокатів

Beirut Bar Association Court House

PO Box 116/2034

Beirut

Lebanon

Phone: +961 (1) 427 941

Fax: +961 (1) 423 943

Email: idh@inco.com.lb

Джерело:

www.law.emory.edu/ihr/leba.html

Ліванська організація забезпечення прозорості

<http://transparency-lebanon.org>

Бюро роботи зі скаргами при президенті

www.presidency.gov.lb/English/PresidentoftheRepublic/DirectorateGeneralofthePresidencyoftheRepublic/Pages/Secretariat-General%20Division.aspx

Ліванський центр адвокатури та юридичних консультацій (LALAC)

http://lalac.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3&lang=en

Див. також закон про омбудсмена:

[\(арабською мовою\)](http://lalac.org/docs/Law664.pdf)

Робота громадянського суспільства

Міжнародна амністія: Ліван

www.amnesty.org/en/region/lebanon

Див., зокрема, Рекомендації, що пропонуються державам, розглянуті у ході

дев'ятого раунду Загального періодичного огляду, листопад 2010 року, на:

www.amnesty.org/en/library/asset/IOR41/023/2010/en/4e1d8189-ab5a-4e16-9230-2ed74469cab0/ior410232010en.pdf

Ресурсний центр з питань бізнесу і прав людини

www.business-humanrights.org/Categories/RegionsCountries/MiddleEastNoAfrica/Lebanon

Відстежує позитивні та негативні наслідки діяльності більш ніж 5100 компаній в усьому світі, а також веде окрему сторінку Мозамбіку, на якій публікуються лінки до звітів про наслідки ділової активності для прав людини.

Коаліція за припинення використання дітей в армії

www.child-soldiers.org/regions/country?id=118

Публікує звіти та інформаційні ресурси, пов'язані з використанням дітей в армії.

Лінія фронту: Ліван

www.frontlinedefenders.org/lebanon?gclid=CNK66_Pm5qYCFc0f4QodnmfXzw

Human Rights Watch

www.hrw.org

Див., зокрема, World Report, 2011: Lebanon.

Знаходиться за адресою: www.hrw.org/en/world-report-2011/lebanon

Національний демократичний інститут

Final Report on The Lebanese Parliamentary Election, 7 June 2009, знаходиться за адресою:

www.ndi.org/files/Lebanese_Elections_Report_2009.pdf

Pinacle: Центр адвокації громадянських інтересів у Лівані

http://pinacle.org/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=9&Itemid=157

Організація об'єднаних націй: Рада з прав людини: спеціальний трибунал для

Лівану. Знаходиться за адресою:

www.stl-tsl.org

Всесвітня організація здоров'я

www.who.int/countries/lbn/en

Публікує відомості та інформаційні довідки стосовно права на охорону здоров'я у країнах світу.

Мозамбік**Національне законодавство****Конституція**

www.mozambique.mz/pdf/constituicao.pdf (португальською мовою)
www.chr.up.ac.za/hr_docs/countries/docs/Constitution%20_in%20force%2021%2001%2005_English_.pdf (переклад на англійську мову)

Рішення Верховного суду

www.saflii.org/mz/cases/MZTS
(вибрані справи Верховного суду до 2007 року португальською мовою)
www.ta.gov.mz
(Веб-сайт Адміністративного суду)

Національне законодавство

www.portaldogoverno.gov.mz/Legisla

Постанови та рішення

www.portaldogoverno.gov.mz/docs_gov/documento

Робота громадянського суспільства/НУО**Міжнародна амністія**

www.amnesty.org/en/region/mozambique
Публікує річні звіти про стан справ з правами людини у Мозамбіку, а також веде окремий веб-сайт про права людини у Мозамбіку

APOSEMO

Електронна пошта: aoposemo@virconn.com
Група соціального захисту людей похилого віку.

Ресурсний центр з питань бізнесу та прав людини

www.business-humanrights.org/Categories/RegionsCountries/Africa/Mozambique

Відстежує позитивні та негативні наслідки діяльності більше ніж 5100 компаній по всьому світі, а також веде окрему сторінку Мозамбіку, на якій публікуються лінки до звітів про наслідки ділової активності для прав людини.

Центр Картера

www.cartercenter.org/countries/mozambique.html
Робочі заходи включали у себе успішні програми із забезпечення населення продуктами харчування, спостереження за виборами, а також надання допомоги у розгортанні національної ініціативи з побудови консенсусу.

Центр добroчесності державних службовців

www.integridadepublica.org.mz

Опублікував численні звіти та дослідження стосовно забезпечення прозорості та підзвітності виконавчої гілки.

Коаліція за припинення використання дітей в армії

www.child-soldiers.org/regions/country?id=145

Публікує звіти та посилання на ресурси стосовно використання дітей в армії.

Данський інститут прав людини

www.humanrights.dk/international/geographical+regions/africa/countries/mozambique/mozambique+and+human+rights

Веде рейтинг дотримання державами прав людини.

Forum Mulher

Жінки і закон у південній Африці (WLSA)

www.wlsa.org.mz

Організація опікується правами жінок, створюючи засоби тиску на парламент з метою прийняття ними законів у таких царинах як насильство у сім'ї.

Fundação para o Desenvolvimento (Фундація для розвитку)

www.fdc.org.mz

Працює у напрямках просування прав дітей з окремою увагою до можливостей доступу жінок до освіти. Проводив дослідження з питань розвитку, освіти, державної допомоги та на інших напрямках.

Human Rights Watch

www.hrw.org/en/taxonomy/term/113/all

Опублікувала багато звітів про стан справ з правами людини у Мозамбіку, а також веде веб-сайт з лінками до дотичних новин, звітів, коментарів та листів.

Instituto de Estudos Sociais e Económicos (IESE) (Інститут соціально-економічних досліджень)

www.iese.ac.mz

Організація, що опікується економікою та державною політикою і провела численні дослідження, аналітичні студії та публічні заходи контролю.

Liga dos Direitos Humanos (Ліга прав людини)

www.ldh.org.mz

Публікує річні звіти про дотримання прав людини у Мозамбіку і активно долучається до просування і захисту цивільних та політичних прав.

Rede da Criança (Дитяча мережа)

www.rededacrianca.org.mz

Організація з прав дитини.

Організація взаємної підтримки у селах (ORAM)

www.ms.dk/sw160935.asp (partner site)

Займається, окрім іншого, питаннями доступу до землі та прав на землю осіб, що мешкають у сільській місцевості.

União Nacional de Camponeses Moçambique (UNAC)

(Національна спілка селян Мозамбіку)

www.unac.org.mz

Всесвітня організація здоров'я

www.who.int/hhr/activities/factsheets/en/index.html

Публікує відомості та інформаційні довідки стосовно права на охорону здоров'я у країнах світу.

Уганда

Національне законодавство

Конституція

www.ugandaembassy.com/Constitution_of_Uganda.pdf

Поправки (2005):

www.ugandaonlinelawlibrary.com/files/constitution/Constitutional_Amendment_Act_2005.pdf

Офіційне скорочене видання, підготовлене Комісією з реформування законодавства Уганди (2006):

www.parliament.go.ug/images/abridged_constitution_2006.pdf

Рішення конституційного суду

Вибрані справи Конституційного суду за 2010 рік

www.ulii.org/ug/cases/UGSC

Веб-сайт судової системи Уганди, включаючи лінкі до публікацій

www.judicature.go.ug/index.php

Національне законодавство

Юридичний довідник – Перелік актів угандійського законодавства за 2009 рік

www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/oeur/lxweuga.htm

Зведене законодавство Уганди за 2000 рік
www.ulii.org/ug/legis/consol_act

База даних про національні закони з питань праці, соціального забезпечення та дотичних прав людини Міжнародної організації праці
www.ilo.org/dyn/natlex/natlex_browse.country?p_lang=en&p_country=UGA

Робота дотичних національних правозахисних інституцій

Угандійська комісія з прав людини

www.uhrc.ug

Націлена на захист і просування прав людини, гарантованих Конституцією та іншими обов'язковими для виконання правозахисними інструментами, керується вимогами передбаченого законом мандату, міжнародними та регіональними стандартами прав людини, будує партнерські стосунки.

Робота НУО громадянського суспільства

Африканський проект в'язниць

www.africanprisons.org

Працює над поліпшенням умов тримання у в'язницях Уганди.

Агенція співпраці та досліджень стосовно розвитку

www.acordinternational.org/index.php/base/uganda

Готує звіти та опікується просуванням і розвитком прав людини в Африці.

Міжнародна амністія

www.amnesty.org/en/region/uganda

Публікує річні звіти про стан дотримання прав людини в Уганді і веде окремий веб-сайт про права людини в Уганді.

Ресурсний центр бізнесу і прав людини

www.business-humanrights.org/Categories/RegionsCountries/Africa/Uganda

Відстежує позитивні та негативні наслідки діяльності більше ніж 5100 компаній у країнах світу, а також веде окремий веб-сайт про Уганду, на якому публікуються лінки до звітів про наслідки ділової активності для прав людини.

Центр Картера

www.cartercenter.org/countries/uganda.html

Робочі заходи включали у себе успішні програми із забезпечення населення продуктами харчування, спостереження за виборами, а також надання допомоги у розгортанні національної ініціативи з побудови консенсусу.

Центр жінок, що працюють в органах влади

www.cewigo.org

Надає підтримку та допомогу жінкам, які займають виборні посади, а також посади за призначенням в органах управління незалежно від партійної належності.

Коаліція громадянського суспільства з прав людини та конституційного законодавства

www.ugandans4rights.org

Ця організація на поточний момент зосереджує зусилля на боротьбі із законодавством, націленого проти гомосексуалістів.

Коаліція за припинення використання дітей в армії

www.child-soldiers.org/regions/country?id=222

Публікує звіти і посилання на ресурси, пов'язані з використанням дітей в армії.

Федерація жінок-правників Уганди

www.fidauganda.org

Займається захистом гідності та прав людини, зокрема жінок і дітей, використовуючи закон як інструмент соціальної справедливості.

Права гомосексуалістів в Уганді

www.gayrightsuganda.org

Публікує нові відомості, звіти та інші ресурси, пов'язані із дотриманням прав людини громадян Уганди, які належать до категорій лесбіянок, геїв, бісексуалів, транссексуалів та інтерсексуалів (LGBTI).

Human Rights Watch

www.hrw.org/africa/uganda

Надрукувала багато звітів стосовно дотримання прав людини в Уганді, а також веде веб-сайт з лінками на дотичні відомості, звіти, коментарі та листи.

Mifumi

<http://mifumi.org>

Сприяє захисту жінок та дітей, які страждають від насильства та жорстокості у сім'ї, а також від порушень, пов'язаних із сплатою викупу за наречену.

Національна асоціація жіночих організацій Уганди

www.nawouganda.org

Місцева рамкова асоціація жіночих організацій.

Платформа трудових дій

www.pla-uganda.org

Адвокація справедливої практики у царині законів про працю.

Подай свій голос

www.raisingvoices.org

Працює над попередженням насильства по відношенню до жінок та дітей.

Сексуальні меншини Уганди

www.sexualminoritiesuganda.org

Коаліція організацій із захисту прав лесбіянок, гомосексуалістів, бісексуалів, транссексуалів та інтерсексуалів (LGBTI), яка працює над зосередженням зусиль своїх організацій-членів на захист прав людини та громадян, що належать до категорії LGBTI.

Спектр угандійських ініціатив, Інк.

www.spectrumuganda.org

Організація захисту прав LGBTI

Робота громадянського суспільства та НУО

Всеукраїнська неурядова організація «Українська асоціація адвокатів»

www.uba.ua/eng/home

Міжнародна амністія

www.amnesty.org.uk/index.asp

Див., зокрема: Україна потребує відповідальності за порушення прав людини, знаходиться за адресою:

www.amnesty.org/en/news-and-updates/report/ukraine-needs-accountability-human-rights-violations-2010-04-14

Див. також: Припинити переслідування українських правозахисників, з знаходиться на:

www.amnesty.org/en/appeals-for-action/stop-harassment-ukrainehuman-rights-defenders

Ресурсний центр бізнесу та прав людини

www.business-humanrights.org/RegionsCountries/

EuropeCentralAsia/Ukraine

Займається відстеженням позитивних і негативних наслідків діяльності більш ніж 5100 компаній по всьому світі, а також веде окрему сторінку про Україну, на якій публікуються лінки до звітів щодо наслідків ділової діяльності для прав людини.

Коаліція припинення використання дітей в армії

www.child-soldiers.org/regions/country?id=223

Публікує звіти та ресурси, пов'язані з використанням дітей в армії.

Данський інститут прав людини

www.humanrights.dk/international/geographical+regions/

europe+and+central+asia/countries/ukraine/partners+and+activities

Данський інститут прав людини співпрацює з низкою правозахисних НУО в Україні в рамках проекту «Зміцнення адвокації прав людини в Україні».

Human Rights Watch

www.hrw.org

Див. також: World Report 2011 – Ukraine, знаходиться за адресою:

www.hrw.org/en/world-report-2011/ukraine

Див. також: Україна: Припинити переслідування правозахисних груп, знаходить-ся на:

www.hrw.org/en/news/2010/11/10/ukraine-stop-harassing-rights-group

Харківська правозахисна група (ХПГ)

www.XPG.org/en

Займається збиранням і переданням інформації про порушення прав людини відповідним особам, організаціям та ЗМІ. Крім того, ХПГ розглядає діючі закони та проекти законів на предмет їхньої відповідності міжнародним юридичним нормам.

Організація об'єднаних націй в Україні

www.un.org.ua

Див. також: 65 Генеральна асамблея, Третій комітет, 32 та 33 засідання, жовтень 2010 року: Національні зусилля щодо захисту прав людини, ефективність роботи Ради з прав людини та спеціальні процедури серед питань, що розглядаються у ході дебатів Третього комітету

www.un.org/News/Press/docs/2010/gashc3989.doc.htm

Всесвітня організація здоров'я

www.who.int/countries/ukr/en

Публікує відомості та інформаційні довідки, пов'язані з правом на охорону

здоров'я у світовому масштабі. Див. список неурядових організацій в Україні на:

www.unhcr.org.ua/unhcr_ukr/main.php?article_id=12&view=full&start=1

Міжнародні джерела права

Міжнародне законодавство про права людини

Офіс Високого комісара ООН з прав людини

www2.ohchr.org/english/law

Наведений повний перелік угод про права людини під егідою ООН, а також інших документів та даних про будь-які застереження і заяви, зроблені сторонами (англійською, французькою та іспанською мовами).

Міжнародні моніторингові органи

Важливо продовжувати стеження за роботою кожного з міжнародних моніторингових органів, зокрема, за всіма спостереженнями-висновками або звітами, підготовленими стосовно вашої держави.

Рада ООН з прав людини

Міжурядовий орган у рамках системи ООН, який має у своєму складі 47 держав і відповідає за зміцнення просування і захисту прав людини в усьому світі. Рада створена Генеральною Асамблеєю ООН 15 березня 2006 року з основною метою привернення уваги до ситуацій, де відбуваються порушення прав людини та на-працювання рекомендацій щодо їх вирішення. З Резолюціями Ради прав людини ООН можна познайомитися у режимі он-лайн (англійською, французькою та іспанською мовами).

www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil

Робота Дорадчого комітету при Раді ООН з прав людини – експертної групи радників при Раді також може бути цікавою для дослідження.

www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/advisorycommittee.htm

Загальний періодичний огляд є ключовим елементом роботи Ради ООН з прав людини. Він охоплює питання реалізації стандартів прав людини в усіх державах-членах на регулярній основі. У 2011 році на 10 Сесії Ради ООН з прав людини буде розглянута ситуація у Грузії.

www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRmain.aspx

Моніторингові органи угод ООН

Від ООН вимагається розгляд на регулярній основі звітів, що надходять від держав-членів. У випадках, коли держава-сторона визнала право осіб на звернення з особистими заявами, орган угоди також прийматиме до уваги окремі скарги на неспроможність держави захистити гарантовані конкретною угодою права. Спостереження-висновки, надані кожним з цих органів, дають добре уявлення про питання, пов'язані з дотриманням прав людини у конкретній країні у прив'язці до конкретної проблематики. Коментарі загального характеру, надані цими органами, є корисним додатковим матеріалом для тлумачення угод ООН про права людини

ICCPR

www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm

ICESCR

www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/index.htm

CERD

www2.ohchr.org/english/issues/index.htm

CEDAW

www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/index.htm

UNCAT

www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm

OPCAT

www2.ohchr.org/english/bodies/cat/opcat/index.htm

Держави, що ратифікували Факультативний протокол, інспектуються підкомітетом, який має право оцінювати реалізацію положень угоди на основі стану справ у місцях позбавлення волі – наприклад, у в'язницях та психіатричних закладах – з наданням відповідних рекомендацій.

UNCRC

www2.ohchr.org/english/bodies/crc/index.htm

UNCMW

www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/index.htm

UNCPRD

www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/index.htm

Спеціальні доповідачі ООН

Такі доповідачі призначаються Генеральним секретарем ООН і надають експертні поради та висновки стосовно конкретних проблем з дотриманням прав людини. Такі проблеми мають різний характер та включають у себе питання катувань, освіти і прав людини у світі бізнесу. Робота спеціальних доповідачів особливо цікава та несе багато інформації у ході аналізу державної політики на ділянці, де доповідач працює на поточний момент, або щодо якої доповідач робив висновки раніше.

www2.ohchr.org/english/issues/index.htm

Міжнародне громадянське суспільство

Деякі НУО працюють на міжнародному рівні, і випускають річні звіти про стан справ з дотриманням прав людини у країнах світу. Вони можуть містити корисну інформацію та аналітичні дані про проблеми з дотриманням прав людини у вашій державі, також певні порівняльні висновки. Крім того, ці організації публікують періодичні доповіді щодо конкретних питань та кампаній, а також можуть публікувати звіти про роботу правозахисних організацій, таких як UNHRC. Наведений далі перелік не є вичерпним: може існувати багато інших організацій громадянського суспільства, які займаються вирішенням конкретних проблем з дотриманням прав людини.

Міжнародна амністія

www.amnesty.org

Стаття 19 (свобода висловлення поглядів)

www.article19.org

Асоціація запобігання катуванням (заборона катувань, права потерпілих)

www.apt.ch

Human Rights Watch

www.hrw.org

World Report 2011: www.hrw.org/en/world-report-2011

IBAHRI

www.ibanet.org/IBAHRI.aspx

IBAHRI здійснює багато проектів щодо ряду пов'язаних з дотриманням прав людини проблем, включаючи право на свободу висловлення думок та незалежність суддів та професійних правників. Крім того, вона веде корисну базу даних організацій, які спеціалізуються на питаннях верховенства права по всьому світі:

www.roldirectory.org

Міжнародна комісія юристів

www.icj.org

Міжнародна неурядова організація, яка опікується вдосконаленням верховенства права на глобальному рівні. Вона провела низку досліджень та студій щодо широкого спектру тем, включаючи, наприклад, глобальне реагування на тероризм.

Інститут відкритого суспільства

www.soros.org/about

Міжнародна неурядова організація, яка займається, головним чином, розбудовою демократії та просуванням прав людини. Її дослідження з важливих питань, зокрема у тому, що стосується дискримінації, можуть дати багато цікавих матеріалів для дослідника.

Підрозділ верховенства права ОБСЄ (Організації безпеки та співпраці в Європі)

Координатор проектів в Україні:

www.osce.org/ukraine/43365

Програма підтримки Парламенту в Україні:

<http://www.pdp.org.ua/>

Український центр парламентських студій. Вестмінстерський консорціум в Україні

<http://www.parliamentarycentre.org.ua/en/>

www.osce.org/search/apachesolr_search/georgia

Багато міжнародних НУО зосереджують свої дії на конкретних проблемах дотримання прав людини. Їх надто багато для того, щоб скласти вичерпний список. Як приклад, можна згадати про такі:

Врятувати дітей (Права дітей)

www.savethechildren.org

Statewatch (Права на приватне життя)

www.statewatch.org

Transparency International (Протидія корупції)

<http://transparency.org>

В Інтернеті можна відшукати багато інших прикладів, причому наукові заклади, такі як, наприклад, Університет Дьюка у США, ведуть он-лайн численні довгі переліки міжнародних НУО. Вони періодично змінюються, але їх можна знайти за допомогою основних пошукових систем. За допомогою бази даних громадянського суспільства UN ECOSOC можна знайти тисячі відповідних регіональних та міжнародних НУО, зареєстрованих в ООН:

<http://esango.un.org/civilsociety/login.do>.

Регіональні джерела законодавства про права людини

Ресурси Ради Європи

www.coe.int

Ресурси Ради Європи будуть особливо корисними для фахівців, які надають консультації парламентарям у державах-учасницях ЄКПЛ.

Угоди

Європейська конвенція про права людини

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=07/04/2010&CL=ENG>

Європейська соціальна хартія (із змінами)

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=163&CM=8&DF=07/04/2010&CL=ENG>

Інші угоди під егідою Ради Європи

<http://conventions.coe.int>

На поточний момент під егідою Ради Європи діють більше ніж 200 конвенцій з різноманітної тематики – від боротьби з торгівлею людьми, тероризму та по-водження з національними меншинами до кіберзлочинності та біомедичних досліджень. Тексти угод, а також переліки їх поточних учасників можна знайти у базі даних угод Ради Європи. (Усі тексти подані німецькою, французькою, іспанською, італійською, англійською та російською мовами.)

Європейський суд з прав людини

Веб-сайт Європейського суду з прав людини є корисним джерелом інформації. Тексти французькою та англійською мовами.

Регламент суду та напрямки його практики

www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights

Річні звіти Суду і статистична інформація

www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Reports+and+Statistics/Statistics/Statistical+information+by+year

Парламентарям буде корисним ознайомлення зі статистикою щодо кількості справ проти своєї держави, які були розглянуті або очікують розгляду. Ці відомості можна легко отримати у Річних звітах Суду. Більш сучасні відомості можна одержати, зв'язавшись безпосередньо з Реєстром Суду

HUDOC: Практика Європейського суду з прав людини

www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database

HUDOC – це база даних справ та рішень Європейського суду з прав людини та колишньої Європейської комісії з прав людини.

HUDOC: Збірка справ, про які повідомлені держави-відповідачі

<http://cmiskr.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-cc-en>

Пошук у цій базі даних наділить вас відомостями щодо справ, які очікують розгляду і доведені до відома держав-відповідачів. Ці відомості включатимуть у себе викладення фактів за справою, а також всі запитання, поставлені Судом.

Прес-релізи

www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Press/Press/Introduction

Підписка на прес-релізи, які випускає суд, забезпечить своєчасне отримання вами інформації про нові рішення проти вашої держави та інших держав.

Ключові питання практики

www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/Caselaw+information/Key+case-Law+issues

Реєстр Суду готує узагальнення ключових питань, які виникають у практиці Суду. Вони можуть дати багато корисної додаткової інформації.

Установи та моніторингові органи Ради Європи

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ)

<http://assembly.coe.int/default.asp>

Комітети ПАРЄ часто надають необхідну інформацію стосовно роботи національного парламенту над конкретними питаннями, включаючи ключові зобов'язання у царині прав людини. Наприклад, Комітет ПАРЄ з юридичних прав і прав людини регулярно досліджує питання виконання рішень Європейського суду з прав людини проти держав і роль національних парламентів. Див., наприклад:

http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2008/20080526_ajdoc24_2008.pdf

http://assembly.coe.int/ASP/AssemblyList/Annuaire_03W_Committees.asp?ComID=5

Нещодавно Секретаріат Суду розробив корисний документ-узагальнення щодо ролі національних парламентів у реалізації положень ЄКПЛ:

http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2009/ajinfdoc02_2009.pdf

Комітет міністрів Ради Європи

www.coe.int/t/cm/home_en.asp

Робота Комітету міністрів має особливе значення. Цей Комітет зберігає за собою основну відповідальність за забезпечення дотримання положень ЄКПЛ

державами-членами. Він відповідає за забезпечення ефективного виконання державами-членами своїх обов'язків за статтею 46 ЄКПЛ, які мають реагувати на рішення Європейського суду з прав людини шляхом усунення встановлених Судом порушень та запобігання всім подібним порушенням Конвенції у майбутньому. Додаткову інформацію про цю функцію Комітету можна знайти на веб-сайті Управління виконань:

www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/default_en.asp

Управління виконань веде базу даних про справи, які на поточний момент переважають на контролі Комітету міністрів; пошук у базі можна вести за державами. Ця база даних містить корисну інформацію про такі справи, включаючи дані, складені Секретаріатом про рішення Суду, відомості, надані державою-відповідачем, а також іншу необхідну інформацію:

www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Reports/Current_en.asp

Комісар з прав людини

www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp

Комісару належить загальна освітня та наглядова роль у Раді Європи щодо стану справ з дотриманням прав людини. Його наглядова робота включає у себе моніторинг у межах країн, а також випуск звітів з різних тематичних питань.

Звіти по країнах можна знайти на:

www.coe.int/t/commissioner/Activities/visits_en.asp

Комісар періодично публікує тематичні «Точки зору» з важливих проблем дотримання прав людини, в яких можна знайти цікавий аналіз конкретних правозахисних питань:

www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/default_en.asp

Інші дотичні проекти і моніторингові органи

Допомога працівникам апарату, які забезпечують роботу парламентарів, надається з боку цілої низки проектів та органів Ради Європи. Деякі з них зазначені далі:

Європейський комітет з соціальних прав

www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter

Комітет здійснює моніторинг імплементації Європейської соціальної хартії і за слуховує окремі скарги на держави, які визнали право на особисте звернення за хартією.

Комітет із запобігання катуванням

www.cpt.coe.int/en/about.htm

КЗК відповідає за імплементацію Конвенції Ради Європи про запобігання катуванням, жорстокого, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження. КЗК

здійснює інспекційні візити до держав-членів, які є сторонами Конвенції і випускає звіти про стан справ з імплементацією Конвенції цими державами, зокрема у місцях позбавлення волі.

Венеціанська комісія (Комісія за демократію через закон)

www.venice.coe.int/site/main/presentation_E.asp?MenuL=E

До її складу входять міжнародні експерти, до яких можна звернутися для одержання допомоги з правових питань, включаючи питання законодавства. Відомості про її практику та інші видання публікуються он-лайн.

Ресурси Європейського Союзу

<http://europa.eu>

Ці ресурси можуть надати членам ЄС додатковий дослідницький інструментарій. Веб-сайт ЄС доступний всіма 15 офіційними мовами ЄС. Подані далі лінки – це посилання на англомовні сайти.

Законодавство та угоди ЄС

http://europa.eu/documentation/legislation/index_en.htm

Правова практика ЄС

<http://eur-lex.europa.eu/JURISIndex.do?ihmlang=en>

Відомості про правову практику ЄС можна знайти у базі даних EUR-Lex.

Пошук по EUR-Lex:

http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=en

У базі даних EUR-Lex містяться лінки на всі європейські документи, опубліковані в офіційному бюллетені, включаючи законодавство і правову практику ЄС. Можливий пошук за тематикою, датами або за посиланням на назву документу або його номер, якщо вони відомі.

Права людини в ЄС

Робота ЄС над правами людини ведеться у широкому спектрі. ЄС випускає у державах-членах щорічні звіти про дотримання прав людини, а поточний план дій із забезпечення прав людини охоплює період 2009 – 2013 років. Додаткову інформацію можна знайти за адресою:

http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/index_en.htm

Хартія фундаментальних прав

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2007/c_303/c_30320071214en00010016.pdf

Усі держави-члени ЄС несуть обов'язки за Хартією фундаментальних прав, яка набула юридичної сили у 2007 році.

Додаткову інформацію щодо Хартії можна знайти за адресою:
http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/rights_values/index_en.htm

Агенція ЄС з фундаментальних прав:

http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/l14169_en.htm

АФП ЄС, розташована у Відні, є установою, створеною для надання експертизи та допомоги ЄС та його державам-членам з питань реалізації фундаментальних прав у ЄС. Її дослідження можуть виявитися інформативними та корисними.

Ресурси Африканського Союзу

Угоди

Африканська хартія прав людини і народів

www.achpr.org/english/_info/charter_en.html

Африканська хартія про права і добробут дитини

www.achpr.org/english/_info/child_en.html

Конвенція ОАС, яка врегульовує конкретні аспекти проблем біженців в Африці

www.achpr.org/english/_info/refugee_en.html

Установи та моніторингові органи у царині прав людини в Африці

Африканська комісія з прав людини і народів

www.achpr.org/english/_info/news_en.html

Комісія пропонує засоби захисту і має завдання забезпечувати захист прав людини на умовах, визначених у Хартії про права людини і народів. Її регламент за адресою:

www.achpr.org/english/_info/rules_en.html

Африканський суд юстиції і прав людини

www.africa-union.org/organs/orgCourt_of_Justice.htm

У 2008 році у силу положень Протоколу про Статут Африканського суду юстиції та прав людини відбулося злиття Африканського суду з прав людини і народів та Африканського суду юстиції.

Африканський суд з прав людини і народів

Хоча цей суд був недавно замінений Африканським судом юстиції і прав людини, веб-сайт суду залишається корисним джерелом інформації. Сайт доступний англійською, французькою, португальською та арабською мовами.

Звіт про діяльність суду:

www.african-court.org/en/court/documents

Хоча у цьому джерелі подані відомості тільки за 2006 та 2007 роки, воно може бути корисним для парламентарів з точки зору справ, що слухалися Судом, а також виконання відповідними державами рішень Суду.

Останні рішення:

www.african-court.org/en/cases/latestjudgments

Африканський центр демократії і прав людини

www.acdhrs.org

Африканський центр демократії і прав людини – це незалежна всеафриканська НУО. Вона націлена на забезпечення положень статті 25 Африканської хартії прав людини і народів шляхом просвіти та просування викладених у Хартії прав і свобод через освітні заходи і публікації.

Інститут прав людини та розвитку в Африці

www.africaninstitute.org

Африканський фонд розвитку жінок

www.awdf.org

Фундація, що надає гранти на підтримку місцевих, національних та регіональних організацій в Африці, які просувають права жінок.

Ресурси східноафриканської спільноти

СAC складається з п'яти країн східної Африки: Бурунді, Кенії, Руанди, Танзанії та Уганди. Вона бореться за квітучу, конкурентноспроможну та стабільну Східну Африку. Вона є одним із стовпів Африканської економічної спільноти.

Угода про САС

www.eac.int/treaty

В угоді йдеться про захист прав людини у відповідності як до Африканської хартії, так і до інших документів.

Секретаріат САС

Секретаріат займається узгодженням програм і меморандумів про порозуміння у зв'язку із захистом прав людини. Значна частина його заходів висвітлюється у розділі новин веб-сайту САС:

www.eac.int/about-eac/eacnews/525-eac-icclr-sign-mou.html

Економічна спільнота ресурсів західної Африки (ECOWAS)

ECOWAS – це група 15 країн, націлена на просування економічної інтеграції у західному регіоні. Вона – один із стовпів Африканської економічної спільноти.

Угода про ECOWAS

www.worldtradelaw.net/fta/agreements/ecowasfta.pdf

Суд ECOWAS

З 2005 року Суд має юрисдикцію виносити рішення за скаргами на порушення прав людини відповідно до Африканської хартії прав людини і народів, що подаються громадянами держав-членів ECOWAS.

Ресурси співдружності розвитку Південної Африки

Співдружність розвитку Південної Африки (SADC) – це група 15 африканських країн яка націлена на ті региональні спільноти, які здатні забезпечувати економічний добробут, підвищення стандартів життя, свобод та соціальної справедливості.

Угода про SADC

www.sadc.int/index/browse/page/119#article4

Стаття 4 Угоди вимагає від держав-членів діяти у відповідності до зasad прав людини, демократії та верховенства права.

Суд SADC

Суд SADC не має окремо визначененої юрисдикції у царині прав людини, але деякі положення Угоди SADC посилаються на ці права. Це дає Суду можливість виносити рішення у таких справах.

Хартія фундаментальних та соціальних прав

www.sadc.int/index/browse/page/171

Хартія була підписана учасниками у 2003 році, проте і досі на набула чинності.

Ресурси Ліги арабських держав

www.arableagueonline.org/las/index_en.jsp

Наразі цей сайт доступний арабською мовою, проте розробляється його англомовна версія.

Арабська хартія прав людини

www1.umn.edu/humanrts/institute/arabhrcharter.html

Арабський комітет прав людини

<http://hrlr.oxfordjournals.org/content/10/1/169.full#sec-2>

Наразі не існує суду, який займався б захистом прав, визначених у Хартії. Натомість єдиним механізмом такого захисту є Комітет, що складається з семи членів.

Неурядові організації

Арабський центр незалежності професій суддів і правників(ACIJLP)

www.acijlp.org/about.def.asp

ACIJLP – це НУО, яка, окрім іншого, прагне до зміцнення прав людини і стану справ з правосуддям в арабському регіоні.

Арабська комісія з прав людини

www.achr.nu/achr.en.htm

Порівняльна практика

Для парламентського нагляду часто буде корисним звернутися до порівнянь практики інших держав. Єдиної бази даних, яка надавала б простий доступ до законів різних держав, не існує. Наведені далі ресурси можуть у цьому допомогти, проте потребують удосконалення.

Світовий інститут правової інформації

www.worldlii.org

Світовий інститут правової інформації є корисним джерелом допомоги з переліком законів та важливих судових рішень ряду країн. Воно може стати відправною точкою для порівняльних досліджень, подаючи матеріали за категоріями як країн, так і тематики.

Урядова мережа правової інформації

www.glin.gov/search.action

Ведеться Юридичною бібліотекою Конгресу США. Містить відомості про законодавство низки держав з можливістю тематичного пошуку. Пошук за конкретними темами, переліченими в індексу або ж за ключовими термінами, введеними користувачем надасть можливість знайти інформацію або судову практику, які зберігаються у базі.

Міжнародний Центр захисту прав людини

www.interights.org/database-search/index.htm

Міжнародний центр веде безоплатну базу даних он-лайн щодо рішень, постановлених у Співдружності з приводу порушень прав людини.

Крім того, вона містить корисні правові ресурси он-лайн:

www.interights.org/search/index.htm

Інші сайти можуть надавати лінки до дотичної інформації щодо порівняльного аналізу в рамках конкретних тем. База дає можливість вести пошук по базам даних окремих держав.

Законодавство і судова практика Великобританії

Законодавство

www.opsi.gov.uk/legislation/about_legislation

База даних нормативно-правових актів дає можливість вести поглиблений пошук законодавства СК за темами.

www.statutelaw.gov.uk

BAILII – це корисна, проста у пошуку база даних британського та ірландського законодавства. Вона містить як закони, так і судові рішення:

www.bailii.org/databases.html#eu

Судові рішення

Рішення Верховного суду: www.supremecourt.gov.uk/decidedcases/index.html

Більш комплексна інформація міститься у базах Westlaw, Lexis-Nexis/Butterworths або Lawtel, але доступ до цих сайтів можливий тільки через платну підписку.

Робота НІЗПЛ в Великобританії

Комісія з питань рівності і прав людини

www.equalityhumanrights.com

Комісія з прав людини Північної Ірландії

www.nihrc.org

Шотландська комісія з прав людини

www.scottishhumanrights.com

Комісари у справах дітей:

Англія

www.11million.org.uk

Північна Ірландія

www.niccy.org

Шотландія

www.sccyp.org.uk

Уельс

www.childcom.org.uk

Парламенти і права людини

Міжпарламентська спілка

Веде роботу з ряду питань, пов'язаних з правами людини – від свободи висловлення поглядів до торгівлі людьми.

www.ipu.org/english/whatipu.htm

IPU здійснює низку проектів у царині прав людини для парламентарів, а її програми створюються для більш активного залучення парламентарів до захисту прав людини:

www.ipu.org/hr-e/parliaments.htm

Вона підготувала корисні посібники, з якими можна ознайомитися або завантажити за плату з веб-сайту.

www.ipu.org/english/pblctns.htm

Посібник IPU з питань прав людини для парламентарів (2005)

(Доступний англійською, французькою, іспанською та арабською мовами).

Оновлена редакція цього Посібника очікується у 2012 році.

www.ipu.org/PDF/publications/hr_guide_en.pdf

Крім того, IPU веде базу даних парламентських правозахисних органів, пошук в якій можна вести за країною та за регіоном. Ця база даних містить інформацію порівняльного характеру про роботу парламентів і може стати у нагоді для порівняння парламентських правозахисних структур та для аналізу роботи, яку ведуть інші парламенти.

www.ipu.org/parline-e/Instance-hr.asp

Парламентська асоціація Співдружності

www.cpahq.org/cpahq/mem/default.aspx

Веде аналогічну роботу з питань верховенства права та прав людини у парламенті.

Докладні відомості про її роботу та публікації можна знайти на її веб-сайті.

Рада Європи

www.coe.int/t/dc/files/events/2010_interlaken_conf/default_EN.asp?

Випустила ряд положень про роль національних парламентів стосовно імплементації Європейської конвенції з прав людини. Останні положення можна знайти в Інтерлакенській декларації від лютого 2010 року, де наголошено, що уряди, національні парламенти та суди – всі мають свою роль у реалізації прав, гарантованих Конвенцією.

Список скорочень

ACHR	American Convention on Human Rights – Американська конвенція про права людини
APPG UK	All-Party Parliamentary Groups – Всепартійні парламентські групи СК
ASEAN	Association of South East Asian Nations – Асоціація держав північно-східної Азії
BAILII	British and Irish Legal Information Institute – Британсько-ірландський інститут юридичної інформації
CEDAW	Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against Women – Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок
CERD	Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination – Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації
CESCR	Committee on Economic, Social and Cultural Rights – Комітет з економічних, соціальних і культурних прав
CPT	European Committee for the Prevention of Torture Європейський комітет із запобігання катувань (КЗК)
CRC	Committee on Rights of the Child – Комітет з прав дитини
CSRT	Combatant Status Review Tribunals – Трибунал з розгляду статусу комбатантів
CWLA	common women's legislative agenda – Спільний жіночий законодавчий порядок денний
ECHR	European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms – Європейська конвенція про захист прав людини і фундаментальних свобод (ЄКПЛ)
EDM	Early Day Motion – Позачергова пропозиція
EHRC	Equality and Human Rights Commission – Комісія з рівності та прав людини
EHRLR	European Human Rights Law Review – Огляд європейського законодавства про права людини
EU	European Union – Європейський Союз (ЕС)
HMIC	Her Majesty's Inspectorate of Constabulary – Констебльська інспекція Ії Величності

HMIP	Her Majesty's Inspectorate of Prisons – Інспекція в'язниць Її Величності
HRA	1998 Human Rights Act 1998 – Закон про права людини від 1998 року
IBA	International Bar Association – Міжнародна асоціація адвокатів
IBAHR	International Bar Association's Human Rights Institute – Інститут прав людини Міжнародної Асоціації адвокатів
ICC	International Criminal Court – Міжнародний суд у кримінальних справах
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights – Міжнародний пакт про цивільні та політичні права
ICESCR	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights – Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права
IGO	inter-governmental organisation – Міжурядова організація (МУО)
ILO	International Labour Organization – Міжнародна організація праці (МОП)
IRA	Irish Republican Army – Ірландська республіканська армія
JCHR UK	Joint Committee on Human Rights – Спільний комітет з прав людини (СКПЛ)
MCA	Military Commissions Act – Закон про військові комісії
MOD	Ministry of Defence – Міністерство оборони (МО)
MOI	Ministry of the Interior – Міністерство внутрішніх справ (МВС)
NGO	non-governmental organisation – Неурядова організація (НУО)
NHRI	National Human Rights Institution – Національна інституція з прав людини (НІЗПЛ)
NIHRC	Northern Ireland Human Rights Commission – Комісія з прав людини Північної Ірландії
NPM	National Preventative Mechanism – Національний превентивний механізм (НПМ)
OAU	Organization for African Unity – Організація африканської єдності
OPCAT	Optional Protocol to UNCAT – факультативний протокол до КПК ООН

PUCL	People's Union for Civil Liberties – Спілка народів за громадянські свободи
SHRC	Scottish Human Rights Commission – Шотландська комісія з прав людини
TPIM	Terrorism Prevention and Investigation Measures – Заходи із запобігання тероризму та розслідування терористичних актів
TWC	The Westminster Consortium for Parliaments and Democracy – Вестмінстерський консорціум парламентів за демократію
UDHR	Universal Declaration of Human Rights 1948 – Всесвітня декларація прав людини 1948 року
UN	United Nations – Організація об'єднаних націй (ООН)
UNCAT	United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – Конвенція ООН проти катувань та інших форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження або покарання (КПК ООН)
UNCMW	United Nations Committee on Migrant Workers – Комітет ООН з питань робітників-мігрантів
UNCRC	United Nations Convention on the Rights of the Child – Конвенція ООН про права дитини
UNCRPD	United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Конвенція ООН про права інвалідів
UNDP	United Nations Development Programme – Програма розвитку ООН (ПРООН)
UNHCHR	United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights – Офіс Високого комісара ООН з прав людини
UPR	Universal Periodic Review – Всесвітній періодичний огляд
UWOPA	Uganda Women's Parliamentary Association – Асоціація жінок-парламентарів Уганди
WFD	Westminster Foundation for Democracy – Вестмінстерська фундація за демократію
WHO	World Health Organization – Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ)

the global voice of
the legal profession®